

Landbouw

Jonge boer Roy Meijer
teleurgesteld in kabinet

BINNENLAND 12-13

**Chris Rea
(1951-2025)**
Veel meer dan
die eeuwige
kersthit

IN HET NIEUWS 7

**Strafhof
ICC vreest
nieuwe sancties
van VS**

IN HET NIEUWS 11

Jeugdzwemmen

Hoe kweek je sportplezier
bij kinderen?

SPORT 26-28

ISRAËLISCHE DETENTIE

Erbarmelijke omstandigheden zijn de norm voor Palestijnse gevangenen

Vrijgelaten Palestijnse gevangenen vertellen over foltering en seksueel misbruik tijdens detentie in Israël.

Derk Walters en **Erik van Gameren**

AMSTERDAM

De cliënt van de Israëlische advocaat Ben Marmarelli was altijd blij om hem te zien. In 2002 werd deze Palestijnse man tot dertig jaar gevangenschap veroordeeld wegens het assisteren bij een moord en lidmaatschap van een terroristische organisatie. In zijn cel, in de Israëlische Ganot-gevangenis, mag hij niemand ontvangen, ook geen familie. Zijn advocaat is zijn contact met de buitenwereld.

Maar enige tijd geleden kreeg Marmarelli een opmerkelijk verzoek van zijn cliënt door: of hij hem alsjeblieft niet meer wil komen bezoeken. Elke keer dat zijn advocaat langskwam, werd de gevangene gefolterd. „Ik vroeg hem niet direct of hij ook verkracht werd, om hem

niet in verlegenheid te brengen. Maar ondanks de schaamte begon hij zelf over anale penetraties met een wapenstok.”

Eind vorige maand concludeerde het VN-comité tegen Foltering in een rapport dat Israël de afgelopen twee jaar „een de facto staatsbeleid van georganiseerde en wijdverbreide foltering” voert. En ook het Israëlische Openbaar Ministerie stelt in een recent rapport dat het overgrote deel van de Palestijnse ‘security prisoners’ in Israëlische gevangenissen onder erbarmelijke omstandigheden leeft.

Direct na de aanval van Hamas op 7 oktober 2023 zijn er duizenden Palestijnen vastgezet. Zij zitten in ‘administratieve detentie’: opsluiting zonder proces of aanklacht, op grond van de bewering dat iemand van plan is een toekomstig misdrijf te plegen. Er is geen

tijdslimiet en het bewijs waarop het is gebaseerd wordt niet openbaar gemaakt.

Israël past deze maatregel op grote schaal en routinematig toe. Formeel worden detentiebevelen door rechters beoordeeld. Maar

Mijn cliënt werd rond elk
bezoek mishandeld

Ben Marmarelli advocaat

volgens critici verloopt dat proces niet deugdelijk, aangezien gedetineerden zich niet redelijkerwijs kunnen verdedigen tegen niet-openbaar gemaakte beschuldigingen. Toch laten Israëlische rechtbanken de overgrote meerderheid van de bevelen in stand.

Het aantal vastgezette Palestijnen die officieel nergens van verdacht worden, is sinds de Hamas-aanval bijzonder sterk toegenomen. Tussen 2002 en 2022 schommelde hun aantal meestal rond de vijfhonderd, eind september van dit jaar telde de Israëlische mensenrechtenorganisatie B’Tselem er 3.474. De afgelopen twee jaar overleden 98 Palestijnen in Israëlische gevangenissen, aan foltering, medische verwaarlozing en het onthouden van voedsel.

Ondervoeding en schurft

Vierentwintig uur per dag in een ruimte van drie vierkante meter, zonder licht, zonder ventilatie. Ernstig gewichtsverlies, ondervoeding en schurft. Dat is een deel van de bevindingen van vertegenwoordigers van het Israëlische OM die in 2023 en 2024 zes gevangenissen

bezoekten na alarmerende berichten van mensenrechtenorganisaties. Het rapport werd op 4 december 2025 gepubliceerd en bevestigt getuigenissen van vrijgelaten gevangenen.

Vrijgelaten Palestijnse gevangenen zijn vaak ernstig getraumatiseerd en vertonen tekenen van marteling. Tijdens de laatste vrijlatingsronde, in oktober 2025, werden er ook negentig lichamen naar de Palestijnse gebieden overgebracht, van mensen die vaak zo ernstig waren verminkt dat identificatie niet meer mogelijk was.

Sinds het aantreden van de extreem-rechtse minister Itamar Ben-Gvir (Nationale Veiligheid), eind 2022, heeft advocaat Marmarelli de omstandigheden voor Pa-

Lees verder op pagina 4

Advertentie

stichtinglongcovid.nl

**Lockdown
voorbij?**

Niet voor mij.

Lees meer > pagina 6

stichtinglongcovid

NIEUWSBRIEVEN
De hele dag op de hoogte
nrc.nl/nieuwsbrieven/actueel

REDACTIE
redactie@nrc.nl
nrc.nl/overons

ABONNEMENTSVRAGEN
ga voor meer informatie
naar nrc.nl/service

Deze uitgave komt voort uit
Algemeen Handelsblad (1828)
en Nieuwe Rotterdamse
Courant (1844)

PRIJS €4,60
Jaargang 56
no. 72
BELGIË € 5,60

IN HET LAND

DEN HAAG

PETRA DE KONING

Rob Jetten hoopt dat het lukt, premier worden

Wat voor jaar was 2025? En wat voor jaar wordt 2026? In de laatste dagen voor Kerst vraag ik het aan fractievoorzitters in de Tweede Kamer en Volt-leider Laurens Dassen begint over Trump, die in 2025 „definitief afscheid nam van de transatlantische band”. En dus was dit jaar, zegt Dassen, „een kantelpunt in de geschiedenis”. „Europa staat er alleen voor.”

Dilan Yesilgöz van de VVD vindt het „van die vragen...”, ze heeft er geen zin in. Joost Eerdmans van JA21 is er wel voor in de stemming, donderdagmiddag op zijn werkkamer. Hij heeft net een oliebol gehaald in het restaurant waar alleen Kamerleden mogen komen en vertelt dat hij moest denken aan Pieter Omtzigt. Hoe die vorig jaar met Oud en Nieuw vast van heel veel mensen ‘de beste wensen’ had gekregen, en niet kon weten dat NSC in het nieuwe jaar uit de Tweede Kamer zou verdwijnen. „Bijna niemand”, zegt Eerdmans, „heeft het nog over Omtzigt.”

Jan Struijs van 50Plus noemt 2025 „een heel goed jaar”. Hij vond het „een avontuur”, Kamerlid worden. Voor 2026 hoopt hij dat mensen wat meer vertrouwen krijgen in de politiek. „Maar ik vrees dat ze het alleen maar méér gaan verliezen.” Hij ziet, zegt hij, te veel Haagse politici „met littekens”, die „nog in de loopgraven zitten”.

In december vorig jaar zei CDA-leider Henri Bontenbal tegen mij dat het kabinet-Schoof in 2025 zou vallen. De vraag was volgens hem alleen nog: zijn de verkiezingen voor de zomer of er na? Vorige week, bij de roltrap in de Tweede Kamer, zegt Bontenbal met een grote glimlach dat hij, met zijn „voorspellende gaven”, zeker weet dat er in 2026 géén Tweede Kamerverkiezingen zijn. Hij hoopt op stabiliteit. „Maar ik heb geleerd dat het hier altijd anders gaat dan je denkt, het is één groot gekkenhuis.”

Rob Jetten van D66 zei vorig jaar dat 2024 „een knotsgek” jaar was geweest, door de chaos en de ruzies in het kabinet van PVV, VVD, NSC en BBB. Bij de lift, vorige week, zegt hij hetzelfde over 2025: knotsgek. „Ik hoop dat in 2026 de tijd aanbreekt van normalere politiek.”

Wordt 2026 het jaar waarin hij minister-president wordt? „Dat hoop ik ja, dat dat lukt.” Hij denkt niet dat er nog iemand is die zin heeft in wéér verkiezingen. „Dus moeten we linksom of rechtsom iets in elkaar draaien met elkaar.”

Het was een ‘knotsgek jaar’, zegt D66-leider Rob Jetten over 2025, zoals hij ook al zei over 2024

Jetten zegt dat hij weleens praat met Dick Schoof, ja. „Maar niet méér dan andere fractievoorzitters, volgens mij maakt hij een rondje.” En Jetten appt soms met Rutte. „Ik kom hem ook weleens tegen in de supermarkt, we wonen in dezelfde wijk.” Jetten zegt dat hij het „pedant” zou vinden om zelf al te gaan bellen met Europese leiders. Maar die bellen wel hém. „Ook omdat ze niet begrijpen dat een kabinetsformatie zo lang kan duren. Ze zeggen: ‘Ben jij nog steeds niet begonnen?’”

Net voor Kerst, vorig jaar, had Caroline van der Plas van BBB Delfts blauwe tegeltjes met teksten erop uitgedeeld aan Yesilgöz, PVV-leider Geert Wilders en Nicolien van Vroonhoven van NSC in hun wekelijkse ‘coalitieoverleg’ op dinsdag. Nu zit BBB alleen nog met de VVD in de coalitie, overleg is er allang niet meer.

En dus zijn er geen cadeautjes, zegt Van der Plas. „Het is dit jaar één grote, dorre, stille vlakte.”

Petra de Koning doet verslag over de Haagse politiek(p.dekoning@nrc.nl)

LANDBOUW

Raad van State is uiterst kritisch op nieuwe stikstofwet

Een nieuwe stikstofwet van demissionair minister Wiersma (BBB) kent te weinig concrete en gewaarborgde doelen om emissie terug te brengen, zegt de Raad.

Erik van der Walle

DEN HAAG

De Raad van State is uiterst kritisch op een nieuwe wet die de stikstofemissie in Nederland moet terugbrengen. In de wet ontbreken volgens de Raad voldoende garanties dat de emissie gaat dalen. De regering wordt geadviseerd het wetsvoorstel niet in deze vorm bij de Tweede Kamer in te dienen.

In het maandag gepubliceerde advies maakt de Raad van State duidelijk dat de wet alleen als doel heeft dat in 2035 de stikstofemissie aanzienlijk lager moet zijn. Hoe die vermindering bereikt moet worden, is helemaal afhankelijk van nadere uitwerking, zoals op het gebied van de landbouw.

Daarmee wordt de verplichting de staat van de natuur niet verder te laten verslechteren vooruitgeschoven. Dit is volgens de Raad in strijd met de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn. Die verplicht EU-lidstaten direct in te grijpen als de natuur verslechtert.

Het voorstel voor de zogeheten spoedwet Vervangen omgevingswaarde stikstof is afkomstig van demissionair minister Femke Wiersma (Landbouw, BBB). Doel van de wet is onder meer een einde te maken aan de centrale rol voor de zogeheten kritische depositiewaarde (KDW). Dat is de maximale hoeveelheid stikstofneerslag die een specifiek natuurgebied aankan. Wordt de stikstofbelasting hoger dan die waarde, dan loopt het natuurgebied schade op.

Volgens de huidige wet moet in 2035 74 procent van de Natura 2000-gebieden zich onder de KDW bevinden. Voor 2030 is dat 50 procent. Begin dit jaar won Greenpeace een rechtszaak van de staat waarbij de KDW centraal stond. Als de staat het doel van 2030 niet haalt, moet die een dwangsom betalen van 10 miljoen euro.

Wiersma wil in plaats van de KDW voor 2030 en 2035 emissiedoelen invoeren, in

plaats van de daadwerkelijke neerslag (depositie) in stikstofgevoelige natuurgebieden. Gedachte daarbij is dat boeren zelf de uitstoot van hun bedrijf kunnen beïnvloeden, maar dat zij veel minder invloed hebben op de stikstofdepositie. Die kan bijvoorbeeld ook voor een deel van een nabijgelegen snelweg komen. De wens op een andere meetmethode over te stappen vindt daarom bij een groot deel van de Tweede Kamer gehoor.

Gebrek aan motivering

De Raad van State is ook kritisch over het uit de wet halen van de KDW. Zo wordt het belang om voortaan op emissies te sturen niet duidelijk gemotiveerd. Daarnaast biedt de huidige wetgeving genoeg mogelijkheden, stelt de Raad, om zo’n nieuwe methodiek in te voeren. Hoe die methodiek eruit gaat zien, is nog niet duidelijk. Ook de belangenorganisatie LTO voor boeren en tuinders

In plannen voor nieuw kabinet wordt ingezet op alternatief dat wél stuurt op reductie emissies

was in een advies deze zomer heel kritisch over de voorgestelde wet, omdat die de agrarische sector te weinig duidelijkheid geeft over de noodzakelijke ambities. LTO stelde in een consultatieronde voor de reductieopgave voor de landbouw in tonnen uitstoot concreet vast te leggen.

De Raad is ook verbaasd over de term spoedwet. In Nederland bestaat geen afzonderlijke procedure voor een spoedwet. „Uit de inhoud (...) blijkt ook niet dat er bijzondere redenen zijn voor deze benaming.”

Vorige week sprak de Kamer al uit dat Wiersma’s plannen om meer bemesting toe te staan in de ijskast moeten. Ook haar voorstel voor een soepeler rekengrens voor stikstof per 1 januari is uitgesteld.

In plannen voor een nieuwe kabinet zou de KDW vervangen moeten worden „door een juridisch houdbaar alternatief dat wel stuurt op de reductie van emissies en op natuurherstel”.

TALENTEN

Volwassen toptalenten hadden als kind vaak een brede achtergrond

Heeft het zin om getalenteerde kinderen al een specialistische opleiding te geven? Nee, zeggen onderzoekers.

Hendrik Spiering

AMSTERDAM

De gewoonte om uitzonderlijk presterende kinderen al vroeg te trainen in een gespecialiseerde sport of in een andersoortig vakgebied brengt die jongeren wel jeugdkampioenschappen en vroege prestaties, maar de volwassen sportkampioenen en topwetenschappers hebben meestal juist een andere weg afgelegd, met veel meer wisselende activiteiten in verschillende domeinen en vaak ook met een trage start.

Dit schrijven vier psychologen en sportwetenschappers onder leiding van de Duitser Arne Güllich (Rheinland-Pfälzische Technische Universität, Kaiserslautern) deze week in *Science*. De vier onderzochten een groot aantal studies naar jeugdige topprestaties en naar topkenners op latere leeftijd.

De meeste onderzoeken naar hoogpresterende mensen („*exceptional performers*”) richten zich op jonge mensen. Meestal in de sport of de muziek, omdat talent zich daar al vroeg openbaart en prestaties ook goed meetbaar en vergelijkbaar zijn. En zoals ze schrijven: „Er zijn nu eenmaal geen jeugdige gevechtspiloten of hersenchirurgen.” Uit die onderzoeken naar jongeren blijkt doorgaans dat wie zich vroegen intens concentreert op één discipline het al vroeg ver kan brengen. Zo zijn dan ook de topscholen voor muziek en sport ingericht. Het team onder leiding van Güllich analyseerde die studies maar keek ook naar het veel geringere aantal studies naar de achtergrond van volwassen toppresterende in wetenschap, muziek en sport. De centrale vraag was: zijn de gespecialiseerd opgeleide jeugdkampioenen ook de mensen die later als volwassenen hun veld domineren?

Natuurlijk hebben de volwassen kampioenen en de jeugdkampioenen veel gemeenschappelijk, maar het verschil tussen hen is ook opvallend: vroege specialisatie leidt tot vroeg pieken in de jeugd, en vroege multidisciplinariteit leidt tot tragere groei én tot latere topprestaties.

De onderzoekers vinden dit patroon vrijwel overal terug. Ze vonden het zelfs in een onderzoek naar opera’s. Het blijvende succes van een operablijkt mindernaamde componist daarvoor al meer opera’s in hetzelfde genre heeft geschreven. Oefening baart kunst maar variatie lijkt dus voor echte topprestaties cruciaal. De specialistische jeugddopleidingen baren aldus maar een minderheid van de volwassen toppers, en door hun concentratie op vroege prestaties verwaarlozen ze ook de brede opleiding die later juist de basis van de meeste volwassen toppers blijkt te zijn.

Nobelprijswinnaars

En in een heel ander gebied: Nobelprijswinnaars hebben aan het begin van hun carrière gemiddeld minder hoge publicatie-impactcijfers dan andere topwetenschappers (die wel voor de Nobelprijs zijn voorgedragen maar hem niet kregen). Nobelprijswinnaars verkrijgen ook later een hoogleraarschap of een belangrijke beurs dan de ‘subtoppers’.

In de wereld van topprestaties vallen vaak de later wél succesvolle wonderkinderen het meest op, zoals de componist Wolfgang Amadeus Mozart, de wiskundige Terence Tao en de golfer Tiger Woods, maar uit de vergelijkingen door het team van Arne Güllich blijkt dat relatieve laatbloeiers als de compo-

Oefening baart kunst maar variatie lijkt cruciaal

nist Ludwig van Beethoven, de schaker Viswanathan Anand en de wetenschapper Charles Darwin toch vaker voorkomen.

De literatuurstudie in *Science* is een vervolg op een grote metastudie in *Sports Medicine* uit 2023, door het zelfde team, waarin ze een

groot aantal studies naar jonge en oudere sportkampioenen vergeleken. Met dezelfde uitkomst: dat vroege specialisatie wel leidt tot mooie jeugdkampioenschappen maar dat de latere volwassen kampioenen meestal toch anders gevormd zijn, minder specialistisch, trager en breder ontwikkeld.

In *Science* doen de onderzoekers aanbevelingen voor de jeugd-elite-opleidingen die vooral in de muziek en sport bestaan. „In plaats van vier tot zes dagen per week voetbal, kan een jeugdtrainer zijn pupillen ook stimuleren om twee keer per week een andere sport te doen, zoals basketbal, tennis of gymnastiek. De pianoleraar zou de studenten kunnen stimuleren er een ander instrument bij te pakken zoals fluit, viool of slagwerk. De schoolprogramma’s voor bijzondere talenten in de natuurkunde zouden hun programma ook kunnen verbreden met informatica, ecologie en filosofie.”

Om de diepere oorzaken van dit patroon beter te begrijpen is meer onderzoek nodig, schrijven Güllich en de zijnen in *Science*, maar ze lanceren wel alvast een paar mogelijke verklaringen voor het onverwacht positieve effect van een trage en brede ontwikkeling.

Arbeidsmarkttheorieën

De eerste is geïnspireerd op arbeidsmarkttheorieën: wie verschillende disciplines beoefent zal eerder een vak vinden dat perfect bij hem of haar past dan iemand die zich al heel vroeg specialiseert. De tweede gebruikt ideeën uit de leerpsychologie: wie zich in meerdere domeinen verdiept kan vaak flexibeler denken en pikt sneller nieuwe dingen op. De derde is een soort omgekeerde van de eerste en gebaseerd op risicoanalyse: wie in zijn opleiding meerdere disciplines beheerst maakt minder kans vast te komen zitten in een vak waarin het plezier afneemt.

In de wereld van topprestaties vallen de later wél succesvolle wonderkinderen het meest op, zoals **golfer Tiger Woods**. FOTO TANNEN MAUR/EP

Vrijgelaten Palestijnse gevangenen in Khan Younis, in de Gazastrook op 13 oktober 2025. FOTO RAMADAN ABED/REUTERS

Advocaat: ‘Ze zien ons als terroristen’

» Vervolg van voorpagina

lestijnse gevangenen zien verslechteren. En al helemaal sinds 7 oktober, zegt hij. „Persoonlijke spullen en hygiëneproducten werden van hen afgepakt. En hun isolement is vergroot. Niet alleen mogen ze hun familie niet zien, ik mag ook niet vertellen hoe het met hun familieleden gaat. Dat riskeer ik ook niet, want mijn gesprekken met mijn cliënt worden afgeluisterd.”

En dan is er nog het seksuele geweld. Ex-gevangenen die getuigden tegenover het Palestinian Center for Human Rights spreken van systematische verkrachtingen en seksuele marteling. Zo vertelt N.A., een 42-jarige Palestijnse vrouw uit Gaza, over vaginale en anale verkrachting door gevangenisbewaarders. En A.A., een man van 35, over verkrachting door een politiehoofd.

Het is moeilijk om bewijsmateriaal te verzamelen dat de getuigenissen schraagt. Advocaat Marmarelli diende bij de Israëlische rechtbank een petitie in over de mishandeling en verkrachting van zijn cliënt, en het onthouden van eten en zorg. „Over al die zaken boog de rechter zich niet: hij vond het aan de politie om de beschuldigingen te onderzoeken. Maar het is onmogelijk om de politie tot actie te bewegen.”

Wel kreeg Marmarelli voor elkaar dat zijn cliënt een extra onderbroek kreeg, een matras, een jas, zeep en een raam dat open kan.

„Hij had twee jaar hetzelfde ondergoed gedragen.”

Laarsafdrukken in de rug

Marmarelli acht de beschuldigingen van verkrachtingen betrouwbaar, zegt hij. „Het fysieke geweld laat duidelijker sporen na: de laarsafdrukken stonden bij mijn cliënt in de rug. Maar ook de vele getuigenissen over seksueel geweld zijn consistent.”

Ook de Verenigde Naties vinden de getuigenverklaringen geloofwaardig. Reem Alsalem, de speciale rapporteur van de VN voor geweld tegen vrouwen en meisjes, zei dat de werkelijke omvang van seksueel geweld aanzienlijk groter zou kunnen zijn.

Door de VN ingeschakelde experts zijn „bijzonder verontrust” door berichten dat Palestijnse vrouwen en meisjes in detentie zich moesten uitkleden en gefouilleerd werden door mannelijke Israëlische legerofficieren. Volgens hen zouden ten minste twee Palestijnse vrouwelijke gevangenen zijn verkracht, en anderen zouden zijn bedreigd met verkrachting en seksueel geweld.

Ook zijn vernederende foto's van vrouwelijke Palestijnse gevangenen op internet geplaatst, naar verluidt genomen door Israëlische soldaten. Toch is het doel van het „systeem van foltering en verkrachting”, zoals Marmarelli het noemt, niet alleen vernedering. „In het geval van mijn cliënt zijn ze erin geslaagd dat hij mij niet meer durft te zien. En zo is er helemaal niemand meer die zich

om hem kan bekommeren.”

Ook wraak voor 7 oktober speelt een rol. Sommige ex-gevangenen getuigden dat de Israëlische autoriteiten groepen burgers de gevangenis binnenlieten en ze aanmoedigden om de foltering van naakte Palestijnen te filmen, waarbij soldaten hun vertelden: „Dit zijn Hamas-terroristen die jullie vrouwen op 7 oktober hebben vermoord en verkracht.”

Alsalem bespeurt terughoudendheid bij het melden van seksueel geweld, vanwege de angst voor represailles tegen slachtoffers. De houding in Israëlische detentiecentra ten opzichte van seksueel geweld is sinds 2023 steeds toegelichter geworden, aldus de VN-rapporteur.

In de Israëlische politiek en samenleving worden de getuigenissen van vrijgelaten Palestijnen over het algemeen als verzinself gedaan. Hun beschuldigingen van seksueel geweld zijn „verachtelijke en ongegronde beweringen”, aldus de Israëlische regering.

Er zijn ook aanwijzingen dat Hamas op 7 oktober op grote schaal seksueel geweld heeft gepleegd tegen Israëlische vrouwen en meisjes. Over deze aanvallen, die Alsalem ook heeft veroordeeld, komt binnenkort een rapport uit, van despecialgezant van desecretaris-generaal van de VN voor seksueel geweld.

Amper bewijs naar buiten

Omdat behalve hun advocaten niemand de gevangenen mag zien, komt eventueel bewijs amper naar buiten. Des te opvallender

was een filmpje dat in september 2024 door Channel 12 uitgezonden werd, waarin te zien was dat vijf Israëlische reservisten op de militaire basis Sde Teiman, in de Negev-woestijn, een politieofficier van Hamas mishandelen.

Volgens de aanklacht tegen de militairen hebben ze de man geslagen, over de vloer gesleept, zijn ze op zijn lichaam gaan staan en heeft een van hen bij de man anaal een voorwerp ingebracht. De gevangene liep gebroken ribben en een klaplong op.

De Israëlische mensenrechtenorganisatie B'Tselem stelt dat deze gebeurtenis slechts het „topje van de ijsberg” vormde. Toch hield niet de mishandeling, maar het lekken van het filmpje de gemoederen bezig. Het filmpje bleek gelekt te zijn door militair aanklager Yifat Tomer-Yerushalmi. Zij stond onder zware druk van extreem-rechtse politici om de aanklacht tegen de militairen in te trekken en lekte het filmpje om het publiek van de ernst van de gebeurtenis te overtuigen.

De woede richt zich ook op de advocaten van de Palestijnse gevangenen. De Israëlische autoriteiten zijn „niet blij met ons”, aldus Marmarelli. „Ze zien ons als terroristen. Wij zijn zogenaamd een bedreiging voor de veiligheid van Israël. Er worden zaken tegen advocaten aangespannen wegens disrespectvol taalgebruik. Wij zijn de enigen die in die gevangenis men mogen komen en erover kunnen berichten.” Israël laat ook het Rode Kruis niet toe.

Meer administratieve detentie na oktober 2023

Sinds oktober 2023 is het aantal vastgezette Palestijnen zonder aanklacht enorm toegenomen

Aantal Palestijnen in administratieve detentie* in Israëlische gevangenis

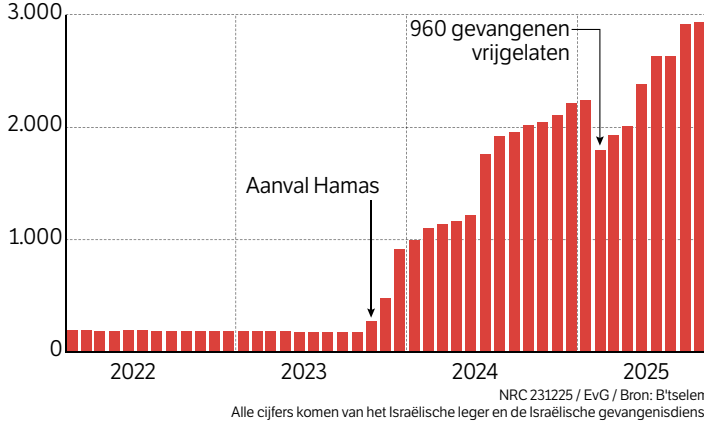
* Opsluiting zonder proces of aanklacht, op grond van de bewering dat iemand van plan is een toekomstig misdrijf te plegen.

NRC 231225 / EvG / Bron: B'tselem

Alle cijfers komen van het Israëlische leger en de Israëlische gevangenisdienst

Bijna 3.000 Palestijnen uit Gaza zitten vast om "veiligheidsredenen"

Aantal Palestijnen van de Gaza-strook die worden vastgehouden vanwege "veiligheidsredenen", per maand

NRC 231225 / EvG / Bron: B'tselem

Alle cijfers komen van het Israëlische leger en de Israëlische gevangenisdienst

Geboeid, geslagen, geen eten: dit maakten drie gevangenen mee

Marwan Barghouti militant en politicus

De bekendste Palestijnse gevangene in Israël is Marwan Barghouti. De 66-jarige militant en politicus, die in 2002 wegens het plannen van aanslagen tot vijf keer levenslang plus veertig jaar veroordeeld werd, wordt ook wel de 'Palestijnse Mandela' genoemd en geldt als de populairste politicus van zijn land.

Zijn bekendheid beschermt Barghouti niet tegen de uitwassen van het Israëlische gevangenisregime. Sinds 7 oktober zit hij in eenzaam opsluiting. Zijn familie zegt dat hij de afgelopen twee jaar vier keer door bewakers is geslagen, waarbij hij gebroken ribben heeft opgelopen.

Volgens zijn zoon hebben bewakers ook zijn tanden gebroken en zou een deel van zijn oor eraf gesneden zijn.

Minister Itamar Ben-Gvir zei vorige maand dat hij „trots” was dat de omstandigheden van Barghouti tijdens zijn ambtsperiode „drastisch zijn veranderd”. In augustus zocht de extreem-rechtse minister hem in de gevangenis op. Op een filmpje van dat bezoek is te zien dat Ben-Gvir de uitgemergeld ogende Barghouti in diens gevangenis cel treurt. Inmiddels roepen meer dan tweehonderd internationale beroemdheden, onder wie zangers Paul Simon, Sting en Annie Lennox, acteurs Stephen Fry en Tilda Swinton en schrijver Margaret Atwood, wegens de mishandelingen op tot vrijlating van Barghouti. Aanvankelijk zou zijn naam op de lijst gestaan hebben van gevangenen die uitgeruild zouden worden tegen Israëlische gijzelaars in Gaza, maar hij bleef vastzitten.

Hussam Abu Safiya directeur Kamal Adwan-ziekenhuis

Hussam Abu Safiya (52) is directeur van het Kamal Adwan-ziekenhuis in Beit Lahya, in het noorden van Gaza. Dat ziekenhuis lag tijdens de Israëlische vernietigingscampagne geregeld onder vuur. Abu Safiya ging met zijn gezin in het ziekenhuis wonen. Zijn vijftienjarige zoon Ibrahim kwam om bij een droneaanval op de ingang van het gebouw. Zelf raakte de ziekenhuisdirecteur bij een andere droneaanval gewond.

Israël beschuldigt Abu Safiya ervan dat hij Hamas-strijders in het gebouw zou

verbergen. Ook zelf wordt hij verdacht van Hamas-lidmaatschap. Op 27 december vorig jaar dwong het Israëlische leger het ziekenhuis tot evacuatie van alle patiënten, omdat het een Hamas-bolwerk zou zijn.

Abu Safiya werd meegenomen voor verhoor. Abu Safiya verklaarde dat hij in Israëlische detentie werd mishandeld, gedwongen werd ontkleed, uren in stressposities moest doorbrengen en geslagen werd met wapenstokken en stroomwapens. Zijn advocaat meldt dat hij vier ribben heeft gebroken en veertig kilo is afgevallen. Ook krijgt hij geen zorg voor zijn harttristestoomis en zit hij in eenzaam opsluiting. Op 18 oktober werd de administratieve hechtenis van Abu Safiya met een half jaar verlengd.

Ayman Ghrayeb activist

Van sommige gevangenen tegen wie geen aanklacht is geformuleerd is bekend dat ze de misdrijven van Israëlische kolonisten op de bezette Westelijke Jordaanoever documenteerden. De afgelopen jaren wisten kolonisten zo'n tachtig Palestijnse herdersgemeenschappen van hun land te verdrijven. Toen de 42-jarige Palestijn Ayman Ghrayeb op 17 november bij zo'n gemeenschap arriveerde, werd hij staande gehouden door kolonisten.

Het leger nam hem daarop mee naar een militaire gevangenis, waar hij werd geboeid en geslagen. Drie dagen lang kreeg hij geen eten. Vervolgens werd hij verhoord; de verdenking tegen hem luidde 'opruiming'. Op 15 december kreeg hij te horen dat zijn voorarrest met vijf maanden verlengd is. Ayman's broer Bilal zei tegen het Israëlische medium +972 Magazine dat Ayman gearresteerd werd „om de

kolonisten te behagen”. Zij weten, aldus Bilal, maar al te goed dat hij de hele Westelijke Jordaanoever afreist om de wereld te informeren. Ayman is iemand die de bedreigde gemeenschappen in contact brengt met media en mensenrechtenorganisaties, aldus zijn broer. „Ze denken dat ze hem het zwijgen kunnen opleggen door hem te arresteren.” Eerder hadden kolonisten hem al fysiek aangevallen en zijn auto vernield.

De autoriteiten lieten Israëlische burgers de foltering van naakte Palestijnse gevangenen filmen

Lockdown voorbij? Niet voor mij.

Door Long COVID kan ik al 3 jaar niet buitenspelen. Lotte (12)

Binnen is het stil. Buiten speelt het leven zich af, zonder haar.

Lotte is twaalf en zit na een coronabesmetting nog steeds in lockdown. Altijd zó moe, pijn die niet stopt, een lichaam dat weigert mee te werken. Ze wil wel, maar ze kan niet. Niemand kan haar vertellen wanneer ze beter wordt. Of ze ooit beter wordt. Long COVID heeft haar buitenspel gezet.

stichtinglongcovid.nl

Lotte is niet alleen. Long COVID heeft het leven van honderdduizenden mensen ingrijpend veranderd. Werken of studeren lukt niet meer, de simpelste dagelijkse dingen zijn een zware opgave. Een deel is zo ziek, dat prikkels ondraaglijk worden en hun leven zich al jarenlang vooral in bed afspeelt.

Een lockdown waar niemand over praat, maar die nooit voorbij is gegaan. Opgesloten door een ziekte zonder diagnose, zonder behandeling, zonder perspectief. Geen arts die weet wat te doen. En zolang de oorzaak onbekend blijft, blijft herstel uit.

Alleen onderzoek kan dat veranderen. Daarom is er Stichting Long COVID: wij zorgen dat onderzoekers uit verschillende disciplines de handen ineenslaan en de middelen krijgen om eindelijk antwoorden te vinden.

Help Lotte en iedereen voor wie de lockdown nooit voorbijging.

Ga naar stichtinglongcovid.nl

Scan mij →

STICHTING
Longcovid

NECROLOGIE CHRIS REA (1951-2025)

Een kersthit schrijven stond nooit op zijn agenda

Chris Rea stierf drie dagen voor Kerstmis, precies in de periode waarin zijn hit 'Driving Home for Christmas' continu te horen is.

Amanda Kuypers

AMSTERDAM

Er zit een wrang toeval in de timing van zijn overlijden. De Britse muzikant Chris Rea stierf drie dagen voor Kerstmis, precies in de periode waarin kerstklassieker 'Driving Home for Christmas' voortdurend te horen is. De grote radiohit, opgenomen in de jaren tachtig, is een van de meest geliefde kerstliedjes; het staat voor miljoenen mensen voor een melancholisch verlangen naar geborgenheid rond Kerst. Rea's eeuwigdurende lange rit naar huis is goed voor ruim 650 miljoen Spotify-streams.

'Driving Home for Christmas' ontstond in 1978 tijdens een barre autorit door de sneeuw met zijn vrouw naast zich, in een tijd dat Chris Rea weinig succes had en hij financieel eigenlijk aan de grond zat. Dat nummer schreef hij puur om de tijd te doden, in de kou en in files. „Ik zag mezelf altijd als serieuze muzikant; een kersthit schrijven stond nooit op mijn agenda”, vertelde Chris Rea in 2016 tegen *The Guardian*. Oorspronkelijk werd het liedje in 1986 het B-kantje van 'Hello Friend'. Bij een heropname in 1988 kreeg 'Driving Home for Christmas' zijn kerstsaus van strijkers, belletjes plus het jazzy piano-intro.

Maar Rea was met zijn herkenbare hese stemgeluid, indrukwekkende slide-gitaarspel en melancholische teksten over onderweg zijn, herinneringen en het alledaagse leven, veel meer dan die eeuwige kerstklassieker. De maandag op zijn 74ste in het ziekenhuis overleden artiest was een gerespecteerde live-performer met nummers als 'Looking For the Summer', het broerige 'The Road to Hell' en 'On the Beach'. Hij maakte een reeks

Chris Rea bij zijn laatste concert in Nederland, Carré 2017. Een vakman, nooit een showman. FOTO ANDREAS TERLAAK

succesvolle albums in de jaren tachtig en begin jaren negentig, waaronder *The Road to Hell* (1989) en *Auberge* (1991).

Christopher Anton Rea (1951, Middlesbrough), zoon van een Italiaanse vader en Ierse moeder, groeide op in een arbeidersgezin

met zeven kinderen. Hij begon pas serieus gitaar te spelen op zijn twintigste. De ambitie was om professioneel muzikant te worden,

maar het duurde lang voordat hij de interesse wist te wekken van een platenlabel. Het lukte een beetje met het bandje *Beautiful Losers* in 1975. Maar solo, intussen sterk beïnvloed door bluesmuziek, brak hij in 1978 echt door met de balladerock van 'Fool (If you Think It's Over)'. Hij had er meteen een wereldhit mee te pakken.

Het duurde even voordat Rea die hit met succes wist op te volgen. In de jaren tachtig vielen zijn schorre praatmuziek en zijn behendige slide-gitaarspel succesvol samen in omfloerste softrock die scoorde. De onnadrukkelijke softe sfeer in de nummers was heel eigen en baadde in nostalgie of romantiek. Patent had Rea op de klassieke road song, muziek bij een nachtelijke autorit, met de lichten van de stad langzaam vervagend op de achtergrond.

Rea had patent op de klassieke road song, bij een nachtelijke autorit

Los van zijn kerstklassieker werd het ingetogen, sfeervolle popbluesnummer 'Josephine', geschreven voor zijn dochter, misschien wel zijn grootste hit. Rea had geen grote refreïnen die je van je stoel bliezen, maar juist de herhaling en ingetogen opbouw zorgden ervoor dat een nummer bleef hangen.

Trouw publiek

Eigenzinnig en buiten de popindustrie opererend, bouwde Chris Rea vooral in Europa een trouw en toegewijd publiek op. Zijn shows kwamen zonder theatrale effecten, hij werd nooit een showman. Ook bij zijn laatste Nederlandse show in Carré in 2017 stond vooral muzikaal vakmanschap centraal.

Rea werd op 33-jarige leeftijd gediagnosticeerd met alveeskliekkanker en kreeg op latere leeftijd een beroerte. Ondanks zijn zware gezondheidsproblemen bleef hij muziek maken.

KWEEKVLEES

Start-up Meatable stopt na afhaken van investeerder

AMSTERDAM

Meatable, een start-up uit Leiden die kweekvlees produceert, houdt op te bestaan. De Britse investeringsmaatschappij Agromics maakt vrijdag bekend dat het de financiering van het bedrijf stopt. Meatable werd dit jaar „bloomgesteld aan voorzienbare en onvoorzienbare risico's”, schrijft Agromics. „Het bedrijf is er niet in geslaagd verdere financiering te verkrijgen van bestaande aandeelhouders of nieuwe investeerders.”

Het kweekvlees van Meatable, dat een methode ontwikkelde om met dierlijke cellen vlees te laten groeien, is uiteindelijk nergens op de markt gebracht. Het bedrijf probeerde het product in Singapore te verkopen en had ook plannen voor de VS. In de EU is kweekvlees vooralsnog uit strenge veiligheidsoverwegingen voor nieuw voedsel verboden.

Meatable werd opgericht in 2018. Bij een persproeverij vorig jaar omschreef een NRC-verslaggever een kweekworstje als „sappig, vet, hartig, met een knapperig velletje”. (NRC)

IMPORTHEFFINGEN

Chinese heffingen op Europese zuivel, FrieslandCampina krijgt hoogste tarief

AMSTERDAM

Het Chinese ministerie van Handel stelt importheffingen in op bepaalde zuivelproducten uit de Europese Unie. FrieslandCampina heeft daarbij de hoogste heffingen opgelegd gekregen: 42,7 procent, net als niet-gespecificeerde 'EU-bedrijven'.

De overige zuivelbedrijven die op de lijst van zeven pagina's staan, waaronder veel uit Frankrijk, moeten invoerheffingen van tussen 21,9 en 29,7 procent gaan dragen, ze gaan per 23 december

in. Vorig jaar importeerde China voor zo'n 500 miljoen euro aan zuivelproducten uit de EU.

Het besluit volgt op een onderzoek naar Europese overheids-subsidie aan zuivelbedrijven, dat China in augustus 2024 begon. Volgens het ministerie van Handel blijkt daaruit dat de Chinese zuivelindustrie schade ondervindt van Europese subsidies. De Chinese overheid stelde het onderzoek in vlak nadat de EU bekendmaakte heffingen in te voeren op Chinese elektrische auto's, die aan de Europeanen een groeiende afzetmarkt hebben.

Hoe groot het aandeel van verkoop in China precies is in de export van het Nederlandse zuivelbedrijf, laat FrieslandCampina desgevraagd niet weten. In 2024 verdiende het bedrijf ruim een kwart van de totale omzet van 12,9 miljard met verkoop in Azië en Oceanië. In China loopt het kindervoedingsmerk Friso goed.

Kindervoeding of melkpoeder wordt niet expliciet genoemd door het Chinese handelsministerie, wel onder andere verse kaas, blauwe kaas, verwerkte kaas, ongeconcentreerde melk en room. (NRC)

JOURNALISTIEK

Hoofdredacteur CBS schrapt uitzending over deportaties

Door abrupt een reportage over het deportatiebeleid van president Trump te schrappen, heeft de nieuwe hoofdredacteur van CBS News de woede gewekt van redacteurs van het nieuwsprogramma *60 Minutes*.

Hoofdredacteur Bari Weiss van CBS News. Sinds haar benoeming in oktober maakt de zender een conservatieve omslag. FOTO GETTY IMAGES

Het hoofdkantoor van CBS op Times Square in Manhattan, New York. FOTO MARK LENNIHAN/AP

Toon Beemsterboer

AMSTERDAM

Bij het iconische Amerikaanse nieuwsprogramma *60 Minutes* is grote onrust ontstaan nadat de zender CBS abrupt een item heeft geschrapt uit de aflevering van zondag. De correspondent die het verhaal heeft gemaakt, Sharyn Alfonsi, uit in een e-mail aan collega's felle kritiek op het besluit om het item niet uit te zenden en schrijft te vrezen dat het programma wordt „ontmanteld” door de nieuwe hoofdredacteur van CBS News. Uit protest dreigen sommige medewerkers nu te vertrekken bij *60 Minutes*.

In het geschrapte item vertellen Venezolaanse mannen hoe ze door de regering-Trump zijn gedeporteerd naar een beruchte, zwaarbeveiligde gevangenis in El Salvador. In een persbericht ter aankondiging van het item meldde CBS News vrijdag dat *60 Minutes* met verschillende mannen had gesproken die inmiddels uit de gevangenis zijn vrijgelaten en die „de brute en martelende omstandigheden beschrijven die ze hebben doorstaan”.

Volgens Alfonsi is het item „vijf keer” gecontroleerd op feiten en juridisch getoetst door de advocaten van CBS en door de afdeling ‘standaarden en praktijken’ toen de zender het vrijdag aankondigde. „Het is feitelijk correct”, schrijft Alfonsi aan haar collega’s. „Naar mijn mening is het intrekken ervan, nadat alle strenge interne controles zijn uitgevoerd, geen redactionele beslissing, maar een politieke beslissing.” CBS maakte de wijziging van het programma drie uur voor de uitzending bekend, wat zeer ongebruikelijk is.

Het besluit om het item te schrappen is in het weekend genomen door hoofdredacteur Bari Weiss, die vond dat wederhoor van de regering-Trump ontbrak. Alfonsi schrijft dat ze het ministerie van Binnenlandse Veiligheid, het ministerie van Buitenlandse Zaken, en het Witte Huis om een reactie heeft gevraagd, maar dat die daar niet op ingingen. „Het zwijgen van de regering is een statement, geen veto. Hun weigering om een interview te geven is een tactische manoeuvre, bedoeld om het verhaal de kop in te drukken.”

Flinke wijzigingen

Weiss verdedigde haar besluit zondag in een verklaring aan *The New York Times*. „Het is mijn taak ervoor te zorgen dat alle verhalen die we publiceren zo goed mogelijk zijn. Het uitstellen van items die om welke reden dan ook nog niet klaar zijn - bijvoorbeeld omdat context of kritische stemmen ontbreken - gebeurt op elke redactie. Ik kijkernaar uit dit belangrijke verhaal uit te zenden zodra het klaar is.” Ze eist flinke wijzigingen, zoals het toevoegen van een interview met Stephen Miller, architect van Trumps immigratiebeleid.

De gang van zaken bij *60 Minutes* vormt een zware klap voor de geloof-

waardigheid van het populaire nieuwsprogramma, dat toch al onder een vergrootglas ligt sinds Weiss in oktober benoemd werd tot hoofdredacteur van CBS News. Dat was een opmerkelijke stap voor de zender van de iconische nieuwslezers Walter Cronkite en Dan Rather, die door veel conservatieven wordt gezien als de belichaming van de ‘progressieve media’. *60 Minutes* is het enige nieuwsprogramma dat behoort tot de top-10 best bekeken programma’s op de Amerikaanse tv.

Weiss werd benoemd tot hoofdredacteur van CBS News nadat David Ellison, de eigenaar van CBS’ moederbedrijf Paramount Skydance, haar relatief kleine, onafhankelijke nieuws- en opiniesite *The Free Press* had overgenomen voor 150 miljoen dollar. Weiss richtte *The Free Press* op na haar vertrek als opiniereedacteur bij *The New York Times* in 2020. De conservatieve, pro-Israëli-sche website presenteert zichzelf als een redelijk alternatief voor de gevestigde media, die volgens Weiss te progressief en bevooroordeeld tegen Trump zijn.

Na haar aantreden als hoofdredacteur van CBS News bleef Weiss hoofdredacteur van *The Free Press*. Haar benoeming stuitte op brede scepsis in de mediawereld vanwege haar gebrek aan ervaring met hard nieuws en het leiden van een grote televisiezender. Van 2013 tot 2017 werkte ze als redacteur voor *The Wall Street Journal* die opiniestukken en boekrecensies schreef. Ze ver-

Weiss rapporteert direct aan David Ellison, net als zij een aanhanger van Trump en Israël

trok na drie jaar bij *The New York Times* vanwege het „illiberale klimaat”, zo schreef ze in haar ontslagbrief die ze zelf openbaar maakte.

„Ik heb er alle vertrouwen in dat haar ondernemersgeest en redactionele visie CBS News nieuw leven zullen inblazen”, zei David Ellison, de baas van Paramount Skydance, bij de benoeming van Weiss tot hoofdredacteur. Dit is een nieuwe functie bij CBS News waarin ze direct rapporteert aan Ellison, net als zij een aanhanger van Trump en Israël. Hij zei dat Weiss „de redactionele prioriteiten zal bepalen, de kernwaarden zal uitdragen op alle platforms, en innovatie zal leiden in de wijze waarop de organisatie nieuws brengt”.

Sinds de overname van CBS’ moederbedrijf Paramount door Ellison maken journalisten van de zender zich zorgen dat de berichtgeving zich voegt naar de belangen van Trump. Een teken aan de wand was dat Kenneth Weinstein, oud-directeur van een conservatieve denktank en een donateur van Trump, werd benoemd tot ombudsman. Hij heeft geen journalistieke achtergrond, maar was wel bestuurslid van het overheidsagentschap waartoe publieke zenders als Voice of America behoren.

Na de benoeming van Weiss is de nieuwe koers van de zender nog duidelijker geworden. Volgens haar is verandering bij CBS News noodzakelijk omdat de kijkcijfers (behalve van *60 Minutes*) achterblijven bij concurrenten ABC en NBC. Tijdens een vergadering met het nieuwsmanagement van *60 Minutes* vroeg ze: „Waarom denkt het land

dat jullie partijdig zijn?” De vraag leidde volgens *The New York Times* tot ongemakkelijke verbijstering bij de ervaren journalisten van het programma, die hun berichtgeving juist objectief vinden.

Weiss was ook persoonlijk betrokken bij het regelen van interviews met de Israëlische premier Benjamin Netanyahu, Trumps schoonzoon Jared Kushner, en speciaal gezant Steve Witkoff. Ook organiseert ze geregeld evenementen onder het CBS-merk waarbij ze zelf conservatieve figuren interviewt zoals vicepresident JD Vance en Erika Kirk, de weduwe van de vermoorde rechtse influencer Charlie Kirk. Dit leidt tot interne kritiek, aangezien het ongebruikelijk is dat de zenderbaas van CBS zo op de voorgrond treedt.

Politieke druk

De conservatieve wending van CBS News is niet los te zien van de toegenomen politieke druk op de media sinds Trump voor de tweede keer president werd. Eind 2024 klaagde hij CBS en moederbedrijf Paramount aan, dat toen nog een andere eigenaar had. Trump beweerde dat *60 Minutes* een interview met presidentskandidaat Kamala Harris bewerkt had ten gunste van haar campagne. De fusie van Paramount en Skydance werd door de regering pas goedgekeurd nadat Paramount de zaak voor 16 miljoen dollar had geschikt.

Paramount Skydance is nu opnieuw verwickeld in een overnamestrijd waarbij het de goedkeuring van de president nodig heeft. Het bedrijf van Ellison bracht onlangs een vijandig overnamebod van 108 miljard dollar uit op mediabedrijf Warner Bros Discovery, waartoe ook de door Trump gehate nieuwszender CNN behoort. Het bedrijf gaat daarmee in tegen streamingsdienst Netflix, dat eerder nog 82 miljard dollar bood. Warner wees het vijandige overnamebod vorige week af, waarna Ellison het versterkte met een persoonlijke garantie van 40 miljard dollar.

David Ellison en zijn vader Larry hebben goede relaties met Trump (hij noemt hen „mijn vrienden”), en doen verwoede pogingen zijn steun te verwerven voor hun bod op Warner. Maar de president gebruikt de overnamestrijd om de druk op de Ellisons op te voeren. De afgelopen weken maakte hij meermaals zijn onvrede kenbaar over de berichtgeving van *60 Minutes*. Eerst stelde hij dat het programma sinds de overname „eigenlijk alleen maar SLECHTER is geworden!” Daarna zei hij: „Als [de Ellisons] vrienden zijn, wil ik mijn vijanden niet tegenkomen!”

De laatste keer dat Trump uithaalde naar *60 Minutes* en de Ellisons viel - toevallig of niet - samen met het interne getouwtrek bij het programma over het later geschrapte item over de gedeporteerde Venezolanen. „Ik ben dol op de nieuwe eigenaren van CBS”, zei de president vrijdagavond tijdens een publieke bijeenkomst. „Maar er gebeurt iets met ze. *60 Minutes* heeft me onder de nieuwe eigenaren slechter behandeld dan... ze blijven me maar [slecht] behandelen, ze blijven me maar aanvallen, het is waanzinnig.”

Advertentie

zorg kiezer

Bespaar tot € 511 op je zorgverzekering

- 100% onafhankelijk: vergelijk alle 58 zorgverzekeringen op prijs én inhoud
- Altijd de laagste prijs: premies lager dan bij de verzekeraar zelf
- Overstapgarantie: wij zorgen dat je oude verzekering wordt opgezegd

Scan. Kies. Bespaar.
Op ZorgKiezer.nl

Prijs-, druk- en zetfouten voorbehouden. Besparing gebaseerd op het verschil tussen de duurste en de goedkoopste optie.

Weekdeals

ONZE FAVORIETEN

Bekijk
alles

BEDDINGHOUSE

Warme flanelen dekbedovertrekset

- Hoogwaardige kwaliteit; geborsteld katoen flanel
- Voelt heerlijk zacht aan en houdt je lekker warm
- Verkrijgbaar in verschillende kleuren en dessins
- Bekijk alle bedtextiel van Beddinghouse online

ADVIESPRIJS VANAF
~~69,95~~
39,95

ADVIESPRIJS VANAF
~~79,95~~
39,95

BEKIJK ALLES VAN BEDDINGHOUSE ONLINE

Tot
50%
korting

MCGREGOR

Dames- en herenlaarzen

40%
korting

ADVIESPRIJS
~~199,95~~
119,95

COMFORTABELE LAARZEN GEMAAKT VAN LEER

- Heerlijk warme voering waardoor ze ideaal zijn voor de winter
- Rubberen profielzool voor grip en uitneembare binnenzool
- Bekijk alle laarzen van McGregor online

QLT

Geluidsbox met vogelgeluiden

50%
korting

ADVIESPRIJS
~~39,95~~
19,95

KEUZE UIT EEN VOGELTJE OF HOUTEN BOX

- Met een ingebouwde bewegingssensor voor automatisch vogelgetijp
- Het natuurlijke geluid bevordert ontspanning, vermindert stress en geeft energie
- Compact ontwerp dat overal goed staat

EZEESPINNER

Elektrische droogmolen

50%
korting

ADVIESPRIJS
~~199,95~~
99,95

ROTTERENDE DROOGMOLEN DIE JE WAS BINNEN KORTE TIJD DROOGT

- Een energiezuiniger en goedkoper alternatief dan een wasdroger
- Kleding blijft langer mooi en hoeft minder vaak gestreken te worden
- Met een handige timerfunctie en afstandsbediening

TEN CATE

Donzen 4-seizoenen dekbed

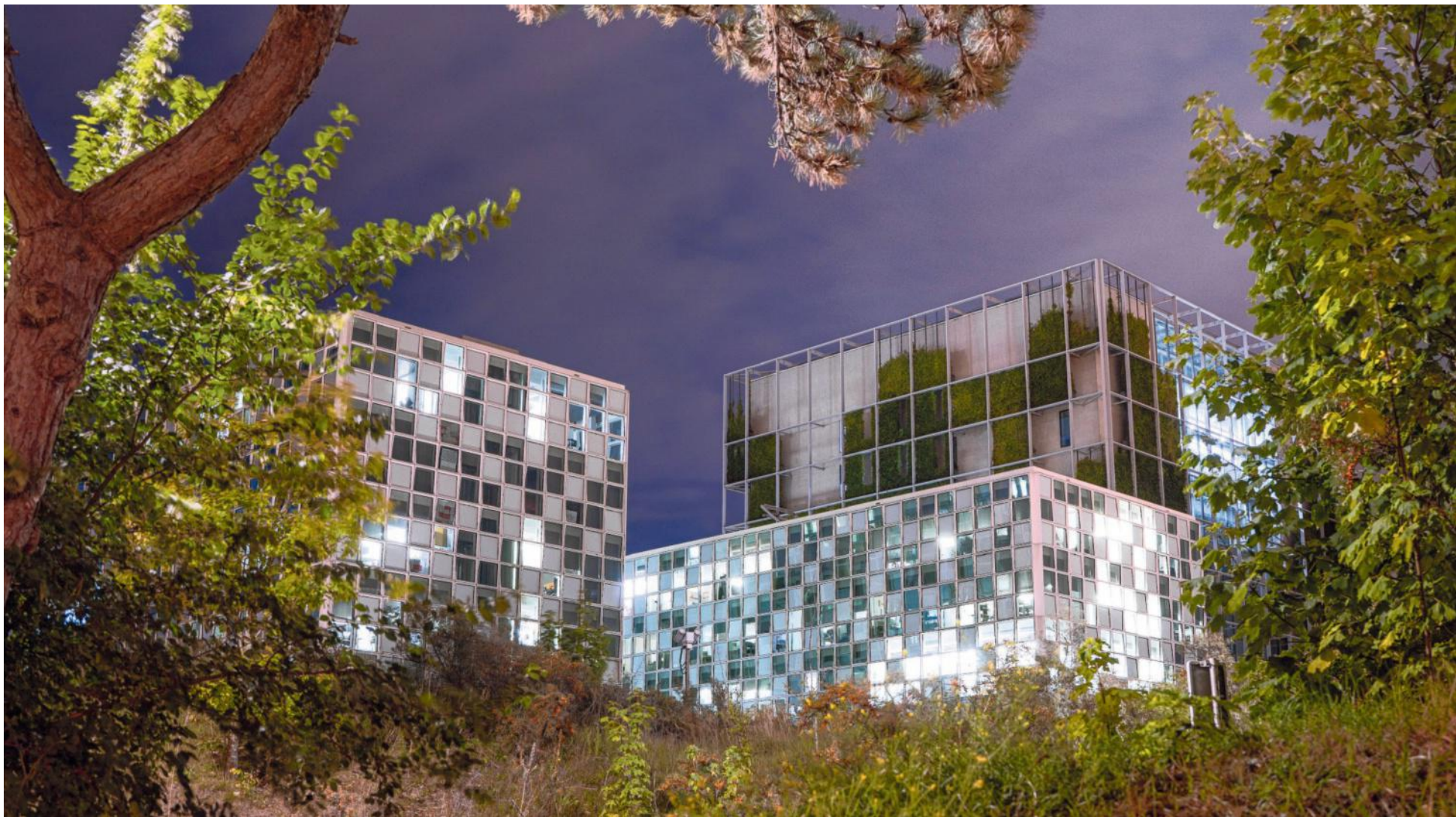
Tot
61%
korting

ADVIESPRIJS VANAF
~~439,95~~
169,99

GEVULD MET EENDEN- OF GANZENDONZ

- Warm dekbed met 2 losse delen voor de zomer en winter die samen te combineren zijn
- Dons geeft goede warmte-isolatie en vochtregulatie
- Met luchtige tijd van extra sterk en zacht katoen

Het gebouw van het Internationale Strafhof in Den Haag FOTO JOOST RUTTEN

INTERNATIONAAL STRAFHOF

Blijven de lidstaten geloven in ICC of wijken ze voor Trumps intimidatie?

De VS dreigen met sancties tegen het hele Strafhof, vrees voor vervolging Trump en anderen voor acties tegen Venezuela.

Floris van Straaten

DEN HAAG

Dat president Trump het internationaal recht vooral als een hinderlijk keurslijf ziet, dat hij zonder aarzelen opzij schuift als het hem uitkomt, is intussen wel gebleken. Voor hem telt slechts het recht van de sterkste. Juist met Nederland, dat zich vanouds als kampioen van het internationaal recht opwerpt en gastheer is van het Internationaal Gerechtshof en het Internationaal Strafhof (ICC), konden conflicten dus niet uitblijven.

Vooral rond het Strafhof lopen de spanningen snel op. Via persbureau Reuters lekte onlangs uit dat Washington dreigde met sancties tegen het hele Strafhof. Volgens een regeringsfunctionaris zouden de VS alleen bereid zijn daarvan af te zien als Trump en andere prominenten uit zijn regering bij voorbaat worden vrijgesteld van alle strafvervolging. Daarnaast moest een onderzoek naar Amerikaanse oorlogsmisdaden in Afghanistan worden gestaakt. Ook diende de aanklacht tegen de Israëlische premier Benjamin Netanyahu op verdenking van oorlogsmisdrijven in Gaza te worden ingetrokken.

Volgens onbevestigde berichten zou Trump bevreesd zijn na zijn presidentschap door het Strafhof te worden aangeklaagd wegens de

door hem bevolen aanvallen op Venezolaanse boten. Bij die acties, volgens veel deskundigen illegaal, zijn ruim honderd doden gevallen, vaak vissers en andere burgers. De VS zijn weliswaar geen partij bij het Strafhof, maar Venezuela (nog) wel. Daardoor zou toch actie kunnen volgen. De ironie is dat het Venezolaanse parlement ervoor stemde zich terug te trekken uit het Strafhof omdat dit „waardeloos” zou zijn.

„Dat een Amerikaanse functionaris dit zo openlijk tegen Reuters zegt, is verontrustend”, zegt Danya Chaikel, een Canadese jurist die eerder bij het Strafhof zat en nu voor de mensenrechtenorganisatie FIDH in Den Haag werkt. „Het kan een tactiek zijn de landen die het Strafhof steunen schrik aan te jagen. Maar ik denk dat Trump en zijn mensen de wereld hiermee willen vertellen: we zijn klaar om tot actie over te gaan. Dat het allemaal in strijd met het internationaal recht is, kan ze niets schelen.”

Demissionair minister van Buitenlandse Zaken David van Weel (VVD) bevestigde tegenover de NOS dat de regering-Trump met nieuwe sancties heeft gedreigd. Samen met andere Europese landen lobbyt Nederland nu hard om dit onheil voor het Strafhof af te wenden.

Ontwrichtende crisis

Zulke Amerikaanse sancties tegen het Strafhof kunnen leiden tot een

nieuwe, ontwrichtende crisis in de betrekkingen met Nederland en andere EU-landen. Doorgaans maken de Amerikanen het in zo'n geval strafbaar voor alle bedrijven en organisaties om nadien nog diensten te verlenen aan het land of de instelling die door de sancties is getroffen. Daardoor durfden bijvoorbeeld weinig Europese bedrijven zaken te doen met Iran, al mochten ze dat wel van hun eigen regeringen.

Een Franse rechter die online hotel boekte kreeg weigering door sancties

Ook Nederlandse bedrijven die tevens actief zijn in de VS zullen in zo'n geval huiverig worden nog diensten te verlenen aan het Strafhof. De Nederlandse regering en andere lidstaten van het hof zouden er ook door in een lastig parket komen. „Dit kan grote gevolgen hebben inderdaad”, erkent Tessa van Staden, woordvoerder van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Het ministerie broedt al op manieren om het Strafhof te beschermen tegen de gevolgen van sancties. Hoe ingrijpend die op persoonlijk niveau kunnen zijn heeft een recental medewerker van het Strafhof, onder wie zes rechters en

hoofdaanklager Karim Khan, de laatste maanden al ondervonden. Washington kondigde tegen hen in augustus sancties af wegens betrokkenheid bij gerechtelijke onderzoeken die de regering-Trump niet bevielen. De namen van deze juristen staan op een lijst naast die van gezochte terroristen van onder anderen Al-Qaida en Islamitische Staat.

Online verkeer en banken

Voor al op financieel gebied werken de sancties vaak verlamdend. De Franse rechter Nicolas Guillou vertelde het dagblad *Le Monde* bijvoorbeeld dat hij online een hotel in Frankrijk had geboekt maar meteen daarna bericht kreeg dat de reservering werd geannuleerd wegens de sancties. „In de praktijk kun je niets meer online doen”, aldus Guillou, omdat Amerikaanse bedrijven in die sector domineren. „Onder sancties staan, is teruggeworpen worden naar de jaren negentig.”

Ook het functioneren van data-verkeer van het Strafhof is een zorg. Tot deze herfst hing dat voor ruim 90 procent af van apparatuur en diensten van Amerikaanse bedrijven. Voor de zekerheid hebben werknemers daarom allerlei dossiers uitgeprint. Het salaris voor de staf is enkele maanden vooruitbetaald. Donderdag kondigde Washington ook sancties af tegen een Georgische en een Mongoolse rechter van het Strafhof omdat zij voor

voortzetting van juridisch onderzoek tegen Israël zijn.

„Je kon zo'n conflict zien aankomen, al voor Trumps aantreden”, zegt Lars van Troost, die het Strafhof namens Amnesty International volgt. „Het Strafhof is gemaakt in een heel andere tijd.” Toch hoeven de spanningen volgens hem niet fataal te zijn voor het Hof. „Trump's presidentschap is tijdelijk, het Hof is permanent. Maar het is wel belangrijk dat de lidstaten snel een weg vinden om dit te overleven.”

Anderen zijn somberder. Ze wijzen erop dat ook de andere grote en machtig landen - Rusland, China, India - geen partij zijn. Hongarije, Niger, Burkina Faso en Mali besloten dit jaar zich uit het Hof terug te trekken. Het aanzien van het Hof heeft verder te lijden onder de slepende kwestie van vermeende seksuele intimidatie door hoofdaanklager Karim Khan van een ondergeschikte. „Als je die aanvallen niet weet te stoppen, erodeert het hele internationale rechtssysteem”, zegt jurist Chaikel. Bemoedigend vond zij dat de 125 lidstaten begin december in een verklaring hun vastbeslotenheid uitspraken het hof te laten functioneren „niet afgeschrikt door dwangmaatregelen of intimidatie, inclusief het gebruik van sancties of arrestatiebevelen tegen gekozen functionarissen”.

Hoe standvastig ze zijn, moet blijken.

Een koe in een weiland in Vegelinsoord FOTO KEES VAN DE VEEN

INTERVIEW ROY MEIJER VOORZITTER NEDERLANDS AGRARISCH JONGEREN KONTAKT

‘Landbouw met minder dieren is onvermijdelijk’

Aftredend voorzitter van het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt Roy Meijer kijkt hij nog een keer terug en vooruit. „Als ik kijk wat er gepresteerd is in dit kabinet, dan is het voor ondernemers helemaal ruk.”

Roy Meijer (l.), voorzitter van het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt, verwierf een vaste plek aan tafel in politiek Den Haag. FOTO ROBIN UTRECHT/ANP

Enzo van Steenberg en Floor Boon
UTRECHT

Twee linkerhanden heeft hij, naar eigen zeggen. Hij deed geen agrarische opleiding, maar studeerde geschiedenis in Groningen. Toch voelt Roy Meijer (32), opgegroeid op een melkveehouderij in het Drentse Witteveen, zich al zijn hele leven boer.

Meijer werd geboren in Colombia en als baby geadopteerd. „Een gelukkige geadopteerde jongen”, noemt hij zichzelf. Na zijn studie keerde hij terug naar de boerderij. Hoewel hij twijfelde of hij de juiste man was om het familiebedrijf verder te brengen, heeft hij in samenwerking met zijn ouders en een team medewerkers nu de juiste manier gevonden. Ze hebben zo’n 250 dieren. „Als je anders bent dan de rest, ga je sneller nadenken over wie de ander is en wie je zelf bent. Ik vind het belangrijk dat mensen zichzelf kunnen zijn. Zelf ben ik vreselijk eigenwijs en daarom past het bij mij om eigen baas te zijn.”

De afgelopen vijf jaar werd Meijer een bekend gezicht in de boerensector als voorman van de vereniging voor jonge boeren en tuinders, Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (NAJK, achtduizend leden). Bij de onderhandelingen over een Landbouwakkoord – afspraken tussen boeren en de overheid – speelde hij een belangrijke rol en durfde hij het aan om een ander geluid te laten horen dan de grotere belangenvereniging LTO (35.000 leden). Die club stapte uiteindelijk uit de onderhandelingen, waardoor het akkoord er nooit kwam.

Volgens Meijer was dat een gemiste kans om grip te krijgen op de problemen die boeren al jaren in de greep houden: stikstof, waterkwaliteit, natuurherstel, klimaat en dierenwelzijn. „Drie cruciale vragen staan centraal: waar moeten we heen bewegen? Dragen mijn inspanningen bij aan bestaanszekerheid voor mijn bedrijf en de voedselketen? Doe ik het alleen of samen met overheid en bedrijfsleven?”

Antwoorden bleven uit, het gevolg is stilstand. Toch is Meijer blijven zoeken naar praktische oplossingen. Zo werkte hij afgelopen zomer mee aan een stikstofplan van boeren, provincies, gemeenten en waterschappen.

Met zijn organisatie kijkt Meijer generaties vooruit. Jonge boeren en tuinders denken soms anders over landbouw dan hun oudere collega’s en ‘hun’ belangenverenigingen, vertelt hij in zijn Utrechtse kantoor. Aan zijn voeten cowboylaarzen, aan zijn spijkerbroek een leren riem met een blauwe gesp waar een koe op staat. „Wij willen problemen aanpakken, want die zitten onze toekomst in de weg. Daarvoor moeten we samenwerken met de overheid en het bedrijfsleven. Dat kunnen oudere collega’s naïef vinden, maar dat weerhoudt ons er niet van om zelf na te denken over onze toekomst.”

Kortgeleden kondigde Meijer zijn afscheid als voorzitter van het NAJK aan. Daarom wil hij nu terug- en vooruitkijken.

Bij je aantreden sprak je al over stilstand in de boerensector. Er is weinig veranderd. De stikstofcrisis heeft zich zelfs verdiept, rechters dwingen de staat om maatregelen te nemen die de natuur beschermen.

„Op deze manier krijg je een sterfhuisconstructie. Boeren stoppen omdat de toekomst te onzeker is. Dat kán beleid zijn, maar dan moet de overheid daar eerlijk over zijn. In werkelijkheid lijkt iedereen te willen bouwen aan een toe-

komst, ook de partijen aan de formatietafel. Dat zullen we gezamenlijk moeten doen, maar we zijn verleerd hoe.”

Wat is gezamenlijk voor jou?

„Een boer kan niet in z’n eentje op zijn erf zeggen: die kant ga ik op. Pas als een overheid duidelijkheid geeft, kunnen boeren, banken en onderzoekers investeren. Dat moet landelijk. Nu maakt elke provincie eigen regels en dat werkt niet. Zo krijg je twaalf deelstaatjes in Nederland en dat zorgt voor chaos en een slecht ondernemersklimaat.”

Kan Nederland doelen voor stikstof, waterkwaliteit en natuurherstel halen met het huidige aantal boeren en dieren?

„Het is onvermijdelijk dat we in de end toegaan naar een landbouw met minder dieren. Alleen al door het mestoverschot. Hoeveel minder ligt dan aan politieke besluitvorming. En de sector vergrijsd, waardoor we sowieso al minder boerenbedrijven krijgen.”

Veel boeren vinden dat een schrikbeeld: minder boeren en minder dieren.

„Het is van alle tijden dat boeren verdwijnen. Alleen: weg is weg. Je moet als land wel weten wát je wil behouden: diverse en gezonde bedrijven die kunnen vernieuwen. Boeren hebben volop ideeën, maar investeren niet zo lang onduidelijk is of hun inspanningen meetellen en beleid standhoudt.

Als je boeren blijft neerzetten als vijand van het klimaat, kom je niet verder

Stoppen, bijvoorbeeld omdat er geen bedrijfsopvolging is, is ook ondernemen, maar nu zien we dat ook bedrijven stoppen van ondernemers die nog jaren meekonden en zelfs opvolgers hebben. Dat komt door het ontbreken van strategisch beleid om de krimp slim in te richten.”

Wat kunnen boeren zelf doen tegen stikstof?

„Als ik niet weet hoeveel stikstof mijn koe mag uitstoten in 2035, kan ik niets doen. Dat is geen onwil, maar onduidelijkheid. Moet ik enkel minder dieren houden? Telt een technische verbetering van mijn stallen in het meten van de uitstoot? Dat is aan de overheid. Pas daarna kunnen we praten over de vraag of we onze rol bij het onderhouden van het landschap, voedselzekerheid en op het gebied van geopolitiek nog kunnen realiseren. Lukt dat niet, dan moet de overheid zich realiseren dat zij dusdanig gesaneerd heeft dat dit het gevolg is. Ik zou dat heel onverstandig en niet strategisch vinden.”

Geopolitiek?

„Dat we ons eigen voedsel produceren kan heel belangrijk zijn nu de spanningen in de wereld toenemen. Ook als exporteur hebben we macht, omdat we een belangrijke leverancier zijn van voedsel voor andere landen. En we hebben veel kennis over landbouwinnovaties. Als keuzes van de overheid ervoor zorgen dat het voedselcluster wordt opgeblazen, dan moeten we niet

raar opkijken als we straks geen grondstoffen, energie of machines meer krijgen.”

In het demissionaire kabinet zitten twee BBB-bewindslieden op Landbouw. Veel boeren hadden verwacht dat er oplossingen zouden komen.

„Dit kabinet bracht één doorbraak: ‘doelsturing’. Boeren krijgen doelen, op het gebied van stikstof of waterkwaliteit, en tijd, maar bepalen zelf hoe ze die halen. Vorige kabinetten wilden er niets van weten, die vonden het een smoesje van de sector om niets te hoeven doen. Nu is dat idee, waar wij voorstander van zijn, eindelijk geland. Alleen viel het kabinet voordat het concreet werd. Als je met elkaar gaat ruziemaken komt er nergens iets van terecht.”

Het resultaat is stilstand. Er was een ministeriële commissie die Nederland van het stikstofslot zou halen. Maar er is vrijwel niets gebeurd.

„Als ik kijk wat er gepresteerd is in dit kabinet, door alle partijen, dan is het voor ondernemers natuurlijk helemaal ruk. Boeren hebben behoefte aan stabiliteit, een kabinet dat de rit uitzit, dat ze gaan doen wat ze hebben beloofd. Nu moeten we wéér afwachten.”

Boeren worden vaak als tegenhangers beschouwd van mensen die waarschuwen voor klimaatverandering. Hoe zien jonge boeren dat?

„Wij maken ons ongelooflijk veel zor-

gen over de praktische gevolgen van klimaatverandering. Altijd al, maar omdat wij boeren zijn lijkt het of onze zorgen niet meetellen.”

Boeren worden ook gezien als onderdeel van het probleem.

„Maar onze zorgen zijn gerechtvaardigd en concreet. Heb ik straks nog genoeg water om het land te beregenen? Hoe warm worden de zomers? Verdroogt de hele bende waarop we verbouwen? Wij beheren die grond, dus bij ons komen de problemen misschien wel eerder binnen dan bij mensen in de stad. Als je ons blijft neerzetten als de vijand van het klimaat, kom je echt niet verder. In Zuid-Europa zijn boeren al de straat opgegaan uit zorg over de droogte. Dat krijgen wij hier misschien ook.”

Hoe ziet je eigen toekomst eruit?

„Als mijn voorzitterschap stopt, begint opnieuw een zoektocht. Wat wil ik? In elk geval ga ik een bestuursrol vervullen bij de Coöperatie Rundveeverbetering. Maar mijn identiteit is groter dan bestuurerder zijn. En ik blijf natuurlijk op de boerderij in Witteveen, wat daar verder nog bij komt zien we wel. Ik blijf sowieso vol passie boer.”

Meijer wijst op het steentje om zijn nek, naar de rode steen in zijn ring. „Die waren van mijn opa’s. Ze waren allebei boer. Ik zet het familiebedrijf van één van hen voort. Daar ben ik trots op, en dat draag ik elke dag met me mee. Op een dag hoop ik dat weer door te kunnen geven.”

Voor onze helden van de ochtend...

Terwijl een groot deel van Nederland nog ligt te slapen, ben jij al onderweg. Jij zorgt ervoor dat duizenden abonnees de dag kunnen starten met hun vertrouwde krant. Jouw werk is onmisbaar. Jij bent het begin van hun dag, het ritme van de ochtend.

We zijn trots op onze bezorgers. We bedanken je voor je betrouwbaarheid iedere dag weer, jouw inzet en energie. We gaan in het nieuwe jaar samen verder om het nieuws te brengen, voor dag en dauw, met sterke verhalen en met jouw onvervangbare inzet.

DANK JE WEL VOOR ALLES IN 2025 - OP NAAR EEN PRACHTIG 2026!

Met grote dankbaarheid,
Mediahuis Distributie, Bezorgdekrant.nl & alle uitgevers

Nog maar 1 op 3 asielaanvragen ingewilligd

NRC 231225 / DJ / Bron: Ministerie van Asiel en Migratie

Mocht de advocaat een brief die niet voor hem bedoeld was, doorspelen aan zijn cliënt?

Door **Camiel Driessen**

De tuchtrechtsers gaan in de uitspraak ook in op tegenstrijdige verklaringen van advocaat Martijn. In de voorfase van de tuchtaakt verklaarde hij namelijk bij de deken, toezichthouder op de advocatuur, dat zijn secretaresse de brief aan zijn cliënt doorstuurde, terwijl hij op de zitting stelde dat zelf te hebben gedaan. Volgens de tuchtrechtsers heeft Martijn vragen daarover „niet adequaat” beantwoord. „De raad begrijpt dat dit bij laagste vragen oproept over de gang van zaken en toet wantrouwen leidt.” Een consequentie verbindt de raad er niet aan. Het een sluit het ander niet uit en voor de beoordeling van de klacht is het niet relevant.

ILLUSTRATIE LEONIEKE FONTIJM

nrcwebwinkel»

ARS MUNDI

Geef iets bijzonders cadeau

Van tijdloze sculpturen en replica's voor aan de muur tot prachtige woon- en modeaccessoires

Adviesprijs
159,-

**CLAUDE MONET SCHILDERIJ -
DE EKSTER**
37 x 44 cm | gelimiteerde oplage, 199
exemplaren | genummerd | gesigneerd |
reproductie, giclée print op canvas

Adviesprijs
565,-

**ANJA STRUCK SCHILDERIJ -
IK ADEM VREUGDE IN MIJN HAR**
58 x 58 cm | gelimiteerde oplage, 199
exemplaren | genummerd | gesigneerd
reproductie, giclée print op canvas

Adviesprijs
155,-

VINCENT VAN GOGH - MUZIEK JUWELENDOOSJE
"Spring" van A. Vivaldi begint te spelen als het deksel geopend wordt

Adviesprijs
249,-

PETRA WASZAK KETTING - SKY
*handgemaakt | verguld messing |
apatiet | gekleurd | geëmailleerd |
lengte 42-47 cm | hanger Ø 4 cm*

Adviesprijs
Van ~~119,-~~
99,-

WASSILY KANDINSKY
WANDKLOK -
KLEURENSTUDIE VIERKANTEN
30 x 30 x 2 cm (h/b/d)

Adviesprijs
119,-

**SCULPTUUR -
KRANTENLEZER**
*gietswerk van metaal | gebronsd |
14,5 x 5 x 3 cm (h/b/d)*

Adviesprijs
185,-

Adviesprijs
210,-

KETTING - GINKGO
verguld 925 sterling zilver |
lengte 45 cm | hanger 4 x 4,5 cm

Bestel nu ➤ nrcwebwinkel.nl/arsmundi

De Spaanse premier Pedro Sánchez bij zijn ambtswoning in Madrid op 12 december. FOTO JAVIER SORIANO / AFP

REGIONALE VERKIEZINGEN SPANJE

Harde afstraffing voor Sánchez' PSOE in traditioneel bolwerk Extremadura

De kiezers in de van oudsher linkse regio Extremadura rekenden de sociaal-democraten af op de schandalen rond de partij.

Advertentie

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Zaken & Transacties

Cursus Daytraden
675 ex btw
2e persoon
half geld

Een Kus en Kerstknuffel
Originele reacties cursisten

Plan levert op
Gisteren en vandaag nog €80 winst gepakt. Sinds de cursus, nu bijna vijf weken geleden, gaat het eigenlijk alleen maar goed door simpelweg het plan te volgen. Na vierenhalf week sta ik op een totaal van €1.584 winst.

Hoger salaris
De robot verdient meer dan m'n neef En die werkt in de horeca, vijf dagen per week.

Cursusdata Hotel vd Valk Breukelen:
maandag 29 dec en vrijdag 9 jan

Let op! U kunt snel winst boeken maar net zo snel verliezen lijden

www.robwessels.nl 010 519 21 15

Veerie Schyns

AMSTERDAM

Voor de Spaanse premier Pedro Sánchez vormden de regionale verkiezingen in de zuidwestelijke regio Extremadura een laatste horde voor een kerstvakantie waar hij hard aan toe is. De afgelopen maanden werd het nieuws rond zijn Socialistische Arbeiderspartij (PSOE) gedomineerd door een corruptieschandaal rondom drie partijprominenten. Recent kwam daar een reeks beschuldigingen van seksuele intimidatie door partijen bij - en kritiek op de manier waarop de PSOE daarmee omging. De verkiezing in de regio, die jarenlang loyaal was aan de sociaal-democraten, maar waar Sánchez' partij in 2023 ondanks verkiezingswinst gepasseerd werd in de coalitievorming, werd in Spanje dan ook gezien als een cruciale test voor de premier. Het is de eerste grote verkiezing sinds de onrust eerder dit jaar begon. Zouden de kiezers zijn partij erop afrekenen? Ja, blijkt zondagavond uit de verkiezingsuitslag. In de regio waar de PSOE nooit minder dan 35 procent van de stemmen haalde en 36 van de afgelopen 42 jaar aan de macht was, zakte de sociaal-democraten nu naar iets minder dan 26 procent. De rechts-conservatieve Partido Popular is de grote winnaar met ruim 43 procent, het radicaal-rechtse Vox eindigt op de derde plaats met 17 procent van de stemmen. Van de bijna negenhonderdduizend stemgerechtigden in Extremadura kwam krap 63 pro-

cent opdagen. Dat is minder dan bij de vorige verkiezingen in mei 2023: toen stemde ruim 70 procent van de stemgerechtigden. Bij die verkiezingen in 2023 werd de PSOE de grootste, op de voet gevolgd door de Partido Popular (PP). Die laatste wist een coalitie te vormen met Vox, en zette zo de verkiezingswinnaars buitenspel. De coalitie was alleen geen lang leven beschoren. Na een conflict tussen de twee partijen over de Spaanse 'spreidingswet' - over de opvang van minderjarige migranten per regio - op landelijk niveau, stapte Vox-leider Santiago Abascal in juli 2024 uit alle regionale coalities. Naast Extremadura ging het om coalities in Valencia, Murcia, Castilla y León en Aragón.

Zege PP gaat wel gepaard met de domper dat ze Vox opnieuw nodig heeft voor een meerderheid

De Partido Popular besloot daarna geen nieuwe verkiezingen uit te schrijven en alleen verder te regeren, maar wist dat het ingewikkeld zou worden om met een minderheidsregering begrotingen en ingewikkelde besluiten door te voeren. Daar liep het ook mis in Extremadura. Toen de PSOE en Vox twee maanden geleden de begroting wegstelden, schreef regiopresident Maria Guardiola (PP) vervroegde verkiezingen uit. In de tweede verkiezing in Ex-

tremadura waarbij Guardiola aan het roer stond van de PP, nam zij het voornamelijk op tegen PSOE-kandidaat Miguel Ángel Gallardo. Zijn kandidatuur was omstreden, nuhij in maart voor rechter moet verschijnen. Hij wordt beschuldigd van beïnvloeding en machtsmisbruik, omdat hij Sánchez' broer David acht jaar geleden aan een baan zou hebben geholpen.

Weerstand overwinnen

Die rechtszaak heeft Gallardo - die net als David Sánchez schuld ontkent - niet geholpen. De PP ging de PSOE overtuigend voorbij. De verkiezingswinst van Guardiola gaat wel gepaard met de domper dat ze Vox opnieuw nodig zal hebben voor een meerderheid, zoals de peilingen al voorspelden. Daar zit Guardiola niet op te wachten: in 2023 moest ze haar weerstand al overwinnen om een coalitie aan te gaan. De door Abascal afgedwongen breuk heeft de verhoudingen daarna niet verbeterd, de tegenwerking van Vox rondom de begroting evenmin.

Hoewel Sánchez volgens de Spaanse krant *El País* heeft besloten zich te distantiëren „van de nationale interpretatie van deze regionale verkiezing“, was dit wel het scenario waar de PSOE op hoopte na eigen verkiezingswinst uiteraard. De sociaal-democraten gebruiken de afhankelijkheid van de PP van Vox voor een meerderheid en de veelal onstuimige relatie tussen beide maar al te graag om erop te wijzen hoe onrustig het zou zijn als die twee partijen samen aan het landelijke roer zouden staan.

AANSLAG SYDNEY

Politieke druk op Australische regering neemt week na aanslag toe

De regering van premier Anthony Albanese wordt verweten te weinig te hebben gedaan tegen groeiend antisemitisme.

Meike Wijers

SYDNEY

De Australische premier Anthony Albanese is een week na de aanslag op een chanoekaviering op het strand van Sydney druk bezig zijn positie te verdedigen. Maandag bood hij de Joodse gemeenschap zijn excuses aan. „Veel mensen zijn gekwetst en boos. Een deel van die woede is op mij gericht, en dat begrijp ik“, zei de premier tijdens een persconferentie. „Als premier voel ik het gewicht van de verantwoordelijkheid voor de tragedie die onder mijn leiderschap heeft plaatsgevonden. Het spijt me dat de Joodse gemeenschap en heel het land dit mee heeft moeten maken.“

Zondagavond werd om 18.47 uur lokale tijd, het tijdstip waarop een week eerder het eerste schot werd gelost, een minuut stilte gehouden voor de slachtoffers. Ook werd de laatste kaars van het joodse lichtjesfeest Chanoeka aangestoken. Ruim tienduizend mensen waren bij de herdenking. Bij aankomst in Bondi werd premier Albanese door mensen in het publiek uitgejouwd.

De felle kritiek op de premier en zijn regering is de afgelopen week aangezwollen. Vooral in de Joodse gemeenschap leeft de overtuiging dat de regering te weinig heeft gedaan tegen antisemitisme. Uit een recente peiling in opdracht van de krant *Sydney Morning Herald* blijkt dat 46 procent van de bevolking de reactie van de regering op de terreuraanslag 'zwak' is, tegenover 29 procent die vindt dat de regering 'sterk' heeft gereageerd. Een grote meerderheid, 72 procent, ziet meer racisme en intolerantie in Australië vergeleken met twee jaar geleden.

Wapenwetten aanscherpen

De regering heeft sinds de aanval een groot aantal maatregelen aangekondigd. Zo is wetgeving in de maak waarmee mensen die haatzaaiende taal gebruiken en oproepen tot geweld gemakkelijker vervolgd kunnen worden. Ook wil de regering de wapenwetten aanscherpen en vuurwapens op grote schaal opkopen. De minister van Binnenlandse Zaken krijgt mogelijk meer macht om visa te weigeren of in te trekken, als iemand verdacht wordt van antisemitisme.

In de deelstaat New South Wales, waar Sydney ligt, is de lokale regering van plan grote demonstraties voorlopig te verbieden. Daar is veel kritiek op, onder meer vanuit de pro-Palestijnse beweging. Die stelt dat deze demonstraties niets te maken hebben met de aanval op Bondi Beach.

Deze vergaande maatregelen zijn volgens de oppositiepartijen niet genoeg. Oppositieleider Susan Ley van de conservatieve partij heeft geen goed woord over voor de premier. „Hij heeft geen verantwoordelijkheid genomen“, zei ze tegen de Australische publieke omroep ABC. Ook Penny Wong, minister van Buiten-

Boven: De Australische premier **Anthony Albanese** (midden) tijdens de herdenkingsdienst voor de slachtoffers van de aanslag op Bondi Beach in Sydney. Midden: Er zijn weer **badgasten** op Bondi Beach. Onder: Bezoekers van de **herdenkingsdienst**. FOTO'S HOLLIE ADAMS/REUTERS, SAEED KHAN/AFP, DAVID GRAY/AFP

landse Zaken, moest het ontgelden. „Penny Wong heeft geen enkele begrafenis bijgewoond. Ik heb haar geen enkele traan zien laten“, zei een woedende Ley.

Een week na de dodelijke aanslag is ruimte voor nuance ver te zoeken. Mark Kenny, hoogleraar aan de Australian National University, maakt zich zorgen over de politisering van het debat. „De oppositie heeft met veel politieke vooringenomenheid gereageerd. De opmerkingen over Penny Wong zijn een nieuw dieptepunt in de Australische politiek, met de beschuldiging dat een vrouw niet genoeg emotie toont“, zei hij tegen omroep ABC.

De aanslag op Bondi Beach, waarbij vijftien mensen gedood werden en ruim veertig gewond raakten, wordt gezien als de ergste aanslag in Australië sinds de jaren negentig. In 1996 werd in het Tasmaanse stadje Port Arthur een massamoord gepleegd waarbij 35 mensen werden gedood. Het was de aanleiding voor nieuwe wapenwetgeving en een grootschalig terugkoopprogramma, maatregelen die de regering nu ook voorstelt.

Er is meteen misbruik gemaakt van de situatie

Mark Kenny hoogleraar

Maar de politieke samenwerking die toentertijd te zien was, ontbreekt nu, zegt Kenny. „Er is meteen misbruik gemaakt van de situatie, en er heerst een cultuur van beschuldigingen.“ Die komen onder meer van John Howard, premier ten tijde van de massamoord in Port Arthur. Albanese „heeft de afgelopen tweeënhalve jaar gefaald om voldoende te doen, zowel in woord als in daad, om zijn afkeer van antisemitisme te tonen“, zei Howard tijdens een bezoek aan de herdenkingsplek bij Bondi Beach.

Neonazi's

Sinds de aanslag is de politieke strijd over immigratie opnieuw opgeblaaid. De populistische politica Pauline Hanson (One Nation) riep bij de herdenkingsplek op om immigratie aan banden te leggen.

Veel kritiek is gericht op de regering en de pro-Palestijnse beweging, die sinds de oorlog in Gaza wekelijks demonstraties organiseert. Opvallend is dat weinig wordt gezegd over recente demonstraties tegen 'massa-immigratie', waar honderden leden van neonazigroepen bij waren. Ook Hanson was daarbij aanwezig.

Terwijl de „helden“ van Bondi Beach juist immigranten zijn. Ahmed al-Ahmed, die een van de schutters wist te overmeesteren, is van Syrische afkomst. Een andere vluchteling uit het Midden-Oosten riskeerde zijn leven om mensen te redden door een geweer bij een van de schutters weg te trappen. De man, die niet bij naam genoemd wil worden, kan volgens zijn advocaat elk moment het land uitgezet worden.

MR MARVIS

AMSTERDAM • ARNHEM • BREDA • DEN HAAG • EINDHOVEN • HAARLEM • LAREN • LEIDEN • MAASTRICHT • ROTTERDAM

Op zoek naar het perfecte cadeau voor een vriend, familielid of voor jezelf? Ontdek de stijlvolle broeken, truien, overhemden en jassen van MR MARVIS. Onze Gift Guide biedt volop inspiratie, van tijdloze accessoires als The Stretch Belt en The Beanies tot Club Marevista Eau de Parfum en de MR MARVIS cadeaukaart als ideale last minute keuze. Vind het perfecte cadeau op mrmarvis.com of bezoek een winkel.

Meer informatie

VENEZUELA

Van militair commandant tot intellectueel strateeg: de harde kern

Het autoritaire bewind van Venezuela heeft een harde kern die bestaat uit zeker vijf figuren met veel invloed en geld. Voor hen staat er in het conflict met de VS minstens zo veel op het spel als voor president Nicolás Maduro. Wie zijn zij?

Nina Jurna

RIO DE JANEIRO

De positie van de Venezolaanse autoritaire leider Nicolás Maduro oogt door de oplopende spanningen met de Verenigde Staten steeds wankeler. Naast de Amerikaanse aanvallen op vermeende drugsbootjes, met al meer dan negentig doden als gevolg, heeft Trump vorige week „een totale en volledige blokkade” bevolen van gesanctioneerde olietankers die in Venezolaanse wateren varen. Ondertussen bereidt de Venezolaanse oppositie onder leiding van Nobelprijswinnares María Corina Machado, die vorige week Venezuela ontvluchtte, zich al voor op de transitie naar democratie.

Of Maduro spoedig van het toneel verdwijnt, blijft afwachten. Maar of het nu zou gebeuren via een mogelijke liquidatie, arrestatie, door de VS afgedwongen ballingschap of anderszins: zijn val hoeft niet te betekenen dat het regime verdwijnt. Het autoritaire chavistische bewind heeft een harde kern van meerdere machtige personen. Voor zeker vijf figuren met veel invloed en geld staat er minstens zo veel op het spel als voor Maduro. Wie zijn zij?

CILIA FLORES (69)

Havikachtige presidentsvrouw

De zeer invloedrijke echtgenote van Maduro wordt gezien als een hardliner binnen het ‘chavismo’, de linkse ideologie uit de koker van oud-president Hugo Chávez die in 2013 overleed. Cilia Flores is voormalig voorzitter van de Nationale Assemblée en opgeleid als advocaat. Ze verdedigde Chávez nadat die in 1992 als militair een mislukte staatgreep pleegde.

Volgens de Venezolaanse politicoloog Miguel Ángel Martínez Meucci heeft Flores veel macht en invloed achter de schermen. „Ze is de laatste tijd minder op de voorgrond, en treedt vooral discreet op, maar ze is de machtige vrouw naast Maduro. Ze wordt beschuldigd van nepotisme en corruptie, en beheerst de grote geldstromen binnen het regime”, zegt hij per videoverbinding vanuit Madrid.

Tegen Flores en een aantal familieleden zijn sancties uitgevaardigd door de VS. Twee neven zijn veroordeeld voor drugshandel. Deze *narcosobrinos* (drugsneefjes) werden in 2015 opgepakt in Haiti tijdens een undercoveractie van de Amerikaanse DEA, en in de VS veroordeeld tot achttien jaar celstraf. Toenmalig president Joe Biden verleende ze gratie in het kader van een gevangenenruil, onlangs plaatste zijn opvolger Trump de neven weer op een sanctielijst.

President Nicolás Maduro op 10 december in Caracas tijdens een bijeenkomst ter herdenking van de slag van Santa Ines, 1859, in een binnenlandse oorlog. FOTO FEDERICO PARRA / AFP

DIOSDADO CABELLO RONDÓN (62)
Radicale minister

De minister van Binnenlandse Zaken geldt als de nummer twee van het regime en is een van de meest radicale ‘chavista’s van het eerste uur’. „Diosdado Cabello wordt verantwoordelijk gehouden voor de repressie van het regime, die sinds de verkiezingen van vorig jaar en de daaropvolgende protesten alsmaar toeneemt”, zegt politicoloog Martínez Meucci.

Cabello heeft volgens hem als minister van Binnenlandse Zaken, waaronder ook de portefeuille ‘justitie en vrede’ valt, grote macht. „Hij heeft praktisch vrij spel om opdracht te geven mensen te laten arresteren”, zegt de politicoloog. Cabello dankt zijn macht onder meer aan het feit dat hij tot diens dood dicht bij Hugo Chávez stond. Door zijn aanhangers wordt Chávez nog

steeds op handen gedragen als legendarische grondlegger van de zogeheten Bolivariaanse revolutie, vernoemd naar Simón Bolívar, de grote bevrijder van Zuid-Amerika uit de negentiende eeuw.

Cabello was erbij toen Chávez voor het laatst in het openbaar verscheen. „Dat was eind 2012 toen hij naar Cuba ging voor de behandeling tegen kanker. Diosdado zat toen samen met Maduro naast Chávez, dat geeft hem nu nog steeds veel aanzien.” Ook tegen Cabello zijn sancties uitgevaardigd; de regering-Trump heeft een bedrag van 25 miljoen dollar uitgelooft voor de gouden tip die tot zijn arrestatie leidt.

VLADIMIR PADRINO LÓPEZ (62)
Machtige commandant

Vladimir Padrino López is minister van Defensie sinds 2014. „Maduro heeft in tegen-

stelling tot Chávez geen legerachtergrond, terwijl het leger noodzakelijk is voor het regime om aan de macht te blijven. Maduro was buschauffeur en klom op via de vakbond. De macht over het leger droeg hij dus over aan Padrino López”, zegt Martínez Meucci. De minister is tevens commandant van de strijdkrachten, de president is de opperbevelhebber.

Al jaren wordt door de VS en dissidenten gehoopt, tot nu toe tevergeefs, dat Maduro’s macht gebroken kan worden door het leger los te weken van de machthebbers, waarna militairen een coup kunnen plegen. Of de huidige druk zo’n interne escalatie kan veroorzaken, betwijfelt Martínez. „Het leger van Venezuela is niet heel duidelijk en transparant qua opbouw. Er is geen traditionele hiërarchie, we weten bijvoorbeeld niet hoeveel generaals er zijn, er zijn geheime onderdelen binnen het leger, en de Cubanen zijn erin geïnfiltreerd”, zegt hij.

Vooralsnog lijken het leger en Maduro een gesloten front te vormen; hun belangen in corruptie, drugshandel, mijnbouw, olie en de voedseldistributie zijn nauw verweven. „Stel dat het de VS lukt om iemand als Padrino los te weken van Maduro en met allerlei beloftes zoals amnestie, opheffing van sancties, geld en veiligheid, het land te laten ontvluchten, dan kan dat impact hebben op de stabiliteit en structuur van het regime.”

DELCY (56) EN JORGE RODRÍGUEZ (60)
Intellectuele strategen

Delcy Rodríguez is al zeven jaar Maduro’s officiële plaatsvervanger als vicepresident en diende eerder als minister van Economie. Haar oudere broer Jorge is voorzitter van de Nationale Assemblée, oud-vicepresident onder Chávez en voormalig hoofd van de Nationale Kiesraad (CNE). Hij heeft een belangrijke rol in de overheidspropaganda en -communicatie, en was Maduro’s campagneleider tijdens de verkiezingen van 2024, waarin de regering eenzijdig de overwinning opeiste. De oppositie kwam met resultaten waaruit bleek dat zij juist met grote meerderheid had gewonnen.

Broer en zus Rodríguez zijn het intellectuele brein van het regime en hebben nationaal en internationaal sterke contacten. Politicoloog Martínez: „Zij worden gezien als sleutelfiguren en zijn goed in onderhandelen en zaken doen. Ook nu aanvallen op zee plaatsvinden, en het regime nooit eerder zo onder druk heeft gestaan, wordt er hoogstwaarschijnlijk flink onderhandeld en zijn broer en zus Rodríguez daarbij op het hoogste niveau bij betrokken.”

STAATSBEGRAFENIS

Na moord op studentenleider stevent Bangladesh af op gespannen verkiezingen

In februari gaat Bangladesh naar de stembus voor de eerste vrije verkiezingen na de val van dictator Sheikh Hasina.

Lisa Dupuy

NEW DELHI

Dit weekend stroomden de straten van de Bengaalse hoofdstad Dhaka vol: tienduizenden mensen kwamen samen om de staatsbegrafenis van de 32-jarige Sharif Omar Hadi bij te wonen. Hadi was een belangrijke figuur in de studentenbewegingen die vorig jaar een politieke omwenteling teweegbrachten waarbij dictator Sheikh Hasina werd verdreven. Nadat donderdagavond bekend werd dat Hadi was overleden door een aanslag een week eerder, eisten woedende demonstranten tijdens gewelddadige protesten gerechtigheid van de huidige interim-regering.

Dit weekend bleef het relatief rustig. Maar na maandag waren er opnieuw onlusten in meerdere steden. De spanning die al anderhalf jaar in Bangladesh sluimert, is niet geweken. Het helpt niet dat autoriteiten nog weinig weten over de toedracht van de aanslag en volgens critici veel te laat in actie kwamen tegen de demonstranten.

De 32-jarige Hadi studeerde in een islamitische madrasa en aan de Dhaka University. Hij werd een bekende publieke figuur in de nasleep van de studentenprotesten die een massale volksbeweging aanzwengelden tegen Hasina. Zij kwam in augustus 2024 na vijftien jaar ten val en ontvluchtte Bangladesh. Met zijn organisatie Inqilab Moncho eiste Hadi gerechtigheid voor de 1.400 slachtoffers van de studentenrevolutie en uitte hij kritiek op de politieke nasleep ervan.

„Door de moord wordt Hadi een belangrijker figuur dan hij misschien eerder was”, constateert de

Tienduizenden mensen gingen zaterdag de straat op in Dhaka voor uitvaart van de vermoorde studentenleider Hadi. FOTO MOHAMMAD PONIR HOSSAIN/REUTERS

Britse journalist David Bergman, die al jaren over Bangladesh schrijft. „Ook zijn gedachtengoed krijgt nu veel gewicht.” Hadi’s opvattingen noemt hij „relatief extreem, maar niet ongehoord onder fanatieke studenten”: vóór een zogeheten ‘revolutionaire’ regering, gebaseerd op islamitische waarden, en zeer fel tegen buitenlandse inmenging.

Luider anti-India-sentiment

In Bangladesh klinkt een steeds luider anti-India-sentiment, dat terugvoert op de verweven geschiedenis van de landen, én het feit dat Hasina in India is. „Ik denk dat Hadi als oprecht en integer wordt gezien”, zegt Bergman aan de telefoon. Hadi bleef na de ‘gelukke’ revolutie zeer kritisch – ook op de huidige interim-regering van de door de demonstranten aangewezen Nobelprijswinnaar Muhammad Yunus. Een kabinet van ‘adviseurs’ moet de wensen van de stu-

denten omvormen tot beleid. In de afgelopen maanden groeide de ontevredenheid daarover.

Bergman uitte eerder zijn zorgen over de wraakneigingen in het juridisch bestel. De autoriteiten blijken onder Yunus niet bestand tegen de

Ontevredenheid groeide over het omvormen van wensen van studenten tot regeringsbeleid

verleiding om het rechtssysteem te gebruiken om politieke tegenstanders uit de weg te ruimen. Na de val van Hasina zijn de pijlen gericht op haar partij, de Awami League. „Toen is een beeld ontstaan waarin de Awami League als „fascistisch” wordt gezien, en alle partijleden als „fascisten-aanhangers” die moe-

ten worden opgepakt en straf verdienen.” Het creëert volgens hem legitimiteit voor algemene arrestaties, vaak zonder echt strafrechtelijk bewijs. „Maar in de ogen van deze studenten deugt geen enkel AL-partijlid.”

De interim-regering zou de beste kans hebben om hervormingen door te voeren om een einde te maken aan zulk misbruik van het rechtssysteem; Yunus is niet gebonden aan een partij. Maar volgens Bergman is Yunus te weinig doortastend geweest.

Snelle verkiezingen

Yunus richt zich vooral op een andere taak die hij zichzelf als interim-premier stelde: snelle landelijke verkiezingen. Dat zou de eerste vrije stembusgang zijn sinds Hasina aan de macht kwam. De afgelopen anderhalf jaar hield Bangladesh de adem in: zou de verkiezingscommissie dat op tijd in orde

krijgen? Of zouden publieke onvrede, of het ongeduld en de gelingsdrang van Hasina’s tegenstanders eerder tot uitbarsting komen?

Eerder deze maand maakte Yunus bekend dat de verkiezingen in februari moeten plaatsvinden. Hadi werd neergeschoten nadat hij op een bijeenkomst zijn eigen onafhankelijke campagne had afgetrapt. De algemene verwachting is dat BNP, van oudsher Hasina’s langste en felste tegenstander, de verkiezingen wint. Hebben de studenten nog invloed op de verkiezingen? Hun politieke onervarenheid speelde de losse coalitie van demonstranten al eerder parten. „Hun echte kracht zat in de agitatie op straat”, denkt Bergman. Sommigen studenten schaarden zich bij gevestigde politieke partijen en zullen langs die weg best een populaire campagne kunnen voeren als ze op de kieslijst komen.

Advertentie

nrc > puzzels

Crux: minipuzzel voor masterminds

Elke seconde telt bij deze supersnelle mini-kruiswoordpuzzel. Ga naar nrc.nl/puzzels en probeer 'm zo snel mogelijk op te lossen.

INTERVIEW **PETER OPPENHEIMER**
HOOFD BELEGGINGSSTRATEGIE GOLDMAN SACHS

Goldman-analist: 'Aandelenkoersen zullen niet veel verder stijgen'

Beurskoersen stegen dit jaar naar grote hoogten, maar van een AI-bubbel was geen sprake, zegt analist Peter Oppenheimer.

Jorg Leijten en Daan van Lent

AMSTERDAM

Ja, 2025 was het jaar waarin de ontwikkelingen in *artificial intelligence* (AI) de financiële markten in hun greep hielden. En toch presteerden Amerikaanse beurzen, waar techbedrijven een zwaar stempel drukken, minder goed dan de Europese of die in opkomende landen als China en India. „Het kan dus niet alleen aan AI liggen dat aandelen het in Europa zo goed hebben gedaan”, concludeert Peter Oppenheimer, hoofd beleggingsstrategie bij de Amerikaanse bank Goldman Sachs.

Oppenheimer is een van de belangrijkste analisten van de internationale aandelenmarkten. Zijn team rapporteerde vorige maand dat de Amerikaanse aandelenmarkt als investeringsoord voor beleggers de komende tien jaar aan populariteit zal inboeten. Wie een goed rendement wil behalen op zijn aandelenportefeuille, kan beter naar Europese, Chinese of Indiase bedrijven kijken dan naar de Amerikaanse, vindt Oppenheimer. In een videogesprek vanuit het Londense kantoor van Goldman Sachs licht hij dat toe.

De Amerikaanse aandelenindex S&P 500 haalt dit jaar een rendement van ongeveer 16 procent, schetst Oppenheimer. Omgekend in dollars komt de Europese Stoxx 600 tot meer dan 30 procent hogere koersen - waarbij moet worden opgemerkt dat de dollar sinds het begin van het jaar ongeveer 11 procent in waarde is gedaald. „Sinds de financiële crisis van 2008 - de afgelopen vijf-

tien jaar, zeg maar - hebben Amerikaanse beurzen vrij consequent beter gepresteerd dan de Europese en Aziatische, of je nu in dollars of andere valuta rekent. En in die periode heeft de techsector weer consequent beter gepresteerd dan andere bedrijfstakken. Dat is nu niet langer zo, of althans dit jaar niet. Je ziet dat beleggingen daarom nu aanzienlijk breder worden gespreid, zowel geografisch als qua sectoren.”

Waarom doen Europese en Aziatische aandelen het nu beter dan Amerikaanse?

„Beleggers spreiden hun risico's. De afgelopen jaren kenden Amerikaanse bedrijven sterke winstgroei, en ook de waardering voor hun aandelen was hoger dan die op andere markten. Dat verschil was een stuk groter dan we over zo'n lange periode gewend zijn. Een dergelijk waarderingsverschil kan een tijd bestaan, maar dit jaar zie je verandering - en daar zijn diverse redenen voor.”

Oppenheimer wijst in de eerste plaats op China. Beleggers vonden beleggen in dat land jarenlang geen optie, zegt hij, „maar de opkomst van [AI-bedrijf] DeepSeek en de hernieuwde betrokkenheid van de Chinese regering bij de technologie-sector maken het land weer interessant. Daar kwam zojuist nog de verrassing bij dat de Chinese export ondanks hogere invoerheffingen flink is toegenomen.”

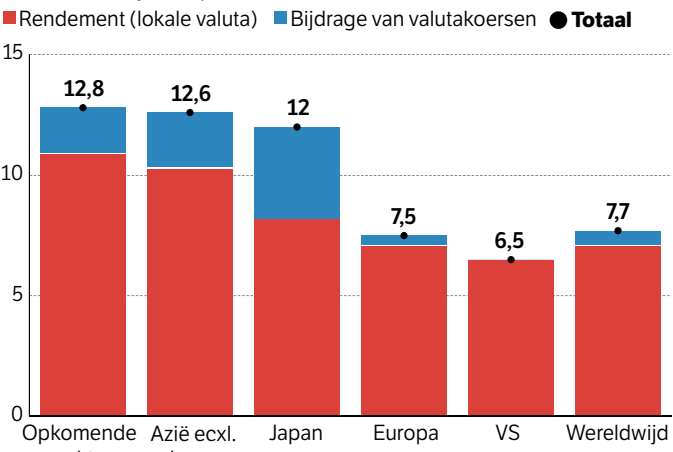
Ten tweede ging de Duitse Bondsdag akkoord met het loslaten van de *Schuldenbremse*, waardoor de staat nu grote schulden mag aangaan. Duitsland wil onder meer honderden miljarden in defensie investeren. „Daardoor gaan internationale beleggers Eu-

DeepSeek is alom aanwezig in Meililing, de geboorteplaats van oprichter Liang Wenfeng. Volgens Peter Oppenheimer was de opkomst van het Chinese AI-bedrijf dit jaar allesbepalend. FOTO AFP

Hogere rendementen in Azië en Europa dan in VS

Gemiddeld jaarlijkse rendement op aandelenbeleggingen, in de komende tien jaar in procenten

ropa weer als groei-regio zien: meer uitgaven, hogere investeringen in defensie. En dat vergroot hun bereidheid wat investeringen in Europa te doen, waar velen eigenlijk vrij kleine posities hadden.”

Misschien wel de belangrijkste factor is volgens Oppenheimer de dollar. „De afgelopen tien jaar is de koers ervan opgelopen, zonder dat sprake was van een correctie. Door de iets hogere rente in verschillende landen en door geopolitieke spanningen was er in andere landen een enorme drang naar beleggingen in dollars. Maar die munt is dit jaar minder sterk geworden.”

Veel buitenlandse investeerders beseffen volgens Oppenheimer dat ze kwetsbaar waren geworden door de verzakte dollar, deels gedaald door zorgen over de impact van de invoerheffingen en deels uit vrees

voor rentedaling in de VS. „Dat zorgde ervoor dat beleggers op zoek gingen naar een diversificatie in valuta.”

De aandelenmarkten vielen dit jaar flink terug na Trumps 'Liberation Day' waarop hij voor meer dan honderd landen hogere importheffingen aankondigde. Was u verbaasd door het snelle herstel daarna?

„De snelheid van het herstel was verrassend. En dat kwam doordat de twee factoren die tot die terugval leidden, uiteindelijk meevielen. De eerste was de zorg over omvang en schaal van Amerikaanse importheffingen. Die heffingen waren niet zo ernstig als mensen eerder vreesden. Daardoor nam ook de angst voor een recessie af.”

Oppenheimer ziet dat een andere ontwikkeling veel meer impact op de Amerikaanse

beurzen had: het taalmodel waarmee DeepSeek de AI-wereld opschudde. „De eerste geloofwaardige tekenen van concurrentie voor de dominante Amerikaanse Big Techbedrijven. Hun koersen kregen een flinke correctie. Die klap was op de Amerikaanse beurzen veel erger dan op andere aandelenmarkten, die veel minder onder invloed staan van grote technologiebedrijven.”

In de VS bepalen de vijf grootste techbedrijven samen zo'n derde deel van de toonaangevende index. „De Amerikaanse aandelenmarkt daalde bijna 20 procent, gerekend van hoogste tot diepste punt, voordat beleggers hun geloof in de Amerikaanse techbedrijven terugkregen. De winsten van die ondernemingen bleken daarna wel veel hoger dan verwacht.”

Hoe kijkt u naar de huidige waarderungen op de Amerikaanse markt? Sommigen zien te grote uitbundigheid, waarbij de verhoudingen tussen beurskoersen en bedrijfs-winsten te veel uit balans zijn geraakt.

„Die koers-winstverhouding ligt nu historisch hoog, boven de pieken die we de afgelopen twintig jaar hebben gezien, en ruim boven het langetermijngemiddelde. Maar daarbij moet ik twee dingen benadrukken. Het eerste: de gestegen waardering is vooral veroorzaakt door de grote techbedrijven, die buitengewoon hoge marges en rendementen op hun eigen vermogen behaalden. Ofwel: die sector is al lange tijd veel winstgevender dan andere sectoren, en dat rechtvaardigt hogere koersen. Tweede punt: de rente is relatief laag gebleven. Ook daardoor kan een hogere waardering terecht zijn.”

In hoeverre zijn die hoge waarderungen vol te houden?

„We verwachten niet dat de winstgevendheid of rendementen op investeringen nog verder toenemen. Zelfs niet in de technologie-sector, omdat de grootste techbedrijven

nu hun eigen investeringen sterk opschroeven om uit te breiden of voorop te blijven lopen in AI-ontwikkeling.

„De zeer hoge kosten die ze daarvoor maken, kunnen er heel goed toe leiden dat hun rendementen straks lager uitvallen dan wat we het afgelopen decennium zagen. Ik denk niet dat het een AI-bubbel is. Ik denk ook niet dat er overdreven uitbundigheid is. Maar ik denk wel dat mensen niet moeten verwachten dat aandelen vanaf nu nog veel meer waard worden. Op middellange termijn zullen ze juist enigszins dalen.”

Wat wordt 2026 voor beursjaar?

„Ik reken op goede rendementen, gemiddeld rond de 15 procent in Amerikaanse dollars inclusief de dividenden die beleggers ontvangen. Als gemiddelde zien we voor de komende tien jaar een rendement van 7,7 procent. Dat kan wereldwijd verschillen per regio en in welke valuta je rekent. Dat is best een goed rendement, maar minder sterk dan we van de afgelopen periode gewend waren.”

Verrassend dat u hogere rendementen in Europa en Azië verwacht dan in de VS. Maar is het wel mogelijk om tien jaar vooruit te kijken met al die snelle technologische ontwikkelingen?

„Eerlijk gezegd: dat is heel moeilijk. Hoe verder de toekomst, hoe groter de onzekerheid. Maar over sommige trends zijn we wat zekerder. De waardering van Amerikaanse aandelen zal waarschijnlijk wat dalen. De grote techbedrijven zullen minder snel groeien dan we van ze gewend zijn geraakt na al die jaren met hoge groei. Het kunnen nog steeds prima beleggingen zijn, maar andere kunnen sneller groeien. En wij verwachten dat de koers van de dollar verder omlaaggaat, waardoor rendementen op andere markten in hun eigen valuta hoger zullen zijn.”

nrcwebwinkel

Adviesprijs € 139,95
119,-

YUMECO

Fluweelzacht beddengoed

- › Ultrazacht beddengoed, perfect voor koude nachten
- › Gemaakt van 100% biologisch katoen, GOTS-gecertificeerd
- › Duurzaam geproduceerd in Portugal

Wegkruipen in Yumeco's flanelen beddengoed betekent jezelf omhullen met zachte warmte op de koudste nachten. Het biologische flanel heeft een fluweelachtige structuur die elke aanraking uitnodigt tot ontspanning. Dankzij een speciaal ruwproces voelt de stof extra knuffelbaar en isolerend, precies wat je nodig hebt om in de wintermaanden weg te dromen in een zachte cocon.

In de kleuren:

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/yumeco

Advertentie

ROBECO
The Investment Engineers

Robeco Global Stars Equities Fund N.V.

(de "Vennootschap", beleggingsmaatschappij met veranderlijk kapitaal)

Prospectuswijziging

De directie van de Vennootschap maakt hierbij bekend dat de prospectus van de Vennootschap zal worden gewijzigd met ingang van 29 januari 2026. De belangrijkste wijzigingen zijn de volgende:

- toevoegen van twee hedged share classes:
 - Robeco Global Stars Equities Fund - EUR EH en Robeco Global Stars Equities Fund - EUR GH inclusief uitleg over de hedging policy van Robeco;
 - tekstuele correcties op de duurzaamheidsindicatoren en bindende elementen, en
 - verwijderen van de toelichtende teksten rondom Taxonomy.
- Daarnaast zijn teksten waar nodig geactualiseerd of verduidelijkt.

De bovenstaande aanpassingen leiden niet tot een vermindering van rechten van aandeelhouders en participanten en zijn onder voorbehoud van geen bezwaar van de Autoriteit Financiële Markten en de onafhankelijke accountant. De gewijzigde prospectus van de Vennootschap zal vanaf 29 januari 2026 beschikbaar zijn via www.robeco.com/riam. De prospectus, de documenten met essentiële informatie en de laatste periodieke verslagen liggen voor aandeelhouders en anderen die daartoe gerechtigd zijn ter inzage en zijn kosteloos verkrijgbaar onder meer ten kantore van de Vennootschap (Weena 850, 3014 DA Rotterdam) en via www.robeco.com/riam.

Rotterdam, 23 december 2025

nrcwebwinkel>

Adviesprijs
169,-
149,-

FREDERIK ROIJÉ Vogelhuis

- Fantasierijk ontwerp met twee formaten huizen
- Ontworpen door Frederik Roijé, gemaakt in Nederland
- Gemakkelijk te monteren, inclusief stok van 195 cm

De Size Matters is een modern vogelvoederhuis met een architecturale twist ontworpen door Frederik Roijé. Het vogelhuis biedt in alle jaargetijden een praktische oplossing om vogels een veilige haven te bieden. In de twee huizen van verschillende formaten, die elkaar kruisen, kunnen vogels van verschillende groottes eten en zich tegelijkertijd beschermd voelen. Het fantasierijke ontwerp doet ook dienst als tuinsculptuur die er, afhankelijk van de kijkhoek, telkens anders uitziet.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/vogelhuis

Een **Rotterdamse postbode** voelt zich een beetje de Kerstman, 20 december 2002. FOTO VINCENT MENTZEL

KERSTMIS

Kerstkaarten zorgen nog steeds voor heidens karwei in gewijde tijden

Met de feestdagen verwacht PostNL weer miljoenen kerstkaarten te bezorgen. Minder dan voorheen, maar nog altijd koestert Nederland de traditie die eind negentiende eeuw begon. Het postbedrijf voorop.

Kerst- en nieuwjaarsbrieven op postkantoor, **27 december 1945**.

FOTO CHARLES BREIJER / NATIONAAL ARCHIEF/ ANEFO

Jan Benjamin en Raffaella Huizinga

Practice what you preach. Natuurlijk stuurt de afdeling Mediarelaties van PostNL geen e-mail met de 'beste wensen'. De vier woordvoerders sturen een papieren kerstkaart om *NRC* fijne feestdagen en een goed 2026 te wensen. Naar Rotterdam in plaats van Amsterdam, maar met de juiste hoofdstedelijke postcode op de envelop. En het is niet zo'n kleine kaart ook. De kerstwens is van een ruim A5-formaat. Dat is ook een van de tips van het postbedrijf aan iedereen die kerstkaarten verstuurt. Kleinere kaarten, waarschuwde PostNL, begin december in een persbericht, kunnen minder gemakkelijk worden gesorteerd.

„De decemberperiode is voor veel mensen een moment om extra bij elkaar stil te staan”, schreef Maurice Unck, directeur Mail bij PostNL, in hetzelfde bericht. „Een kerstkaart is daarbij een klein, tastbaar gebaar dat veel waarde heeft: post verbindt.”

Met de feestdagen verwacht PostNL weer miljoenen kerstkaarten te bezorgen. In deze periode wordt ruim tien keer meer consumentenpost verwerkt dan normaal. En dat kan PostNL goed gebruiken. Het bedrijf, beursgenoteerd in Amsterdam, heeft het lastig. Een postzegel is al enige tijd duurder dan één aandeel PostNL.

De postbezorging blijft zwaar verlieslatend. In de eerste negen maanden van 2025 leed het bedrijf een bruto verlies (voor rente en belastingen) van 43 miljoen euro op de bezorging van brieven, kaarten en brievenbuspakketjes. Ook bij pakketten staan de marges onder druk. Nog meer dan voorgaande jaren moet PostNL het financieel hebben van het vierde kwartaal. Met dank aan iedereen die sinterklaas- en kerstkado's bestelt bij Bol, Amazon, Alibaba en andere webwinkels. Dankzij alle stembiljetten en kieslijsten eerder dit kwartaal ook.

Ondanks de dalende postvolumes en de kwakkelende resultaten zorgt de papieren kerstwens nog altijd voor jaarlijkse topdrukte bij de posterijen. Een heidens karwei in gewijde tijden, kun je zeggen.

Voor deze logistieke uitdaging neemt PostNL al jaren extra maatregelen. Zo plande het bedrijf een extra bezorgdag (22 december), kan je nu ook kerstkaarten meegeven aan boodschappenbezorgdienst Picnic en zet het postbedrijf al jaren extra mensen in: van de werkstudenten in de jaren vijftig van de vorige eeuw tot de zzp'ers van nu.

Maar net als in de rest van het jaar daalt ook rond Kerst het aantal kaarten en brieven dat in Nederland wordt verstuurd. In de jaren tachtig en negentig stuurden Nederlanders nog circa 200 miljoen kerstkaarten. 2003 was een hoogtepunt, voor zover dat valt na te gaan: ruim 210 miljoen kerstkaarten.

Dat volume daalde naar 85 miljoen in 2017, kende een opleving tijdens de coronapandemie en de lockdowns (met 14 miljoen kerstkaarten per dag) en daalde daarna verder. Hoeveel kerstkaarten dit jaar worden bezorgd is nog niet bekend, maar het zal opnieuw minder zijn dan vorig jaar. Volgens toezichthouder Autoriteit Consument

Kerstdrukte in een **brieversorteercentrum** van PostNL in **Nieuwegein** (2015). FOTO ROBIN VAN LONKHUIJSEN

In postgebouw bij Rotterdam CS helpen werkstudenten mee bij grote hoeveelheden eind december. FOTO COLLECTIE COCK THOLENS/LIENEKE DE BOER

& Markt (ACM) verstuurd Nederland in 2024 81 miljoen stukken consumentenpost in het hele jaar samen, inclusief alle kerstkaarten.

Zo krimpt de traditie om elkaar schriftelijk fijne feestdagen te wensen elk jaar een beetje.

Eerste briefkaart in 1871

Die gewoonte van het versturen van kerst- en nieuwjaarsgroeten in Nederland begon echt in 1871. In dat jaar introduceerde de posterijen de briefkaart. Binnen enkele jaren leidde dit tot de Ansichtkaart. Rond de jaren 1890 werd het versturen ervan een ware rage.

Boekhandel Koster uit Amsterdam was in 1873 de eerste Nederlandse drukker die kerstkaarten commercieel verhandelde. Deze waren aanvankelijk gericht op nieuwjaar.

De traditie van wenskaarten is

veel ouder. In de Middeleeuwen bood de Europese adel houtsnijwerken met religieuze kersttaferelen aan. De oudste bekende 'echte' kerstkaart stamt uit 1611. De Duitse arts Michael Maierus zond toen een handgemaakte kaart met een tekst in de vorm van een roos naar koning James I van Engeland.

De eerste commerciële kerstkaart, die de weg vrijmaakte voor massaproductie, werd in 1843 uitgebracht in Londen. Kunstschilder John Callcott Horsley ontwierp deze kaart in opdracht van de Engelse topambtenaar Sir Henry Cole. De introductie van de betaalbare 'Penny Post' in het VK speelde een cruciale rol in het succes. De kaart veroorzaakte controverse: er stonden kinderen op die wijn dronken. Desondanks was het succes groot en werd de kaart een essentieel onderdeel van de westerse kerstviering.

Jules Deelder schrijft in de trein een kerstgreet, 2004, op een kerstkaart bij een actie van TPG en NS. FOTO JOOST VAN DEN BROEK/ANP

Zelf kerstkaarten maken, 2012. FOTO LEX VAN LIESHOUT

Als start voor kerstperiode hingen kinderen rond eind jaren tachtig wenskaarten in een kerstboom in het **Haagse PTT-gebouw**. FOTO ANP

Iris (9) op het startblok bij de Kikkersprint in De Engh in Soest.

REPORTAGE JEUGDZWEMMEN

‘Veel ouders denken dat hun kind de nieuwe Ranomi is’

Zwembond KNZB veranderde de regels voor het wedstrijdzwemmen bij jonge kinderen. Zo zijn er geen prijsuitreikingen meer. Een storm brak los. „En hoe precies wil je zorgen voor toptalenten, als het ‘alleen maar voor de fun’ is?”

Door **Geertje Tuentjer** Fotografie **Dieuwertje Bravenboer**

SOEST

Beau (8), gekleed in het zwart-rood van zijn zwemvereniging De Duinkickers, wil best wat vragen beantwoorden. Maar zijn beleefdheid strijdt om voorrang met zijn verantwoordelijkheidsgevoel. Hij kijkt zijn vader even aan. „Ik moet wel op tijd zijn voor het zwemmen.” Over een paar minuten begint hier in zwembad De Engh in Soest de Kikkersprint, een wedstrijd voor tien lokale zwemverenigingen.

Even dan. Of hij gehoord had dat de regels voor het wedstrijdzwemmen bij kinderen zijn veranderd? Een vertwijfelde blik. „Dat iedereen foutjes mag maken, dat het allemaal niet zo erg is”, verduidelijkt zijn vader. Jeugd onder de tien jaar wordt sinds september bij wedstrijden niet meer gediskwalificeerd voor de meeste foutjes, zoals per

ongeluk een verkeerde slag maken. Daarnaast zijn er geen prijsuitreikingen meer onder de tien. Terwijl Beau, en waarschijnlijk ieder ander kind met hem, het „best wel fijn” vond om een prijs te winnen. „Dan had ik het gevoel dat ik het echt heel goed gedaan had.” Hij heeft het een paar keer meegeemaakt, vertelt hij. „Best veel, vier of drie keer.”

Het idee is dat kinderen hierdoor meer plezier hebben, minder externe druk ervaren. Beau weet ook dat de bedoeling is dat hij meer let op zijn eigen race, in plaats van zich te vergelijken met anderen. Enthousiast: „Eigenlijk is deze wedstrijd niet echt een wedstrijd, maar je zwemt tegen jezelf. Als je bijvoorbeeld een pr hebt gezwommen, dan heb je gewonnen van de vorige keer.”

Uitslagen voortaan op alfabet

Geen podiumplekken en geen diskwalificaties meer: afhankelijk van wie je het vraagt is dat een relatief kleine aan-

passing, of een verandering met mogelijk desastreuze gevolgen.

Coach van zwemvereniging de Duinkickers Sven van Zanten is van de eerste school. Vlak voor aanvang van de wedstrijd zegt hij langs de badrand, stopwatch in de hand, dat er in het water „eigenlijk niks veranderd is”. „Je zult zien dat die kinderen meteen naar links of naar rechts kijken als ze aantikken.” Het fanatisme is er dus nog, bedoelt hij. De beste zwemmers racen nog steeds tegen elkaar. En de tijden worden na afloop gedeeld. Van Zanten: „Straks, als de jury ze verwerkt heeft, komen ze daar op die blauwe deur te hangen.” Maar dan op alfabet, in plaats van op rangorde. „We willen niet meer de nadruk leggen op het feit dat die eerste was en die laatste.”

Nou is Van Zanten niet alleen zwemcoach in Soest, hij is ook lid van de ‘taakgroep wedstrijdzwemmen onder 12 jaar’ van zwembond KNZB en daarmee medeverantwoordelijk voor de nieuwe zwemregels. Die waren nodig, vond de

Ik denk dat veel mensen die betutteling, die aai-over-de-bol-mentaliteit, een beetje beu zijn

Floor van Dijk
zwemlesbedrijf

bond, onder meer omdat het aantal jonge wedstrijdzwemmers al jaren daalt.

Ook andere bonden hebben soortgelijke problemen, vooral met tieners. Een flink deel van de jongere kinderen sport nog wekelijks in verenigingsverband: maar vanaf twaalf jaar begint een „sterke uitstroom”, in de woorden van sportkoepel NOC-NSF. In een paar jaar tijd halveert het aantal jongeren dat lid is van een sportvereniging, van ruim 60 naar 30 procent. Bonden zijn druk met de vraag of en hoe dit tijt te keren is. Hoe kweek je - langdurig - sportplezier?

Die vraag is, om te beginnen, van belang voor de verenigingen zelf, om uitholling tegen te gaan. Maar de brede maatschappelijke context is minstens zo urgent. Bijna de helft van de kinderen in Nederland beweegt te weinig. Een op de zes kinderen speelt nooit buiten. Motorische vaardigheden worden slechter. Bijna 15 procent van de kinderen tussen de vier en elf jaar heeft overgewicht.

Hoe kan het anders? De KNZB was er maandenlang mee bezig, onder meer door te praten met leden, en met andere sportbonden die al eerder stappen namen, zoals voetbalbond KNVB en hockeybond KNHB. Er werd ook over de grens gekeken. Een delegatie ging op werkbezoek naar de zwembond in Zweden, waar al sinds 2022 nieuwe wedstrijdreglementen gelden, die veel lijken op de recente Nederlandse aanpassingen. „Kinderen mogen in Zweden fouten maken en daarvan leren”, observeerde Van Zanten vorig jaar. „Je ziet dan ook dat de sfeer rondom een wedstrijd veel relaxter is.”

Deze zomer was de taakgroep klaar. Op de site verscheen de nieuwe richtlijn. De eerste pijler: „Plezier en ontwikkeling van het individu staan voorop.” Daaruit volgen praktischer zaken, zoals de alfabetische uitslagenvolgorde en het afschaffen van nationale selecties voor jongere kinderen.

Ook de clubs werden ingelicht over het nieuwe beleid, dat bij het begin van het nieuwe seizoen, in zou gaan. En toen brak een storm los.

Negatieve reacties

De KNZB werd overspoeld met negatieve reacties. Van ouders, coaches, kinderen. Zeventig zwemclubs schreven de KNZB een kritische brief. *Het Jeugdjournaal* maakte een reportage bij de Eindhovense vereniging PSV waarin coach Klaas-Erik Zwering zegt dat wedstrijdzwemmen geen ‘meedoenswemmen’ moet worden. Veelzeggend zijn ook de bijna tachtig reacties op het Instagram-account van het Jeugdjournaal, voornamelijk van kritische volwassenen. „En hoe precies wil je zorgen voor toptalenten, als het ‘alleen maar voor de fun’ is”, vraagt een van hen zich af.

Die reactie is van Floor van Dijk, oprichter van een bedrijf dat zwemlessen verzorgt. Telefonisch vertelt ze dat ze twee jongens „in de topsport” heeft. Haar zoons van zes en acht doen fanatiek aan schoonspringen. Van Dijks zorg is dat kinderen door het wegvallen van podiumplekken „niet leren omgaan met teleurstellingen”, omdat ze simpelweg niet kunnen verliezen. En dat zonder diskwalificaties „een slordige sport” ontstaat. Naast deze concrete punten, echoot in haar kritiek ook iets groters. Van Dijk: „Ik denk dat veel Nederlanders die betutteling, die aai-over-de-bol-mentaliteit een beetje beu zijn.”

Zijn we als maatschappij, zeker de jeugd, niet een beetje te slap geworden? Marco Neuvel hoort dat „heel vaak”. Neuvel, die sportverenigingen adviseert over het verbeteren van hun jeugdopleidingen, snapt dat ook wel: de rubbertegels in de speeltuin, die tieners op hun elektrische fietsen. Toch is hij het er niet mee eens. Kinderen staan nu juist meer onder druk dan vroeger, denkt hij. „Dat begon op school, met al die aandacht voor de Citotoets, het schooladvies. Nu is die prestatiedruk ook doorgedrongen in de sport.”

Een-op-een-trainingen

Neuvel, die zelf in de jeugdopleiding van Ajax zat, noemt als voorbeeld de voetbalscholen, commerciële instellingen die naast de traditionele verenigingen zijn opgekomen. „In het hockey begint dat ook te komen, een-op-een-trainingen met jonge kinderen. Allemaal vanuit de illusie van maakbaarheid, het idee dat je kind de top kan halen.” Terwijl die kans erg klein is. „Van de kinderen die bijvoorbeeld de jeugdopleiding van een profvoetbalclub doorlopen, haalt 2 procent het.” En dat kan ook betekenen: één gespeelde wedstrijd.

Juist die druk om te presteren is voor hockeybond KNHB was dit in 2018 al een reden om te stoppen kampioenschappen bij de jeugd onder twaalf. Maar spannender, zegt Karien

Boven: Tachtig procent van de kinderen wint nooit wat bij **zwemwedstrijden**. „Maar”, zegt coach Klaas-Erik Zwering, „hoe zorgen we dat we die twintig procent aan boord houden?” Onder: zwemcoach **Sven van Zanten** met **Beau** (8) na afloop van een race.

voor kinderen een reden om af te haken, weet Neuvel uit de praktijk. En in wetenschappelijk onderzoek komt dat inzicht ook steeds bovendien. Kinderen stoppen niet omdat ze verliezen, maar vanwege „overdreven aandacht voor resultaten, onderlinge vergelijking, druk”, zegt Ryan Snelgrove, universitair hoofddocent sport- en recreatiemanagement aan de Canadese University of Waterloo. En wanneer ze zich „niet langer competent, gesteund en onderdeel van de groep voelen”. In Canada werd om die redenen het jeugdprogramma voor ijshockey en voetbal tien jaar geleden aangepast. Dat maakte ook veel los. Snelgrove: „Maar ik denk vaak dat het debat te simpel ‘geframed’ wordt.” Het gaat niet over wel of geen competitie bij jongere kinderen, zegt hij, „maar over gezonde competitie versus ongezonde druk”.

Zwemcoach Van Zanten ziet in zijn omgeving hoe hoog de verwachtingen soms zijn. „Nu ga ik een beetje lullig doen, maar veel ouders denken dat hun kind de nieuwe Ranomi is.” Als prestatiegerichtheid puur vanuit kinderen zelf komt vindt hij dat „heel mooi, maar negen van de tien keer is dat niet zo”. Althans, kinderen willen absoluut winnen, zegt Van Zanten, maar volgens hem vooral op het moment zelf, als ze naast elkaar in het water liggen. „Het zijn vaak de ouders die daarna online ranglijsten opzoeken en zeggen: kijk, ze staat vierde van Nederland.”

‘Topteams en afvoerputjes’

Voor hockeybond KNHB was dit in 2018 al een reden om te stoppen kampioenschappen bij de jeugd onder twaalf. Maar spannender, zegt Karien

Meuleman van de KNHB, was het advies aan clubs om jeugd onder twaalf niet langer op ‘talent’ te selecteren, maar voornamelijk op motivatie en vriendjes en vriendinnetjes. Soms, bij grote verenigingen met veel teams kan niveau „meegenomen worden”, zegt Meuleman, maar het streven is niet langer ‘een topteam’ en ‘een afvoerputje’ te hebben. Tegelijkertijd werden de nationale selecties, eerder vanaf de onder twaalf, bijgesteld naar onder veertien.

Het nieuwe selectiebeleid heeft „wat stof doen opwaaien”, zegt Meuleman. „Zo’n grote cultuurverandering geeft weerstand.” Waarom koos de KNHB er toch voor? Deels om de druk die selecties met zich meenemen bij jonge kinderen te verminderen en om ze niet dat ‘afvoerputjesgevoel’ te geven. Maar ook omdat de bond ervan overtuigd is dat talent op zo’n jonge leeftijd niet goed te herkennen is. Meuleman: „Kinderen ontwikkelen zich heel grillig.”

Daarbij speelt ook mee dat jongens en meisjes die vroeger in het jaar jarig zijn bij selecties een voordeel hebben: een kind uit januari is gemiddeld genomen een stukje groter, sterker, verder dan een kind uit december. Maar dat zegt niks over talent. Ook de KNVB verwijst naar dit ‘geboortemaand-effect’, door wetenschappers voor het eerst aangetoond in het Canadese ijshockey, en stelt dat het in het voetbal „sterk” naar voren komt.

Door vroege selecties wordt een eventuele voorsprong alleen maar verder aangejaagd. Meuleman: „Als je kinderen snel als talent aanwijst, krijgen ze de beste trainers, het beste veld, het beste materiaal. Een kind dat het op

Het gaat niet over wel of geen competitie, maar over gezonde competitie versus ongezonde druk

Ryan Snelgrove
universitair docent

jonge leeftijd nog niet laat zien, loopt een achterstand op.” En andersom: bij aangewezen talent ligt weer op de loer dat ze „hockeymoe” worden, zegt ze.

Hoe dan wel? Het basisprincipe is volgens Meuleman dat ieder kind moet kunnen „groeien”. In de praktijk betekent dat: aandacht krijgen, of je nou de gangmaker van het team bent of degenie die de bal het vaakst in het net jaagt. Veel aan de bal kunnen zijn bij wedstrijden (mede daarom zijn de teams bij de jonge jeugd ook kleiner). Niet op de bank belanden omdat je vorige week slecht hebt gespeeld. Zelf keuzes kunnen maken op het veld, geen „joy-stickcoach” aan de kant hebben staan. En verliezen hoort er ook bij, zegt Meuleman. Graag zelfs. „Dat moet je leren. Maar het mag niet jouw identiteit raken.”

Of dat werkt om kinderen te behouden? Volgens Meuleman zitten de ledenaantallen bij de KNHB, vooral bij de onder twaalf, sinds dit jaar weer in de lift. Maar ze erkent dat het lastig is om dat direct aan de nieuwe visie te verbinden.

En de topsport dan? Het herkennen van uitzonderlijk talent? Volgens de lijn van NOC-NSF begint de opleiding tot topsporter „gemiddeld” bij vijftien jaar. De route naar topsport hoeft „niet op heel jonge leeftijd” te beginnen. Wat betreft hockey zegt Meuleman: „De echte talenten komen uiteindelijk wel bovendien, vanaf de leeftijd van twaalf jaar hebben wij hier steeds meer aandacht voor. Tot die tijd ligt de focus vooral op spelen en fan worden van het spelletje.” Ook de bondscoaches, zegt Meuleman, „staan achter dit beleid.”

‘Niet gedist’

Iris (9) heeft haar badmuts al op. Over een paar minuten duikt ze hier in Soest in het water vanaf startblok drie, voor een estafette met haar club ZPC Amersfoort. Ze vertelt dat ze de nieuwe regels eerst niet zo leuk vond. „Want als je een medaille kunt winnen, doe je meer je best”, zegt ze. „En dan kan je ook iets ophangen.”

Toch, als ze net haar estafette achter de rug heeft, blijkt dat ze zich - bereidwillig als kinderen kunnen zijn - ook wel kan vinden in het idee van winnen van jezelf. „Dat vind ik ook zeker cool”, zegt ze opgewekt. „Mij maakt het allemaal heel blij: als ik een betere tijd zwem zonder een medaille. En als ik een medaille win en niet mijn tijd verbeter, is dat ook leuk.” Maar dat kinderen onder de tien bijna niet meer gediskwalificeerd worden, is volgens haar „raar”. „Dan doe je een heel andere slag ofzo, en dan word je niet ‘gedist’.” Al weet Iris zelf ook: leuk is het niet. „Ik heb het ook een keer gehad. Moest ik 200 meter borst- en schoolslag en allebei was ik ‘gedist’.”

De KNZB zegt dat ze van veel kinderen terug hoorden dat ze diskwalificaties vervelend vonden. Een wedstrijd is toch al veel wachten voor maar een paar minuutjes in het water. En neem dat jongetje op blok 4, dat Van Zanten net een fractie te vroeg in het water zag tuimelen. Valse start, officieel. Maar het is voor zo’n kind wel erg demotiverend als zijn race nu niet zou meetellen, zegt hij. Niet dat die valse start geen aandacht behoeft. „Zijn coach heeft dat echt wel gezien. Die begint er in de training over.”

Maanden na de invoering van de nieuwe regels, is de rust nog steeds niet teruggekeerd in het wedstrijdzwemmen. De KNZB voelde zich na de felle kritiek al genooddacht aanpassingen te doen: het beleid dat eerst zou gelden voor de jeugd onder twaalf,

LEES VERDER OP PAGINA 28

nrcwebwinkel

Adviesprijs
22,99
20,99

Onthoud dit altijd

Het langverwachte vervolg op de bestseller
De jongen, de mol, de vos en het paard

- › Dit boek biedt troost en houvast voor wanneer het stormt in het leven
- › Geschreven en geïllustreerd door Charlie Mackesy, vertaald door Arthur Japin
- › Wereldwijd weet Mackesy met zijn werk miljoenen mensen te raken en te inspireren
- › Met liefdevolle quotes en prachtige illustraties

Onthoud dit altijd is het langverwachte vervolg op de bestseller *De jongen, de mol, de vos en het paard*. In dit boek dwalen de vier onwaarschijnlijke vrienden opnieuw door de wildernis. Ze hebben geen idee waar ze heen gaan of waar ze naar op zoek zijn. Wat ze wel weten, is dat het leven moeilijk kan zijn, maar dat ze van elkaar houden. En dat taartjes vaak het antwoord zijn.

Onthoud dit altijd is een mooi en betekenisvol cadeau voor familie, vrienden, collega's of gewoon voor jezelf.

'Sla een bladzij op en je krijgt goede moed.' – Arthur Japin.

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/mackesy

Iris en haar zusje, die ook zwemt bij ZPC Amersfoort, tijdens de Kikkersprint.

_____ VERVOLG VAN PAGINA 27

werd teruggeschroefd naar de onder tien. Van Zanten vindt het jammer, maar zo veel boze reacties kon de bond niet negeren.

Het toont aan: je moet als bond iedereen meekrijgen, zegt Marco Neuvel. Je moet ouders goed begeleiden, coaches opleiden in de nieuwe zienswijze. Neuvel: „Alleen regels veranderen is niet genoeg.” Er moet „een cultuurverandering” in gang gezet worden. Gemakkelijk is dat niet. Want hij weet dat er in het voetbal genoeg ouders zijn die alsnog schaduwstanden bijhouden en kampioenschappen vieren, en dat geldt voor hockey net zo.

'Meedoen-zwemmen'

De KNZB had de verenigingen „veel eerder” moeten meenemen in het nieuwe beleid, zegt coach Klaas-Erik Zwering terugkijkend. „Dan heb je niet zoveel reuring.” Ook Van Zanten erkent dat „de communicatie” beter had moeten. Zwering, die in het Jeugdjournaal waarschuwde voor 'meedoen-zwemmen', was aanvankelijk heel kritisch. Maar hij zegt dat zijn beeld kanteelde sinds hij in november sprak met Jacco Verhaeren, die sinds een jaar weer verbonden is aan de KNZB als 'performancestrategie' in het topzwemmen, en toevallig ook zijn coach was toen Zwering in 2004 olympisch zilver won met de estafetteploeg. Verhaeren vertelde hem over dat 'geboortetemaand-effect' en hoe het onderzoek was bij zwemmers in Australië. En daarbij: „Ik heb twintig jaar geleden mijn laatste wedstrijd gezwommen. Dus soms moet je ook wel in de spiegel kijken: klopt dit nog wel?”

Dus hij is om? „Eh, ja, ik ben wel om ja. Of, nou ja, ik begrijp dat we dingen anders moeten doen.” Tegelijkertijd maakt hij zich nog steeds zorgen om die talentvolle kinderen die echt van competitie houden. Volgens de KNZB wint 80 procent van de kinderen nooit wat bij wedstrijden. „Maar”, zegt Zwering, „hoe zorgen we dat we die 20 procent aan boord houden?”

De KNZB staat pas aan het begin, maar de bond belooft de veranderingen grondig te evalueren, zegt Marin Mulder, projectleider jeugd bij de bond. Er staan nog vragen open, zoals die van zwemcoach Zwering. Of: hoe zorg je voor een goede overgang als kinderen vanaf tien wel vaker gediskwalificeerd kunnen worden? En de grote vraag: gaat dit beleid extra

zwemmers aantrekken? Mulder zegt alvast: „We kunnen niet iedereen behouden in de zwemsport.” Er speelt van alles in de maatschappij, mensen zijn minder geneigd om zich vast te leggen in de structuur van een sportvereniging. „Maar laten we dan zorgen dat kinderen in elk geval niet uitstromen omdat ze onze sport niet leuk vinden.”

Mooi zwemmen, lange slagen

Als Beau op het startblok klaar staat voor de 100 meter wisselslag, schetst Van Zanten vanaf de andere kant van het bad hoe hij als zwemmer in elkaar steekt. „Beau is heel erg van: ik moet snel. Dat moet natuurlijk helemaal niet. Hij moet het netjes doen. Maar dat is ook de onder tien. Lekker van hup, hup, hup. Die techniek komt vanzelf.”

Eenmaal gestart loopt Beau steeds verder uit. Met zeker een halve zwembadlengte finisht hij als eerste. Of, zo kun je het ook zien, met een persoonlijk record dat zeven seconden sneller is dan zijn vorige.

Van Zanten legt natuurlijk de nadruk op het laatste. Hij loopt naar Beau toe, die net weer aan de kant staat, de afdruk van zijn zwembril nog afgetekend in zijn gezicht, en zegt: „Supermooi dat je jezelf verbetert. Maar wat ik nog belangrijker vind: niet alleen door hard, maar door mooi te zwemmen, met lange slagen.”

Hij heeft ook nog „twee tipjes”. Goed afzetten bij de start is de eerste. „En het tweede: bij de rug, wat moet je dan doen?”

Beau: „Tellen.” Beau moet proberen te berekenen wanneer hij gaat aantikken, in plaats van achterom te spreken.

„En wat deed jij”, vraagt Van Zanten.

„Omdraaien. Maar niet helemaal.”

„Nee, gelukkig niet.” Bij de 25 meter rugslag van straks, zijn laatste nummer, belooft Beau zich nu echt niet om te draaien. „Ook al stoot ik mijn hoofd.”

Maar eerst nog even de vraag: nu heeft hij dik gewonnen maar krijgt hij geen medaille. Of dat niet een beetje jammer is? „Nee, maakt niet uit”, zegt Beau monter. „Het gaat om het plezier en de snelheid die je maakt. Wat ik al aan het begin van de wedstrijd zei: je moet tegen jezelf zwemmen.”

Helemaal volgens het boekje. Als Van Zanten dat even later hoort reageert hij enigszins verrast. „Zei hij dat?” En dan, tevreden: „Heel goed.”

Kinderen willen absoluut winnen, maar het zijn vaak de ouders die ranglijsten opzoeken

Sven van Zanten
zwemcoach

Overleden

Na een prachtig leven, vol met liefde, schoonheid en vriendschap is Martien overleden.

Ze zijn weer samen.

Martien van Goor

weduwnaar van Maaïke van Goor-Wolke

Haarlem 22-9-1944 Amsterdam 18-12-2025

Tim en Chantal van Goor
Kayen en Daphne
Franka Wolke en Rien Naalden

Correspondentieadres:
Ambachtstraat 21
6971 BN Brummen

Het is mogelijk om afscheid te nemen van Martien op zaterdag 27 december van 14.30 tot 16.00 uur bij
Uitvaartcentrum David Elders,
Kruislaan 235 te Amsterdam.

De uitvaart vindt plaats in besloten kring.

Met droefheid en diep respect nemen wij afscheid van

Martien van Goor

Architect

Martien was warm, enthousiast, en innemend.

Het was een groot voorrecht om zo lang met Martien samen te werken. Wij bewaren dierbare herinneringen aan zijn betrokkenheid, zijn creatieve blik en het vertrouwen dat hij ons steeds gaf.

Mogen de gebouwen die hij ontwierp ons blijven herinneren en inspireren.

namens Greiner van Goor Huijten Architecten bv (GGH Architecten),
Eric Huijten

Diep bedroefd hebben wij kennisgenomen van het overlijden van

Rob Zwartendijk
Kaunas 1939 - Blaricum 2025

Dankbaar voor alle hulp die hij jarenlang heeft geboden bij de realisatie van de monumenten voor zijn vader Jan Zwartendijk in Kaunas, Eindhoven en in Den Haag, alsmede voor de totstandkoming van het boek "De Rechtvaardigen"

Jan Brokken | Olga Coolen | Titia Ex
Bert van der Lingen | Ronald Ramakers
Jan-Willem Scheijgrond | Giny Vos

ENIGE KENNISGEVING

Wij nemen afscheid van:

Mr Emma (Ems) Lans

19 november 1940

11 december 2025

Conform haar wens heeft de crematie inmiddels in stilte plaatsgevonden.

Mr M.M. Rens, executeur
Correspondentieadres:
MR Notariaat | Raadhuisplein 50
2914 KM Nieuwerkerk aan den IJssel

Colofon familieberichten

Opgave van een familiebericht

Een familiebericht kunt u opgeven via nrcadverteren.nl/familieberichten of een e-mail naar familieberichten@nrc.nl

Afdeling familieberichten

Bereikbaar op telefoonnummer: 020-7553052 (ma t/m vr 08.30 uur - 17.00 uur)
of via e-mail: familieberichten@nrc.nl

Sluitingstijden

Dinsdag t/m zaterdag tot uiterlijk 14.00 uur op de dag vóór plaatsing.
Voor plaatsing op maandag uiterlijk vrijdag 16.00 uur.

Financieel bericht

Announcement of foreclosure sale

On 11 February 2026 at 11:00 a.m., the enforcement sale of the shares in the private limited company **Propernyn B.V.**, located at Capelle aan den IJssel, Netherlands, which shares are held by the company under the law of its place of business **Petróleos de Venezuela S.A.**, Caracas in the Bolivarian Republic of Venezuela, by means of a public auction by bailiff H. Oude Elferink, or a substitute appointed by him from his office. The auction conditions for this enforcement sale can be found on the website of Groot & Evers (www.groot-evers.nl/auction). Information about the above-mentioned company is made available via a data room, under the conditions set out in the auction conditions.

The bailiff is in this sale process assisted by Alvarez & Marsal.

Propernyn is a holding company of **Petróleos de Venezuela S.A.** that holds interests in various companies, including the Swedish bitumen refinery **Nynas AB**.

This announcement is for information purposes only and is not an offer of securities to the public in any jurisdiction. This announcement, including the information contained in them is not for publication, release or distribution, directly or indirectly, in whole or in part, in or into any jurisdiction in which such publication, release or distribution would be unlawful.

In the United Kingdom, this announcement is directed only at persons whose ordinary activities involve them acquiring, holding, managing and disposing of investments (as principal or agent) for the purposes of their business, who have professional experience in matters relating to investments and who are: "qualified investors" within the meaning of article 2(e) of the UK version of Regulation (EU) 2017/1129 as it forms part of UK law by virtue of the European Union (withdrawal) act 2018, as amended, supplemented and/or superseded (including by the public offers and admissions to trading regulations 2024), who are also (a) persons who fall within the definition of "investment professionals" in article 19(5) of the Financial Services and Markets Act 2000 (financial promotion) Order 2005, as amended (the "Order"), or (b) persons who fall within article 49(2) (a) to (c) ("high net worth companies, unincorporated associations, etc") of the order, or (c) other persons to whom it may otherwise lawfully be communicated (all such persons referred to in above together being referred to as "relevant persons"). This announcement must not be acted on or relied on by persons who are not relevant persons. Any investment or investment activity to which this announcement relates is available only to relevant persons and will be engaged in only with relevant persons.

No offering document, prospectus or offering memorandum has been or will be prepared or submitted to be approved by any regulator in connection with the matters contained in this announcement and no prospectus is required under applicable regulations in the UK. Persons needing advice should consult an independent financial adviser.

This notice is not intended for publication, release or distribution, directly or indirectly, in any jurisdiction where such publication, release or distribution would be unlawful. None of the shares have been registered under the US Securities Act of 1933, as amended (the **Act**), or under the laws of any other jurisdiction. The opportunity to participate in the auction is not being offered "*within the United States*" within the meaning of Section 5 of the Act; none of the shares being auctioned during the auction are or will be offered or sold "*within the United States*" within the meaning of Section 5 of the Act; and bids will only be accepted from persons who are outside the United States at the time their bid is submitted.

Nieuwe vormen van zorg zijn hard nodig

Nogal logisch dat de geestelijke gezondheid van jongeren achteruitgaat, dacht *Eva Meijer*. Doe iets aan de structurele oorzaken.

Het was uitgebreid in het nieuws-begint december : de geestelijke gezondheid van jongvolwassenen blijft achteruitgaan, zeker die van meisjes en jonge vrouwen. Dit bleek uit een rapport dat het RIVM en Trimbos-instituut schreven in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, de Monitor mentale gezondheid.

Nogal logisch, dacht ik. De klimaatcrisis zal in de komende decennia het leven op aarde zoals we dat kennen onherstelbaar veranderen en de houding in ons land naar dieren is erg gewelddadig. Extreemrechts rukt overal op, en heeft in Nederland permanent voet aan de grond gekregen; racistische en xenofobe uitingen zijn steeds normaler. Via de media en sociale media worden kinderen en jongeren overspoeld met boodschappen over wat er mis is en hoe ze zich moeten gedragen. Hier-tegen kunnen is geen teken van geestelijke gezondheid.

In het rapport benadrukken de onderzoekers gelukkig dat de collectieve achteruitgang van het psychisch welbevinden geen individueel maar een maatschappelijk probleem is, waarin ongelijkheid in zaken als onderwijs en inkomen meetelt. Tegelijkertijd blijven de structurele oorzaken onbenoemd.

Iemands geestelijke gezondheid wordt beïnvloed door haar positie in de samenleving. Zoals hoogleraar gen-

derstudies Ann Cvetkovich in *Depression, a Public Feeling* schrijft is depressie een politiek probleem. Ongelijke machtsstructuren maken mensen ziek of ongelukkig. Mensen die stelselmatig worden gediscrimineerd internaliseren dit vaak en hebben minder mogelijkheden om iets van hun leven te maken.

Het is dus geen toeval dat meisjes en jonge vrouwen meer psychische problemen hebben dan jongens en mannen: door de opkomst van de man-sfeer en de terugkeer van traditionele genderrollen worden patriarchale normen opnieuw versterkt.

Hetzelfde geldt voor lhbtiq+ personen, die volgens het CBS vaker depressie en angst ervaren dan hetero's. De kinderombudsman waarschuwde eerder deze maand bovendien dat lhbtiq+-kinderen op school vaker gepest en bedreigd worden, dus dit zal de komende tijd alleen toenemen.

Ondanks dit verband met ongelijkeheid worden zaken als depressie en angst in westerse samenlevingen nog vaak gezien als individuele problemen die op te lossen zijn met medicijnen en therapie. Filosoof Mark Fisher schrijft dat dit volgt uit ons kapitalistische mensbeeld. Onder het kapitalisme ben je zelf verantwoordelijk voor je geluk en is zelfredzaamheid de standaard.

Als je ziek bent en niet beter wordt, is dat jouw probleem. Fisher laat zien dat een samenleving waarin alles wordt ge-

Ongelijkheid tast het hele weefsel van de samenleving aan

Eva Meijer is schrijver en filosoof.

meten naar de maatstaven van de markt mensen ziek maakt. Echte oplossingen vragen om systeemverandering.

Het probleem ligt dus niet bij degenen die depressief of angstig zijn: zij laten de rest van de samenleving zien wat er mis is. En dit geldt niet alleen voor psychische klachten. Mensen met andere chronische ziektes vallen ook buiten de boot in een systeem dat gericht is op productiviteit en nut dat economisch wordt gemeten.

Daarom wordt er in de *disability justice*-beweging veel nagedacht over alternatieve modellen van zorg. *Disability justice* richt zich op sociale rechtvaardigheid voor mensen met een beperking en onderzoekt hoe validisme - discriminatie van mensen met een beperking - zich verhoudt tot andere vormen van onderdrukking. Het doel is niet zozeer gelijke rechten, het gaat om systeemverandering. Want niet de mensen zijn beperkt, de samenleving is dat.

De Canadese schrijfster Leah Lakshmi Piepzna-Samarasinha schrijft in het boek *Care Work* bijvoorbeeld over netwerken van mensen met een beperking die elkaar ondersteunen. Iedereen draagt hierin op haar eigen manier bij - praktisch of emotioneel, van dichtbij of online - en ontvangt de zorg die ze nodig heeft. Veel chronische ziektes kennen een grillig verloop en er zijn gradaties van afhankelijkheid. Door hier rekening mee te houden en

zorg in het dagelijks leven in te bedenken, kunnen we gelijkheid in ongelijkheid realiseren. Dat is belangrijk voor iedereen: we zijn in ons leven allemaal afhankelijk van anderen, soms meer (als baby of als we ernstig ziek zijn) en soms minder. En ongelijkheid tast het hele weefsel van de samenleving aan.

#NietHersteld

Zelf heb ik tijdens de organisatie van het 'PAIS Protest', afgelopen 30 november op het Malieveld, meegemaakt hoeveel mensen met een beperking die door de maatschappij op een zijspoor zijn gezet kunnen bewerkstelligen. De actiegroep #NietHersteld die het protest organiseerde bestaat vooral uit mensen die door PAIS (een verzamelnaam voor post-acute infectiesyndromen, zoals long covid) aan bed of huis gekluisterd zijn, en een paar mensen die wel op de been zijn, onder wie ik. Iedereen droeg bij naar vermogen. De online vergaderingen stonden niet alleen in het teken van praktische plannen maar ook van wederzijdse ondersteuning. Met videobeelden, een online protest, en een installatie met foto's op rolstoelen hebben we onzichtbare ziekten zichtbaar gemaakt.

Andere vormen van zorg bestaan dus al. Ze beginnen altijd bij de ervaring van degenen die laten zien wat er mis is. Dus ik hoop dat politici en beleidsmakers naar aanleiding van de Monitor mentale gezondheid als eerste stap jongeren met depressie en angst uitnodigen om mee te denken over oplossingen. Ik weet zeker dat dat helpt.

BRIEVEN

SPELSHEID

Geef ruimte aan 6-7

In deze verwarrende tijden moeten we de rationaliteit te bewaken. Twee stukken tekst op de laatste pagina's van het zaterdag-opiniekatern wijzen hier streng op: de jeugdige briefschrijver Floris Ploos van Amstel spoort aan „gewoon woorden” te gebruiken in plaats van dat absurde „6-7” (19/12). Ernaast onmaskert Tessa Sparrebooms column *Het paard, de panda en de bestseller* goedverkopende dierenboekjes met tegeltjeswijsheden als dieren-exploiterende platitudes (19/12).

Ja, we moeten kritisch en rationeel blijven. Maar laten we niet ook de waarde van creativiteit en speelsheid uit het oog verliezen. „6-7” is geen uitdrukking die primair draait om communiceren van twijfel, maar om delen van een moment van absurditeit. De uitdrukking heeft zijn oorsprong in een tekstregel van een slecht liedje, vervolgens was er iets met het rugnummer van een basketbaler en daarna dat aandoenlijke kind dat op TikTok de vorige betekenissen verbarsterde tot 'opties afwegen' - eigenlijk best goed gevonden. Kinderen her-

kenden dat massaal en deelden de meme. De kinderen die „6-7” uitriepen tot „Kinderwoord van het jaar” erkennen de waarde van ironie in menselijke communicatie en maken ons fijntjes glimlachend deelgenoot. En ach, die dieren. Ze zijn als je partner of beste vriendin, al dan niet even pluizig, die je er na een dag vol onrecht vriendelijk aan herinneren dat de soep meestal niet zo heet gegeten wordt. Ik begin mijn dag gniffelend en heb weer energie om de zwaarte van de echte wereld het hoofd te bieden. **Ninke Stukker** Groningen

CORRECTIES EN AANVULLINGEN

ASML

In *ASML investeert in infrastructuur rond Eindhoven* (19/12, p. 24) stond dat de komende 12 jaar ruim 1 miljard in de infrastructuur rondom Eindhoven wordt gestoken. Dat is: ruim 2,5 miljard. Ook stond er dat de Brainportdeal uit 2022 370 miljoen euro bevatte. Dat moet zijn: ongeveer 1,6 miljard. Tot slot gaat de 4,5 miljard niet alleen om de Beethovendeal maar om Brainport- en Beethovendeal bij elkaar opgeteld.

COLUMN
SJOERD DE JONG

Christendom in Dukstad

Is het voor Sint of Kerstmis? Glimlach achter de kassa. Ja, dus welk papiertje wilde ik om het cadeautje. Die ene vriendelijke vraag in een winkel, eind november, was genoeg om me toch even een gereformeerde duizeling te bezorgen. De Sint en de Zoon als twee soorten feestpapier. De pakjesbijschop en het kindeke in de kribbe als meerkeuze-menu. Niet eens catechisatie gedaan, en toch stond ik even te gruwen. Opvoeding gaat diep.

Godsdienstigheid kennelijk ook. Want naast de commerciële oecumene aan de kassa duiken alom tekenen op van een heuse 'reli-revival', een opleving van de hang naar persoonlijk én collectief religieus geloof. En dan niet de met genezende edelstenen opgetuigde chakra-kermis van New Age maar zowaar het christendom, dat volgens de laatste berichten ook de dood van God (Nietzsche) heeft overleefd.

Niet dat kerken en kathedralen nu weer volstromen als *The Passion* op tv is geweest, maar toch. Het tienjaarlijkse onderzoek *God in Nederland* signaleert héél voorzichtigt dat jongeren van Gen Z (lichting 1997-2012) iets religieuzer zijn dan eerder generaties. Zij zien het geloof niet meer als koddig primitivisme maar nemen het serieus - zoals ze, voeg ik eraan toe, alles serieus nemen.

Verklaringen genoeg: onbehagen met materialisme, meritocratische desillusie (geen woning, behoefte aan 'zingeving'). Mét uiteraard de hang naar hernieuwde gemeenschapszin waar de gesneefde profeet Omtzigt zijn dilettantenclub op stookte - en die opportuun-nationalist Jetten aansprak door zichzelf in de driekleur te wikkelen.

Dat is mooi - niemand wil in een land van egoïsten wonen, tenminste niet openlijk. Maar kijk ook even naar het land van Trump om een giftig huwelijkt te zien van politiek en hervonden geloof. De megalomane makelaar surfte het Witte Huis in op een golf christelijk nationalisme dat in hem, de geboren ondegd, een goddelijk instrument zag in de strijd tegen Satan (humanisme, *deep state* en de Verenigde Naties).

Politiek wordt zo een spirituele oorlog, elke begrotingsbehandeling een stap op weg naar Armageddon. Jezus is niet langer de barmhartige mensenzoon die zich voor ons opoffert, maar de strijdbare overwinnaar van het kwaad. *Christus Victor* - een oud christelijk beeld dat nu wat is vergeten maar dat Kruisridders moeiteloos zouden herkennen. De kind-krijger Pete Hegseth dus en natuurlijk Trump zelf - al heeft die meer weg van de geldwisse-

laars die Jezus de tempel uit ranselde.

Inmiddels begint dat chauvinistische MAGA-christendom in zijn voegen te kraken. Zelfs Ross Douthat, een katholiek-conservatieve columnist van *The New York Times*, klaagde onlangs beteuterd dat er wel heel weinig christelijks was aan de razzia's op illegalen en het op zee vermoorden van Venezolaanse krabbelars. Tja, de gelovige Ross komt er ook achter dat de weg naar de hemel niet loopt via Trump Tower.

Wat in de nieuwe reli-drift ontbreekt, is nu net het hart van de zaak

Nu is dat allemaal zeer Amerikaans. Het lijkt ver weg van do-lende Gen Z-jongeren in Nederland met 'Jezus is mijn influencer'-t-shirts (te zien in *De Groene Amsterdammer*). Maar ook hier roeren rechts-revolutionaire neo-christenen zich. *Telegraaf*-influencer Wierd Duk en verwante cultuurstrijders zouden dit militante reli-patriottisme maar wat graag naar de polder brengen, als vervolg op de Beeldestorm. Duk, die zichzelf nogal agnostisch „cultuurchristen” noemt en niet veel op heeft met de Jezus van de andere wang, wil de ploeg omsmeden tot zwaard tegen de islam en alles wat woke is. Het evangelie volgens Trump.

Het christendom heeft Nederland gevormd - dat is veel waard en dat erfgoed moet je koesteren. Maar wat in de nieuwe reli-drift ontbreekt, van Trump tot Duk, is nu net het hart van de zaak. Besef van transcendentie (God dus niet als filmdoek van menselijke of politieke behoeftes), naastenliefde én van zonde, het besef altijd tekort te schieten. Zijn koninkrijk is immers niet van deze wereld.

Zonder die pijlers verwordt het christendom in politieke handen tot losse flodders voor godsdronken cultuursoldaten - of tot een stukje cadeaupapier dat je kunt oprollen met de Sint.

Sjoerd de Jong is redacteur van NRC.

Commentaar

SPIRAALTJESKWESTIE

Dekolonisatie van Groenland is weer iets gevorderd

Ik herinner me hoe ik op een bed moest liggen en mijn benen in metalen houders moest leggen. Ik kreeg het koud en daarna een enorme pijn in mijn buik”. Aan het woord is de 65-jarige Groenlandse vrouw Bula Larsen, die vorig jaar aan de Britse krant *The Guardian* vertelde hoe ze op haar veertiende een spiraal geplaatst kreeg. Zij is een van de slachtoffers van de decennialange gedwongen anti-conceptie door de Denen.

Zo'n 4.500 vrouwen (op een bevolking nu van 57.000 inwoners) krijgen nu ruim 40.000 euro compensatie voor wat ze is aangedaan door de Denen die, ondanks dat Groenland een autonome regio is binnen het Deense Rijk, het op veel vlakken nog steeds voor het zeggen hadden in Groenland.

De zaak bleef lang onder de radar omdat Groenlandse vrouwen uit schaamte er niet over durfden te beginnen of omdat ze pas jaren later gezondheidsklachten kregen. Dat kenterde toen in 2017 Groenlandse vrouwen een zaak tegen de Deense staat aanspanden, en er wel een antwoord moest komen. Bij zijn nieuwjaarstoespraak in januari 2025 omschreef Mute Egede, de toenmalige premier van Groenland, de anticonceptie als „genocide, waarmee aangetoond wordt dat kolonialisme niet iets is uit een ver verleden”.

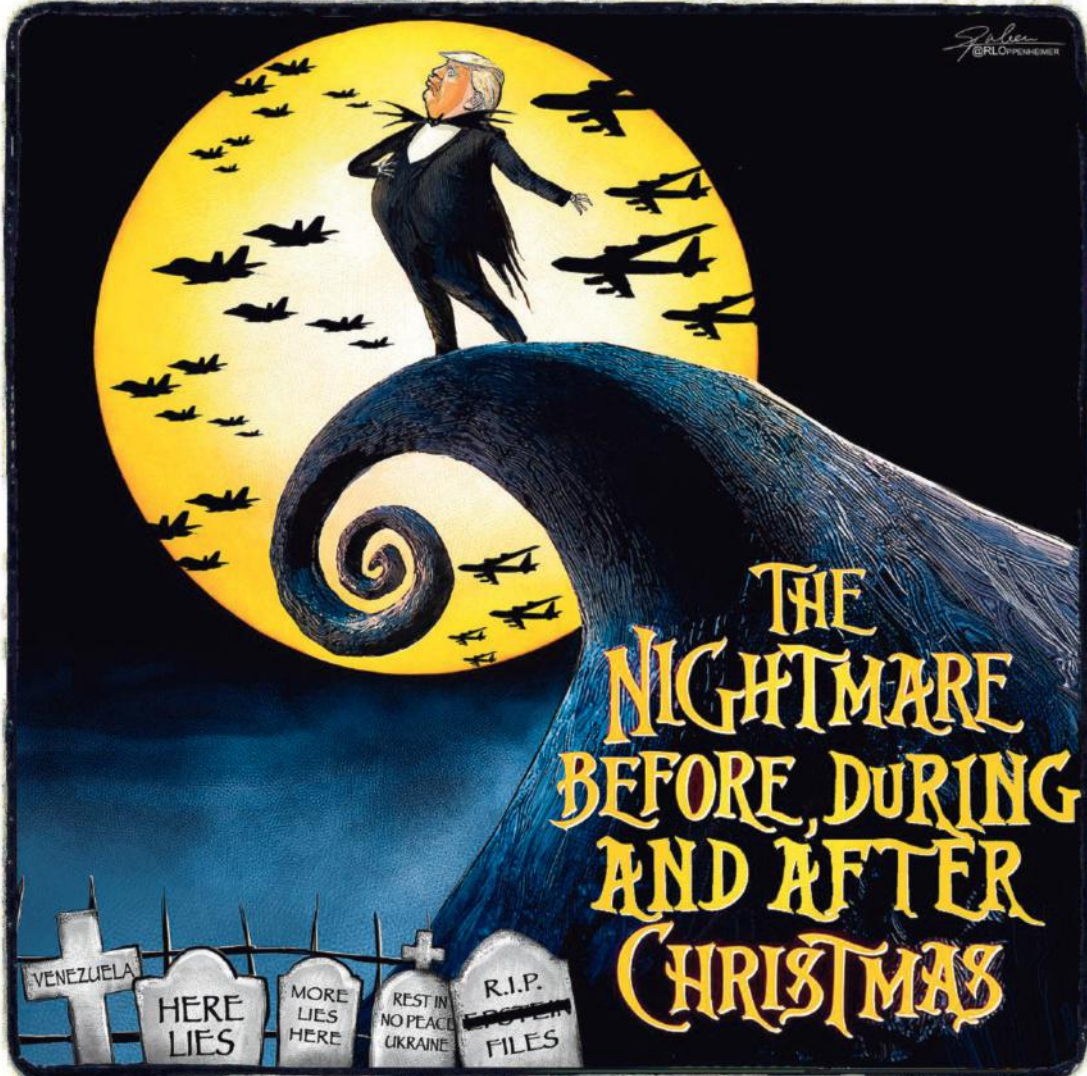
De Denen waren weinig gul in het maken van welke excuses dan ook voor hun rol. In 2021 bood de Deense premier Frederiksen wel al excuses aan vanwege de Groenlandse kinderen die in de jaren vijftig onder dwang naar Denemarken waren verplaatst opdat ze konden worden opgeleid tot een Deenssprekende elite die als lichtend voorbeeld moest dienen voor andere Groenlanders. Dat was „harteloos” en „onmenselijk”, concludeerde de premier toen. Bij een bezoek aan Groenland dit najaar zei ze: „Groenlanders zijn systematisch als inf-

ferieur aan andere bewoners van het Deense koninkrijk behandeld.” In de zomer had ze al haar excuses aangeboden en gesteld: „We kunnen niet veranderen wat er is gebeurd. Maar we kunnen wel onze verantwoordelijkheid nemen.”

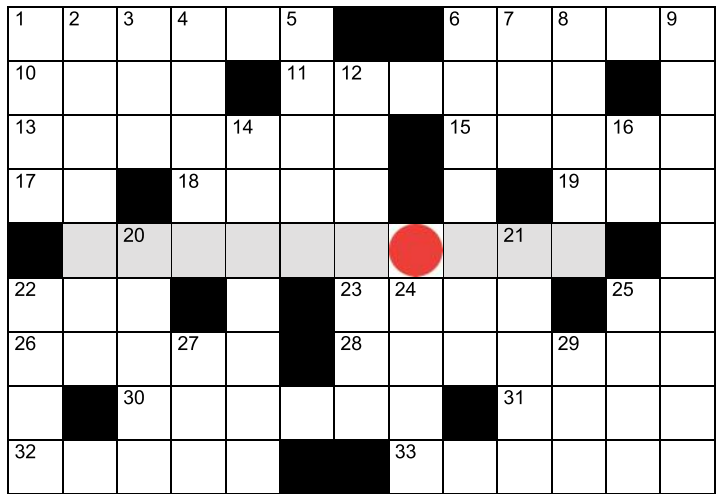
Groenland is niet alleen voor de Denen aantrekkelijker dan ooit, ook voor de Europese Unie

Het werd natuurlijk tijd, maar timing zegt alles. Uit verschillende Deens rapporten blijkt hoe - sinds het aantreden van de Amerikaanse president Trump - de VS op Groenlandse sociale media kwesties aanscherpen om de Denen in diskrediet te brengen. Dat is ook niet echt ingewikkeld, want er is veel mis gegaan. Maar bij de verkiezingen dit voorjaar kozen de Groenlanders er toch voor vooralsnog de banden met Denemarken aan te houden. De Denen zelf behouden Groenland ook graag als autonome regio binnen het Deense koninkrijk. Zeker nu er door de smeltende ijskappen meer grondstoffen winbaar worden. Groenland is niet alleen voor de Denen aantrekkelijker dan ooit, ook voor de Europese Unie. Naaja H. Nathanielsen, de Groenlandse minister van Justitie en Gendergelijkheid, plaatste dit najaar in *The Guardian* logischerwijs een kanttekening bij alle ontwikkelingen. Zij vond dat de excuses en compensatie eerder hadden moeten komen: „Het probleem met een voorstel dat ter elfder ure wordt gelanceerd, is dat dit geïnterpreteerd kan worden als gecalculeerd in plaats van berouwvol.” Dat de aandacht voor Groenland wereldwijd niet gebaseerd is op het belang van Groenlanders zelf, is evident.

Ongeacht of er nu sprake is van berouw of calculatie: er is een klein stapje gezet in dekolonisatie. En de vrouwen die zich na al die jaren kwetsbaar durfden op te stellen krijgen eindelijk compensatie én de erkenning dat een mensenrecht is geschonden.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. __ je plekje 6. __ schreden 10. Harde slag in een bootje 11. In het verleden verboden drank 13. __ doen? 15. Schop 17. Texas Hold ' __ 18. Begeestering 19. Nathan Rutjes was 'm dit jaar 22. Viskaart 23. Once __ a Time in the West 25. __ DeStem, krant in Zuid-West Nederland 26. Is dubbel opvallend 28. Filmgenre 30. Bezig 31. Groot Amerikaans meer 32. Met een hoog percentage 33. Helder en kalm

Verticaal: 1. Keurige gemeenschap 2. Het nieuwe __ 3. Jongerentaal voor roddel 4. Moet donderdag en vrijdag gezellig zijn 5. Gaat heen en weer door het water 6. Horen bij het vak 7. Berichtendienst 8. Boerenkool, hutspot 9. Hun melk wordt cosmetisch gebruikt 12. Bang om geen lucht te krijgen 14. Bel 16. Eentonige zangeres 20. Vuurwerkvak 21. __ den Linden, Berlijn 22. Slotenmaker 24. Past voor hamer of kamer 25. Licht beschimmeld op de mat 27. Den Haag Laan van __ 29. Past voor burger of wacht

Oplossing puzzel 22 december. Horizontaal: 1. HAMAS 5. TITANIC 10. ALOHA 11. OLÉ 12. NAMEN 14. TAALWET 17. SUB 18. OASE 23. OLIE 24. OKÉ 26. HONGAAR 28. PASEN 30. AAR 31. ERUIT 32. MARSMAN 33. PRICE **Verticaal:** 1. HANS 2. MAMBA 3. ALE 4. SON 5. TATOEËREN 6. TOAST 7. ALLEE 8. NEW 9. CUT 13. AUDIO 15. AAN 16. ELSKE 19. TOGA'S 20. ALARM 21. CIA 22. RÖSTI 25. ENDE 26. HAM 27. NAR 28. PUP 29. AIR **In het midden:** DATACENTERS

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ik@nrc.nl

GRAFRECHTEN

Onze ouders zijn ongeveer een halve eeuw geleden gestorven en liggen in één graf. Eens in de zoveel tijd wordt door de begraafplaats gevraagd of we de grafrechten willen verlengen. Mijn zus die het graf al die tijd trouw had verzorgd, vond dat het nu wel mooi was geweest en stelde aan broers en zussen voor te stoppen; het graf zou dan worden geruimd. Mijn eerste reactie: „Ik ben het daarmee eens. Het is goed om ruimte te maken voor jonge mensen.”

Simon Klingen

BOEK UIT DE KAST

Uit straatboekenkastjes in heel Nederland haalt *Arjen Fortuin* steeds een boek, bespreekt het, en geeft het door. Vandaag een historische roman vlakbij de begraafplaats van Wierden.

De Breesaap, die verdween onder de vooruitgang

Het is toch even schrikken. Want hoezeer het de bedoeling van straatboekenkastjes is dat er boeken uitgehaald worden, en hoe vriendelijk ‘Annette’s bieb’ in Wierden, om de hoek van begraafplaats Appelhof er ook bijstaat, het prominente exemplaar van *De Boekendief* (een oorlogsroman van Markus Zusak) maakt dat je enige gêne voelt om hier een boek weg te nemen. In elk geval die Boekendief maar laten staan. Erachter schuilt de roman *De woede van Abraham* van Conny Braam uit 2000 over de ontberingen van de arbeiders die anderhalve eeuw eerder - bijna tweehonderd kilometer ten westen van Wierden - het Noordzeekanaal groeven.

Op pagina 242 zit, waarschijnlijk bij wijze van boekenlegger, een notitievelletje van de Wierdense uitvaartondernemer Vunera (‘Voor uw naaste een respectvol afscheid’) en dat is waarschijnlijk geen toeval, al dadelijk in het begin spoelt er in *De woede van Abraham* een lijk aan op het Noordzeestrand bij Velsen. Het is het lichaam van een zwarte man en wanneer Nicolas Abraham - boer, strandjutter, opzichter - met het lichaam naar Velsen trekt, blijkt dat ‘een respectvol afscheid’ er niet in zit. „Here Jezus, een zoon van Cham....” prevelt de predikant. Voor zwarte mensen is op zijn kerkhof geen plaats. „Genesis negen, vers vijftwintig tot zevenentwintig,„. Uiteindelijk begraaft Abraham de drenkeling in de duinen - een overtreding die veel verder in het boek ernstige gevolgen zal hebben.

Daarbij wordt hij geholpen door de jonge journalist Ezekiël Boerhaave van de *Oprechte Haarlemsche Courant*, die naar de Breesaap, zoals het gebied ten westen van Velsen heette, is afgereisd uit fascinatie voor de vooruitgang. Die neemt de gedaante van een kaarsrechte lijn, die zo - pats, boem - van Amsterdam naar de kust leidt: het toekomstige Noordzeekanaal.

Dwars door de duinen, dwars door het land dat Abraham (een voor de toorn van het tsarenbewind gevluchte Rus) bestiert. Braam geeft een prachtig beeld van Boerhaaves eerste verkenningstocht door het grotendeels ongerepte gebied: „Door de boomkruinen vielen angstaanjagende lichtbundels die schitterden op het sponsachtige mos waarin zijn schoenen wegzakten.” Allemaal verdwenen voor die „vooruitgang” en inmiddels ook nog toegedekt door de schadelijke stoffen die de door het kanaal gelokte staalfabriek al decennia over het overgebleven land en zijn inwoners uitstrooit.

In *De woede van Abraham* wordt de journalist Boerhaave - een bewonderaar van Multatuli tot in al zijn vezels - verliefd op Lena, de dochter van Abraham en samen trekken zij zich het lot aan van de duizenden arbeiders die in volle uitbuiting het kanaal moeten graven. Het leidt tot hartverscheurende taferelen en stevige rellen, door Braam bloedig en beeldend beschreven. Ook in Boerhaave, „welden er krachtige volzinnen [...] op”. Met „de beelden van het oproer geëst op zijn netvlies, het stof nog op zijn jas en het vuil onder zijn nagels, was het niet moeilijk woorden te vinden die de brave burgers zouden doen sidderen in hun leunstoelen.”

Dat was buiten de eindredactie gerekend. Boerhaaves chef, de grote Conrad Busken Huet, schrapte zonder omwegen al het opruiends uit het werk van zijn verslaggever. Gelukkig is de fictie van Braam er nog. *De woede van Abraham* is zo’n roman die die duidelijk maakt dat je de waarheid soms moet verzinnen.

Wilt u het besproken exemplaar van *De woede van Abraham* hebben? Mail dan naar boekuitdekast@nrc.nl; het boek wordt onder inzenders verloot, de winnaar krijgt bericht.

FOKKE & SUKKE
BLIJVEN MET KERST NOOIT IN NEDERLAND

WIJ ZITTEN WEER
LEKKER IN KAUFLAND!

RGVT

nrc > puzzels

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

SUDOKU

			9				3	
	6		7				1	
8							5	
		7	6		2	1		
		6					7	2
		8						
				5	4			1
4			2			7		

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken. © Peter Ritmeester PZZL.com
Rechts: de oplossing van gisteren.

6	4	5	3	2	9	7	8	1
2	9	7	6	1	8	3	4	5
3	1	8	5	4	7	2	9	6
9	3	2	4	7	6	1	5	8
5	7	1	9	8	3	6	2	4
8	6	4	2	5	1	9	7	3
1	8	3	7	9	4	5	6	2
4	5	9	1	6	2	8	3	7
7	2	6	8	3	5	4	1	9

WIJ ZOEKEN TEAMVERSTERKERS!

Hoofd tuinen en landgoed

Registrar kunstcollectie

Manager museumshop

Assistent bedrijfsleider restaurant

Content creative

VOORLINDEN

Meer informatie

**NAMENLIEDJES: POPSONGS
MET EEN VOORNAAM ALS TITEL.**
PAGINA C4

Wat is het verhaal achter 'Annie'?

Cultuur

CULTUUR & MEDIA

De Amsterdamse burgemeester Femke Halsema in Medialogica. BEELD HUMAN

Pers polariseerde na de Maccabi-rellen'

B'reng licht in deze duistere wereld", zei rabbijn Shimon Evers zondag op de Dam bij de Nationale Chanoeekaviering. Geen heilswens, maar een oproep. We moeten zelf het licht aandoen. De kaarsen van een enorme kandelaar, de chanoekia, werden ontstoken. Het was extra druk op het lichtjesfeest. Wegens de aanslag op een Chanoeekaviering bij Bondi Beach, in Sydney, waren veel mensen gekomen om hun steun te betuigen. In het NOS Journaal wordt 'Chanoeka' trouwens op drie verschillende manieren uitgesproken. Duisternis genoeg. Medialogica (NPO 2) keek terug op de Maccabi-rellen van 7 november 2024. Tientallen supporters van de Israëlische voetbalclub Maccabi Tel Aviv werden in Amsterdam mishandeld. Omdat de ouders dit zelf een „Joden-jacht” noemden en een buitenkans om „kk joden te slaan” zei burgemeester Halsema: „Ik begrijp heel goed dat dit de herinnering aan pogroms terugbrengt”. Internationaal stond Amsterdam te kijk als brandhaard van antisemitisch geweld. Later bleek het iets anders te liggen. De aanvallen waren voornamelijk gericht tegen Maccabi-supporters. Vijf mensen belandden in het ziekenhuis. „Pogrom” lijkt volgens Medialogica wat zwaar aangezet. In de dagen voorafgaand aan de aanval hadden Maccabi-supporters de stad onveilig gemaakt. Medialogica richtte zich vooral op de machtige Israëlische propagandamachine en de journalisten die zich hierdoor lieten meeslepen. „Een gitzwarte nacht” heet de uitending en het was inderdaad een gitzwarte nacht voor de Nederlandse journalistiek. Vrijwel niemand van de pers was aanwezig bij de rellen. De volgende ochtend stapten de propagandisten in een gespreid bedje. Je hoeft in Amsterdam maar „antisemitisme” en „Tweede Wereldoorlog” te roepen of je krijgt iedereen mee.

De Leuvense conflict-onderzoeker Amélie Godefroidt noemde het een schoolvoorbeeld van „oorlogsjournalistiek”: in een chaotische, opgewonden situatie als deze vinden journalisten het „moeilijk om te vertragen” en de waarheid te vinden. Dus vallen ze terug op de „elite-consensus”: wat vinden de machthebbers ervan? Het „kader van systeemrechtvaardiging” van de machthebbers is vervolgens bepalend. Aangezien mensen met een moslimachtergrond daarbuiten vallen, zijn ze een makkelijke zondebok. Volgens Godefroidt werkt dit soort journalistiek polariserend en ondemocratisch. Burgemeester Femke Halsema kwam ook aan het woord. Zoals bekend heeft ze spijt van haar polariserende taal in de persconferentie vlak na de rellen. Die ochtend, zo zei ze, wilde zij het geweld niet relativiseren omdat ze de Joods-Amsterdamse gemeenschap geen pijn wilde doen. Daarbij vergat ze even te denken aan de pijn die ze de Amsterdamse moslimgemeenschap bezorgde. Halsema kreeg een rood hoofd van emoties: „Ik kan er zo boos over worden dat in deze internationale strijd deze stad geofferd is.” Begrijpelijk, en het siert de burgemeester dat ze spijt kan tonen. Maar waarom heeft ze de wedstrijd Ajax-Maccabi vooraf al niet gewoon afgezegd, vraagt politiek filosoof Anya Topolski zich af. Tussen de Maccabi-hoogligans zaten IDF-soldaten op verlof. Hierover zegt Topolski: „Ze zijn bezig met een genocide, dat zit in je lichaam en je moet het eruit halen. Hoe kunnen mensen met zo veel agressie hier komen en dat op straat doen? Hoe komt het dat de burgemeester of de politie dat niet heeft kunnen zien?”

Wilfred Takken

NECROLOGIE ARNULF RAINER (1929-2025) SCHILDER

Schilder Arnulf Rainer: autodidactische rebel met fascinatie voor waanzin

De Oostenrijkse kunstenaar Arnulf Rainer werd geïnspireerd door het surrealisme. Het bekendst werd hij met zijn expressieve 'Übermalungen'.

Milo Vermeire
AMSTERDAM

Rebellie en onbegrensde expressie lopen door het gehele oeuvre van Arnulf Rainer heen. Hij maakte deel uit van een groep naoorlogse schilders die de daad van het schilderen centraal stelden, de Art Informel. Zij wilden 'informele' kunst maken zonder vooropgelegde regels, om zo het juk van het verleden en heden kwijt te raken. Rainer werd in 1929 geboren in het Oostenrijkse Baden bei Wien en groeide op in een verscheurd Europa. Zijn middelbareschooltijd bracht hij tijdens de oorlogsjaren door op een naziistische kostschool in Traiskirchen. Aan het einde van de oorlog vertrok hij naar familie in Villach om daar aan de ambachtsschool architectuur en bouwkunst te studeren. Als kunstenaar is Rainer grotendeels autodidact. Na zijn eindexamen werd hij achtereenvolgens aangenomen voor de grafische opleiding van de Weense kunstacademie voor toegepaste kunst en de schilderkunstopleiding van de Weense academie voor vrije kunsten. Bij beide opleidingen hield hij het echter maximaal drie dagen vol voordat hij in conflict kwam met zijn docenten en vertrok.

Wars van traditie

Rainer verhielde zich niet alleen tot het Oostenrijkse naziverleden, hij zette zich na de oorlog ook af tegen het extreem conservatieve sociale milieu van Oostenrijk. Wars van de traditionele schilderkunst liet Rainer zich inspireren door de nieuwe bewegingen die Wenen in de jaren veertig en vijftig binnenkwamen. Hij sloot zich aan bij Art Club: een kunstenaarsbeweging die de autonomie van de moderne kunst propageerde en het surrealisme omarmde. In 1951 ging hij samen met collega-kunstenaar Maria Lassnig op bezoek bij een van de voormannen van de surrealistische beweging: André Breton. Naar het schijnt was de schilder niet echt onder de indruk van zijn ontmoeting met de surrealist. Rainer had zich een jaar eerder reeds afgesplitst van de Art Club. Samen met Ernst Fuchs, Anton Lehmden, Arik Brauer, Wolfgang Holleggha en Josef Mikl richtte hij de 'Hundsgruppe' op. Zij hadden moeite met de esthetische benadering van de Art Club. In 1952 hield de Hundsgruppe hun eerste en enige collectieve expositie. Daar ontstond meteen een schandaal-

tje, omdat Rainer Ernst Fuchs' openingsrede niet waardeerde en begon te schreeuwen. Hij keerde het collectief en daarmee ook de Art Club de rug toe. Geïnspireerd door onder andere het surrealistisch automatisme - waarbij de kunstenaar minimale controle over het maakproces uitoefent - is de kunst van Rainer gedreven door het onderbewustzijn, intuïtie en totale overgave. In de loop van zijn carrière schilderde hij met zijn ogen dicht, met zijn handen en voeten in plaats van penseel en ging hij als een bezetene tekeer op zijn doek. Gefasci-

De kunst van Rainer werd gedreven door onderbewustzijn, intuïtie en totale overgave

neerd door het idee van waanzin en de zeggingskracht van intuïtie werkte hij samen met verstandelijk beperkten. Rainer had ook enige verwantschap met de Wiener Aktionisten uit de jaren 70 en verwierf grotere bekendheid toen zij in de belangstelling kwamen. De Wiener Aktionisten waren een radicale groep kunstenaars die taboes doorbraken door shockerend werk te produceren. Ze besmeurden elkaar met verf en bloed tijdens groeps-experimenten en verhieven automutilatie tot een kunstvorm. Net als Rainer vonden zij inspiratie in

de waanzin, het onderbewustzijn en waren zij op zoek naar manieren voor ongeremde zelfexpressie. Het bekendst is Rainer uiteindelijk geworden met zijn 'Übermalungen', waarbij hij over (fotografische) reproducties van bestaande werken heen schilderde. Meestal gebruikte hij hiervoor portretten die hij - door met zijn handen op intuïtieve wijze snelle verflagen eroverheen aan te brengen - 'intensiverde'. De werken die hij hiervoor uitkoos, waren regelmatig afkomstig van kunstenaars die hij bewonderde. Maar een van de beroemdste series die hij gemaakt heeft bestaat uit zelfportretten van Rainer waarop hij eruitziet alsof hij gemarteld wordt. Met dikke verstreken worden de expressieve geel- en blauwtinten van zijn gepijnigde gezicht benadrukt. Hij werkte vaker in series, zo overschilderde hij ook landschappen, dodenmaskers en zelfportretten van bekende kunstenaars als Rembrandt.

Rainer stond enerzijds bekend als een rebelse 'wildeman' die in enkele bewegingen een schilderij vol spatte, anderzijds was hij een gedisciplineerd werker. Toen hij al in de negentig was, maakte hij nog lange dagen in zijn atelier. Schilderen met zijn handen lukte niet meer en de expressieve bewegingen vertraagden, toch bleef hij zich meten met zijn voorbeelden. Als een inmiddels 'vertraagde wildeman' overschilderde hij hun portretten om deze te overtreffen. Rainer overleed donderdag in Wenen, hij werd 96 jaar.

De Oostenrijkse kunstenaar Arnulf Rainer in 2015 FOTO ANP / APA

BEELDTAAL

Hoe is de kersttrui toch zo iconisch (en ironisch) fout geworden?

KERSTTRUIEN In deze rubriek kijken we naar opvallende beelden in de hedendaagse cultuur, en wat ze te zeggen hebben. Deze week: waarom kersttruien soms precies goed, en soms helemaal fout zijn.

Door Esther Elligens

Kersttruien uit einde jaren veertig. FOTO BRITAIN DOES VINTAGE

De Ugly Christmas Sweater Run vond in 2019 plaats in Levenskussen. FOTO GETTY IMAGES

Mark Darcy in Bridget Jones's Diary: 'Ding dong'

Dronken kerstmannen, zingende kerstbomen, glitters en teksten als *If you jingle my bells I'll give you a white Christmas*: het is weer tijd voor de foute kersttrui. Van *ugly sweater parties* tot *ugly sweater marathons*: in december wordt het gezellig samenzijn massaal opgedragen aan dit toch wel afzichtelijke kledingstuk. Hoe leuker, hoe beter. Iedereen trekt er een aan, iedereen doet mee en iedereen heeft het ontzettend gezellig. Althans, meestal. Want dezelfde verbindende trui kan ook verkeerd uitpakken. Zoals bij Mark Darcy in de film *Bridget Jones's Diary* (2001). Hij is verantwoordelijk voor misschien wel de beroemdste foute kersttrui uit de filmgeschiedenis. 'Ding dong', zegt Bridget nog verkleed als ze hem van de achterkant op een feestje ziet staan. Maar dan draait hij zich om en verschijnt het lachende gezicht van een rendier inclusief rode neus op zijn borst. Ze is meteen afgeknapt.

Ingetogen geometrisch breimotief

Er zijn nu grofweg twee categorieën kersttruien te onderscheiden: de klassieke en de foute hysterische. Wie aan het kerstdiner verschijnt in een peperdure trui van high fashion merken als CELINE of Miù Miù of met ingetogen geometrisch breimotief, maakt vermoedelijk een andere indruk dan iemand in een kersttrui met *I'm Sexy And I Snow It* erop van SillySanta. Toch kan juist die klassieke, ingetogen kersttrui worden gezien als de voorloper van de foute kersttrui. De 'klassieke' kersttrui gaat terug tot de negentiende eeuw en is te herkennen aan geometrische patronen. Die waren niet alleen praktisch (herhaling en overlappende lagen isoleren goed) maar spraken ook tot de verbeelding. De Selbu-trui, met zijn achtpuntige roos, ontstond in 1857 in Noorwegen en groeide uit tot een nationaal symbool; in IJsland kreeg de 'lopapeysa' - een trui met een cirkelvormig patroon rond de hals - die status na de onafhankelijkheid in 1944. Wie deze truien droeg, hield zich warm én hoorde ergens bij.

Ook buiten het hoge noorden vielen de truien in de smaak. Na de Tweede Wereldoorlog werden ze opgepikt door de skiënde elite. Hollywoodsterren en andere welgestelden verschenen graag stijlvol op de piste. De handgemaakte truien uit het westelijke hoge noorden ademden winterse exotiek en gaven hun dragers een extra laagje exclusiviteit en klasse. De motieven waren winters, maar nog niet kerstachtig. De achtpuntige roos staat in het christendom misschien symbool voor wederopstanding, maar oogt op een Noorse trui vooral als een onschuldige sneeuwvlok. En de patronen van de lopapeysa kunnen doen denken aan bergen en vulkanen. In de jaren vijftig en zestig werden de figuren letterlijker. Rendieren en dennenbomen werden nu met de geometrische patronen gecombineerd. Zo verschoof de trui van winter naar Kerst, en van exclusief naar gezellig. De kersttrui was geboren. Pas in de jaren tachtig groeide de kersttrui uit tot een uitgesproken modefenomeen. In films als *National Lampoon's Christmas Vacation* (1989) en *Scrooged* (1988) doken kersttruien massaal op. De trui was niet langer subtiel en klassiek, maar hysterisch en overdadig, precies zoals het modebeeld van dat decennium. Eigenlijk waren de jaren tachtig één grote schreeuwende kersttrui. Die hoogtijdagen waren van korte duur. In de minimalistische jaren negentig en vroege jaren nul gold wat ooit mooi was ineens als lelijk en ouderwets. Kersttruien veranderden van rol. In bijvoorbeeld de series *Friends* en *Home Improvement* en dus in *Bridget Jones* werden ze niet langer gedragen door de hele cast, maar belandden ze bij de buitenbeentjes zonder stijl en smaak. De kersttrui was geen mode meer, maar het symbool van de ietwat aandoenlijke eenling (vaak

een man) zonder smaak. En daarmee: fout. Totdat hij leuk-fout werd. Dat omslagpunt kwam in 2002, een jaar na de beruchte rendiertrui van Mark Darcy, toen twee Canadese studenten de eerste *Ugly Christmas Sweater Party* organiseerden. Hoe leuker de trui, hoe beter, was het concept. En dat sloeg aan. Het feest groeide in de jaren daarna uit tot een jaarlijks evenement met duizenden bezoekers.

Sociaal mijnenveld

Sindsdien wordt de foute kersttrui massaal omarmd, zij het ironisch. In 2011 werd *Ugly Christmas Sweater Day* in het leven geroepen. Datzelfde jaar kwam Dolce & Gabbana met een collectie 'ugly sweaters' van duizenden euro's per stuk. En sinds december 2015 deelt de Amerikaanse presentator en comedian Jimmy Fallon in het Amerikaanse praatprogramma *The Tonight Show* jaarlijks extreem foute kersttruien uit aan zijn publiek. De foute kersttrui belichaamt daarmee wat de kersttrui eigenlijk al sinds de negentiende eeuw is geweest: een dresscode voor de groep. De trui brengt, zoals het hoort bij Kerst, mensen samen. Of dat nu IJslanders zijn in lopapeysa's, een gezin rond de kerstboom, rijke beroemdheden op de piste of dronken studenten op een *ugly sweater party*. Het klinkt als een mooie kerstboodschap. Maar hoe gezellig de foute kersttrui ook oogt, hij is tegelijk een sociaal mijnenveld. In zijn kersthit 'Ugly Sweater' zingt Jimmy Fallon: „I was the only one in an ugly sweater. Red in the face, it don't get better. Pretty clear I'm no trend-setter. I'm the only one in an ugly sweater.” De ironie van de foute kersttrui werkt alleen zolang iedereen meedoet. Wie de dresscode mist, zoals Mark Darcy of Jimmy Fallon, wordt uitgelachen. Waar groepen ontstaan, vallen er onvermijdelijk ook mensen buiten. De kersttrui is dus niet fout op zich, maar omdat de groep dat zegt. De foute kersttrui laat zien wat mensen misschien wel het liefste willen, zéker met Kerst: ergens bijhoren. De mooiste kerstgedachte zou zijn dat we daar geen foute kersttrui voor nodig hebben. Maar die maakt het wel een stukje makkelijker.

De kersttrui was het symbool van de aandoenlijke eenling zonder smaak

Meer keuze, geweldige smaak

We weten dat te veel suiker voor niemand goed is. Ook weten we dat mensen keuze willen.

Daarom blijven we ons aanbod verder ontwikkelen en investeren we in zoetstofinnovatie. We blijven ons inzetten om mensen beter in staat te stellen hun suikerinname via onze dranken beter te beheren, door nieuwe laagcalorische en suikervrije drankjes te ontwikkelen en kleinere verpakkingen aan te bieden voor portiecontrole.

Onze etiketten bieden duidelijke voedingsinformatie zodat consumenten geïnformeerde keuzes kunnen maken.

Vandaag bestaat meer dan de helft van onze verkopen in Nederland uit laagcalorische en suikervrije dranken*.

Scan voor
meer info

Coca-Cola
in Nederland

*Ex-factory data FY 2024

Fanta Orange Zero recipes may vary across Europe, discover more on Fanta.nl
© 2025 The Coca-Cola Company. Coca-Cola, Coca-Cola Zero, Cherry, Sprite Zero, Fanta Orange Zero, the Coca-Cola script logo and the design of the Coca-Cola contour bottle are registered trademarks of The Coca-Cola Company. © 2025 MMJ. "Chaudfontaine" is a registered trademark of MMJ.
Fuze Tea Peach Hibiscus is een frisdrank op basis van getrokken zwarte thee, 5% perziksap uit concentraat en hibiscusextract, met thee-, perzik- en hibiscussmaak, met suiker en zoetstof. © 2025 DP Beverages. FUZE TEA is a registered trademark of DP Beverages. Koolhydraat-electrolytoplossingen vergroten de opname van water tijdens lichamelijke inspanningen. Vitamine B6 draagt bij tot een normale psychologische functie. Het is aanbevelen er een gevarieerde, evenwichtige voeding en een gezonde levensstijl op na te houden. © 2025 The Coca-Cola Company. POWERADE is een gedeponeerd merk van The Coca-Cola Company.

Meer informatie

INTERVIEW **JOHN SCHOORL EN PAUL ONKENHOUT** JOURNALISTEN

Van ‘Annie’ tot ‘Sunny’: de verhalen achter beroemde namenliedjes

John Schoorl en Paul Onkenhout schreven twee boeken over namenliedjes: popsongs met een voornaam als titel. „Het mooie is dat wij onbewust de geschiedenis van de popmuziek hebben geschreven. Een soort encyclopedie eigenlijk.”

Wilfred Takken

AMSTERDAM

Ze werden gebeld door de boze dochter van Miggy. Miggy had in 1981 een grote pophit gehad met ‘Annie’. Hierin vertelde ze over een teleurstellende avond in de disco: „Annie, hou jij me tassie effe vast/ Want die gozer wil met me dansen.” Ruim veertig jaar na dat eenmalige succes onthulden John Schoorl en Paul Onkenhout in *de Volkskrant* dat Miggy het liedje niet zelf had gezongen. Dat waren twee studiozangeressen. Die twee hadden echter jonge kinderen, wilden liever in de luwte werken, en wilden niet op tournee. Dus werd Miggy naar voren geschoven.

Journalist John Schoorl: „En haar dochter moest nu in de *Volkskrant* lezen dat haar moeder het helemaal niet gezongen had. Dat was dus wel verdrietig eigenlijk.”

Journalist Paul Onkenhout: „Maar het klopte wel, drie, vier mensen hebben het bevestigd. ‘Annie’ was onze grootste scoop.”

Schoorl en Onkenhout hadden jarenlang een rubriek in de *Volkskrant* waarin ze namenliedjes bespraken: popsongs met een voornaam als titel. Die bundelden ze eerder in het boek *En Venus was haar naam*. Nu is de opvolger verschenen: *Haar naam was Lola*.

Volgens het boek kwam het Annie-succes van Miggy sowieso met gebreken: „Plotseling beland in de wereld van klatergoud en hongerige mannen die wilden meeliften op het succes, ging de leerling-verpleegkundige er bijna aan onderdoor. Ze werkte in weekeindes soms vier optredens per dag af en werd aangerand tijdens een concert in Zeeland.”

Willempie

Haar naam was Lola staat vol met dit soort hartverscheurende, opzienbarende, geestige verhalen. ‘Billie Jean’, ‘Rosanna’, ‘Willempie’, ‘Sunny’ - 110 gezongen vrouwen en mannen krijgen een plaatsje in dit rijke overzicht, dat volgens de makers meteen de geschiedenis van zeventig jaar popmuziek biedt.

Het begon in de corona-periode, toen de muren op hen afkwamen. Ze bedachten voor de *Volkskrant* de rubriek *De Vijfde Beatle*, waarin ze wekelijks een breed scala aan mensen portretteerden die min of meer iets met The Beatles te maken hadden. De vorm van de rubriek klonk strak, maar gaf het duo in feite grote vrijheid om eindeloos zijwegen te bewandelen. Dat geldt ook voor de twee namenboeken die erop volgden.

Schoorl: „We liepen ’s nachts over de Grote Markt in Haarlem. We hadden wel gedronken denk ik.”

Paul Onkenhout en John Schoorl. FOTO BONNITA POSTMA

Onkenhout: „Zeker ja.”
Schoorl: „En toen dachten we: ons volgende project moet gaan over namenliedjes. Liedjes die als titel alleen maar een voornaam hebben. Geen toevoegingen, dus niet ‘Belle Helene’ of ‘Lovely Rita’ of ‘Hey Jude’.”

Onkenhout: „Wij wilden eerst alleen namenliedjes over vrouwen. Maar een vrouwelijke redacteur zei dat we ook mannennamen moesten doen. Dat vonden we eerst te woke, maar wij zijn moderne mannen dus wij hebben snel meebewogen.”

Schoorl: „Het bleek ook wel interessant om het zo te verbreden. Anders hadden we alleen odes van sterke mannen aan zwakke meisjes gehad.”

Soms gaan de liedjes over een bestaand persoon, soms over iemand die verzonnen is, soms over een rat. Zo gaat ‘Ben’ van Michael Jackson over de vriendschap tussen een leider van een gewelddadige rattenbende en een jongetje met een zwak hart.

Schoorl: „Paul McCartney heeft een liedje over zijn hond Jet. Maar het kan ook over zijn pony gaan. De pony heette weliswaar ook Jet, maar volgens ‘Macca’-kenner Yorick van Norden kwam die pas later bij de familie. In de jaren zeventig woonde Paul met zijn vrouw Linda op een boerderij. Als ze naar de opnamestudio moesten, miste Linda de dieren. Dus hebben ze een keer de pony meegenomen naar de studio.”

Onkenhout: „In sommige gevallen is het duidelijk over wie het gaat. Zo gaat ‘Julia’ van de Beatles over Johns moeder. Maar er zijn ook zat voorbeelden waarvan niemand weet over wie het gaat. Dan zoeken we net zo lang door tot we toch een verhaal vinden.”

Onkenhout: „Soms gingen we uit van de artiest. We vonden dat we niet twee van die boeken konden maken zonder dat Bowie erin zou zitten. Maar het was moeilijk om een namenliedje van hem te vinden.”

Schoorl: „Uiteindelijk kwamen we op ‘Lazarus’, zijn zwanenzang, met het verhaal over de palliatieve arts die toejuichte dat Bowie zo open was over de zelfgekozen dood. Ik wist niet eens dat Lazarus een voornaam was, ik dacht aan dronkenschap, maar Paul wist dat het iemand uit de Bijbel was.”

Ook nieuwe artiesten

Paul: „We wilden de belangrijke artiesten erin, maar ook alle genres. Dus na Johnny Jordaan komt John Coltrane. En alle tijdvakken. Dus niet alleen de jaren zestig, zeventig, waar wij zelf nogal op gericht zijn, maar ook nieuwe artiesten als Taylor Swift, Billie Eilish, Sabrina Carpenter, om te laten zien dat we niet helemaal achterlijk zijn.”

De dochter van Miggy was niet de enige die reageerde op de krantenrubriek. Schoorl: „We kregen honderden reacties van lezers, meestal oudere mannen met platenkasten die ons op een fout wezen, of zelf met vijftig suggesties van namenliedjes kwamen.”

Onkenhout en Schoorl werden vorig jaar voor de Raad voor de Journalistiek gedaagd. Dat ging om het lied ‘Maria’ van Chiel Montagne uit 1972. Schoorl: „Montagne trad op in het programma van Willem Duys. Maar toen moest hij plots dat liedje live zingen en dat kon hij helemaal niet. Het werd een ramp.”

Volgens de toenmalige orkestleider van het tv-programma klopt er niets van dat verhaal, dus stapte hij naar de Raad voor de Journalistiek. Volgens hem wist Montagne best dat hij live moest zingen, had hij zelfs gerepeteerd, en ging het optreden prima. Het verweer van de journalisten was dat ze zich op een interview van Montagne zelf baseerden en dat ze de anekdote duidelijk aan hem hadden toegeschreven. De Raad verklaarde de klacht van de orkestleider ongegrond.

Onkenhout: „Het mooie van de twee boeken is dat wij onbewust de geschiedenis van de popmuziek hebben geschreven. Een soort encyclopedie eigenlijk.”

Schoorl: Het eerste boek was nog chronologisch, deze is alfabetisch. Geschiedenis is nooit chronologisch.”

Paul Onkenhout en John Schoorl: *Haar naam was Lola*. Xander, 310 blz. €24,99

Eric van Sauers speelt de voorstelling #UNMUTE. Het verhalenrad op de achtergrond is geen goede vondst. FOTO ZOEY IVORY

CABARET

Eric van Sauers is ouder maar niet per se wijzer

Na lange afwezigheid is cabaretier Eric van Sauers terug op het podium met een nieuwe voorstelling. Hij vraagt zich daarin af hoe je al ouder wordend bij de tijd blijft.

Jelle Brunsen

AMSTERDAM

In de jaren negentig behoorde Eric van Sauers (61) tot de eerste lichten van Comedy-train, het collectief dat stand-upcomedy met succes in Nederland introduceerde. Traditionele conferenciers oogden opeens gedateerd naast dit soort spierballencomedians, zoals Elvis ooit in een fossiel transformeerde zodra The Kinks en The Beatles waren gearriveerd.

Inmiddels is Van Sauers zelf een oudgediende. Zijn achtste cabaretvoorstelling dateert uit 2017. Nu is er nummer negen: *#UNMUTE*. De vraag die hierin op tafel ligt: hoe blijf je al ouder wordend bij de tijd? Het resultaat is interessant, maar niet elke vormkeuze is geslaagd.

Van Sauers presenteert zichzelf als iemand wiens „intuïtie soms lijkt verjaard”. Zijn expressieve vertelstijl geeft anekdotes jeuk, terwijl zijn scherpe antenne voor komische timing en mimiek vaak grappig zijn. Van Sauers ontkracht het idee dat hij vroeger meer kon zeggen, maar wel wist hij beter waar de grens tussen zuigen en sarren (leuk) en kwetsen (niet leuk) zich bevond. Een verhaal over hoe hij zijn zich wél nuttig makende echtgenoot met antropologische belangstelling zou bestuderen, levert grappig commentaar op het type dat ‘mannelijkheid’ meent te halen uit stug volharderen in liggen op de bank. Interessant is hoe Van Sauers hiermee laat zien

welke comedian hij niet (meer) wil zijn - maar ook dat ingesleten gedrag uitslijten een worsteling blijft.

Van Sauers schetst hoe hij zich staande probeert te houden in een wereld waarin communicatie veranderlijk en zelden eenduidig is. Leuk is een detail in een verhaal over een etentje: Van Sauers’ tafelenoot die voortdurend de gedeelde schalen een centimeter naar zijn kant trekt - een *mindgame* waar sitcom Seinfeld moeiteloos een aflevering aan zou wijden.

Vat vol verhalen

Jammer is dat Van Sauers een groot rad heeft meegenomen, waar hij een aantal keer aan draait om het volgende verhaal te bepalen. Dat werkt niet goed. Dat hij een vat vol verhalen is willen we zonder rad ook wel geloven. Misschien had Amsterdam het donderdagavond slecht getroffen, maar de radverhalen blijven meestal weinigzeggend. Irritant bij dit onderdeel is ook de *soundtrack* op de achtergrond: een verhaal gesitueerd in Spanje wordt bijvoorbeeld voorzien van een flamenco-bandje. Het is als een 4D-film waarbij een ventilatorlucht door je haren blaast; dat zorgt er ook niet voor dat je je een storm beter kan inbeelden.

Leuk is wel dat gaandeweg blijkt dat de verhalen op het rad meer over Van Sauers eigen onvermogen gaan dan over de eerder aangekondigde verworven ‘levenswijsheden’. Hij concludeert dat ouder en wijzer worden geen vanzelfsprekend huwelijk is, maar ziet wel scherper zijn grote tekortkoming. Een les van zijn moeder blijft voor hem levenslang moeilijk: trek je mond pas open als je zeker weet dat je de stilte kunt verbeteren.

Recensie Cabaret

Eric van Sauers - *#UNMUTE*. Gezien: 18/11, DeLaMar Theater Amsterdam. Info: bunkertheaterzaken.nl ●●●○○

OPGEVOED

Elke week legt *Annemiek Leclair* een lezersvraag voor aan deskundigen. Deze week: hoe leer ik mijn dochter wie man en vrouw is zonder daarin bekrompen te zijn?

ILLUSTRATIE MARTIENTER VEEN

Mijn dochter noemt iedereen ‘hij’

Moeder: „Mijn dochter (3) noemt iedereen ‘hij’ en ziet het verschil niet tussen jongens en meisjes, mannen en vrouwen. Laat staan alles wat daar tussenin valt. En als ik het haar wil leren kom ik zelf niet verder dan lange of korte haren, piemel of vagina. Maar dat is natuurlijk heel achterhaald. Hoe leer ik haar wie mensen zijn, zonder haarbrein meteen te laten wennen aan aannames op basis van uiterlijk, of klein te

denken in piemel dus man, vagina dus vrouw?”

Naam en woonplaats zijn bij de redactie bekend. De rubriek Opgevoed is anoniem, omdat moeilijkheden in de opvoeding gevoelig liggen. Wilt u een dilemma in de opvoeding voorleggen? Stuur uw vraag of reacties naar opgevoed@nrc.nl

Neutraal spreken

Joyce Endendijk: „De meeste kinderen kunnen vanaf ongeveer twee jaar oud onderscheid maken tussen een ‘hij’ en een ‘zij’. Als kinderen in een omgeving opgroeien waar daar weinig nadruk op wordt gelegd, maken ze dat onderscheid wat later.”

„In de Nederlands taal is een ‘mannelijke vooringenomenheid’ zichtbaar waarbij de woorden ‘hij’ en ‘zijn’ vaak gebruikt worden als we verwijzen naar iets of iemand van wie het geslacht niet direct duidelijk is. ‘Male bias’ noemen we dat: de vaak onbewuste voorkeur om mannen als standaard te zien.”

„Alleen personage in een kinderboek voorkomt waarvan niet helder is of het een man of een vrouw is, bijvoorbeeld een beer, wordt er eerder ‘hij’ dan ‘zij’ gebruikt. Klinken de termen ‘arts’ of ‘architect’, wordt er snel gezegd ‘hij’. Die voorkeur draagt bij aan het in stand houden van genderongelijkheid. Onderzoek toont dat kinderen hieruit opmaken dat bepaalde activiteiten of rollen niet voor hen zijn weggelegd.”

„Uw dochter laat in haar taal een vroege vorm van deze male bias zien. Om die te verminderen kunt u proberen zo neutraal mogelijk te zijn in uw taalgebruik. Bijvoorbeeld door genderneutrale woorden te gebruiken als ‘de beer die’. Of te zeggen ‘iemand’ in plaats van ‘man’ of ‘vrouw’, ‘die persoon’, ‘dat kindje’.”

„Ook kunt u als ze wat ouder is uitleggen dat er een verschil is tussen het biologische geslacht, onderdeel daarvan is wat er tussen de benen zit, en genderidentiteit, dat wil zeggen: hoe mensen zichzelf ervaren. U kunt hiervoor gebruikmaken van de website de ‘Genderbread Person’.”

Uitleggen kan later nog

Stefan Ramaekers: „Hoe leer ik mijn dochter wie mensen zijn?” Wat een fantastische en grote vraag. Het is niet zo dat als u maar het juiste zegt, uw dochter het juiste over mensen zal leren. Ze maakt deel uit van de wereld. Opa’s en oma’s, school, sociale media zullen allemaal invloed uitoefenen op hoe zij mensen leert zien. U hoeft het gelukkig niet te vernauwen tot de een-op-een-relatie die u met haar heeft.”

„We weten niet wat uw dochter bedoelt met ‘hij’. Ze moet zich de nuances van de taal nog eigen maken. Kinderen op die leeftijd noemen soms elke viervoeter nog een poes of een hond.”

„U bent gevoelig voor het hedendaagse genderdebat en vindt het belangrijk niet in strakke heteronormatieve denkbeelden te blijven hangen. Maar als u niet goed weet wat te zeggen, hoeft dit niet het moment te zijn om dat allemaal uit te leggen, dat kan ook later nog.”

„Als ouder kunt u alleen maar voorlezen waar u zelf voor staat. Wie er poetst, kookt, hoe mensen zich kleden, dat kunt u allemaal genderneutraal voordoen. U kunt zoeken naar woorden die passen bij wat u hier over wilt zeggen, want u komt nog woorden tekort.”

„Maar de greep die dit op de vorming van uw dochter heeft zal beperkt blijken, gezien de grotere context waarin zij vertoeft. We nodigen kinderen uit onze blik op het leven te delen, maar ze zal daarin zelf wegen wat voor haar van waarde is.”

Joyce Endendijk doet als universitair hoofddocent aan de Universiteit Utrecht onderzoek naar genderontwikkeling van kinderen. **Stefan Ramaekers** is hoogleraar wijsgerige pedagogiek aan de Katholieke Universiteit Leuven.

Het kerstdiner met de hele familie is voor veel mensen de Olympus van sociaal ongemak. Japke-d. Bouma zet 23 uitspraken op een rij die de sfeer verpesten. En wat je dan terug kan zeggen om te escaleren, of juist te deëscaleren.

ILLUSTRATIE TOMAS SCHATTS

'Ben je nou nog steeds single?' en 22 andere onderwerpen die je met Kerst beter kan vermijden

Zelf heb ik enorme zin in Kerst. Want ik heb een leuke familie. Geen schoonfamilie. En ik hou van koude, grijze en donkere dagen met lichtjes aan. Ja, ik ben een uitzondering. Weet ik ook wel.

Want voor de meeste mensen is Kerst een horrorfilm. Als ik tenminste m'n mail moet geloven. Mensen die al in augustus berichten sturen dat ze er zo tegenop zien. Hoe ze die ene oom kunnen ontwijken. Dat de ene helft

van de familie een centrum-rechts kerstdiner wil. En de anderen een stabiele centrum-linkse variant.

Hoe ze ermee om moeten gaan dat ze door hun kinderen verbannen zijn van Eerste Kerstdag naar Tweede Kerstdag - wist ik niet, maar daar zit dus een rangorde in.

Hoe ze ongeschonden het dessert halen als van keuken tot gourmetstel toespelingen, kwaadsprekerij en hinderlagen loeren. Wat ik weet van de nieuwe Amerikaanse 'no contact' met je familie-trend'. En de meest gestelde

vraag: hoe kom ik onder het kerstdiner uit?

Want dat blijft natuurlijk de Olympus van sociaal ongemak: de gemeenschappelijke maaltijd waar iedereen zwijgend z'n frustraties zit weg te kauwen, of nog erger: met lawaai en argumenten. Het moment dat er te veel volwassenen bij elkaar zitten die nooit aan zichzelf hebben gewerkt, en alles wat het hele jaar is weggeslikt er ineens uitkomt.

En dus dacht ik: weet je wat. Ik zet de ergste dingen die tijdens een kerst-

diner gezegd worden op een rijtje. En wat je daarop terug kan zeggen. Ik geef bij elke uitspraak steeds een deëscalerend en een escalierend antwoord. Kun je zelf kiezen hoe je het dit jaar wil spelen.

Of, dat kan natuurlijk ook: je kiest de tactische sabotagevariant en gooit er zelf een paar van de 23 uitspraken in. Help je gegarandeerd het kerstdiner binnen 12 minuten om zeep en kan je lekker vroeg naar huis. Voor elk wat wilsch mensen! Voor elk wat wilsch. Komen ze.

- 1** „Ben je nou nog steeds single?”
1 Ja! Was Jezus ook. 2 Ja! De lat ligt bij mij wat hoger dan bij jou en ome Jan.
- 2** „Wanneer gaan jullie nou eens aan kinderen beginnen?”
1 Goed idee! Gaan we zo op de wc met-een proberen! 2 Hadden jullie maar nooit kinderen gekregen.
- 3** „Blij dat ik niet gevaccineerd ben.”
1 Zit je nou nog steeds op Facebook? 2 Wij zijn ook heel blij dat jij niet gevaccineerd bent.
- 4** „Als ik zo'n klimaatactivist voor m'n auto krijg, geef ik extra gas.”
1 Dan krijg je krassen op je lak én je geweten. 2 Oh, dan kan je meteen door-gassen naar de cel!
- 5** „Wat hoor ik, woon je weer bij je ouders?”
1 Jaaaa! Mooie nieuwe fase! 2 Als jij nou eens deud ging, kon ik in jouw huis.
- 6** „Dilan heeft het heel goed gedaan.”
1 Ja, hoe meer vrouwen in de politiek, hoe beter! 2 Ja. D66 de grootste ge-maakt en zetels weggegeven aan CDA, Ja21 en de FVD.

- 7** „Eén dagje vlees kan toch wel? Stel je niet zo aan.”
1 Als jij je kat opeet, doe ik dit lam-metje. 2 Als jij een dag in het slachthuis gaat werken.
- 8** „Ben je nog maagd?”
1 Ik ben 15. 2 Ben jij nog steeds im-potent?
- 9** „Werk jij daar nou nog steeds?”
1 Jaaa, ze houden van me. 2 Ja, en ik snap waarom jouw collega's je ha-ten.
- 10** „Mag ik heel even iets zeggen over Gaza?”
1 Nee. 2 Ja.
- 11** „Eet je wel genoeg? Je bent veel te dun.”
1 Ik krijg geen hap door m'n keel als ik jou zie. 2 Ik ben te dun, jij bent te dik.
- 12** „Dat linkse gaat er wel uit als je ouder wordt.”
1 Ik bel je meteen als het zover is! 2 Dan moet je je rollator zelf betalen.
- 13** „Jammer van Max Verstappen.”
1 In verlies toont zich de ware winnaar. 2 Zijn vader weet hoe hij zich voelt.

Afleidings-manoeuvres tijdens het kerstdiner

- 1** Mag ik even een applausje voor de gastvrouw/gastheer?!
- 2** De Aldi-winkel
- 3** Wat is onzichtbaar en vliegt rond? (een camoufler-muis)
- 4** Iemand nog koffie?
- 5** Fruit (schillen, snijden of persen?)

Veilige onderwerpen tijdens het kerstdiner

- 1** De Elfstedentocht (komt er toch nooit)
- 2** Hondenpoep (verbindt mensen op mysterieuze wijze)
- 3** De NS (nationaal klaag-erfgoed)
- 4** Waarom België zo chill is (lekker dichtbij en nie-mand weet er iets van)
- 5** Tupperware-dek-sels die altijd kwijt zijn

- 14** „Vroeger zaten we niet de hele dag op een schermje.”
1 Toen las jij *De Telegraaf* aan tafel voor! 2 Smartphonevrij opgegroeid en nog steeds is er niks van je terechtge-komen.
- 15** „Ben je zwanger?”
1 Ga ik thuis meteen checken! 2 Nee ik ben gewoon dik.
- 16** „Avocado's zijn slechter voor het milieu dan vlees.”
1 Vraag maar even aan ChatGPT. 2 Jij bent erger dan allebei.
- 17** „Weet je wie er ook dood is?”
1 Ik vrees dat jij me dat nu gaat vertellen. 2 Jijzelf, als je nog even zo doorgaat.
- 18** „Hee, je hebt borsten gekregen!”
1 Dat zei Marco Borsato laatst ook. 2 Mama, oom Henk zegt weer rare dingen.
- 19** „Vroeger waren er nog echte mannen.”
1 Oh, die tijd heb ik even gemist. 2 Oh, die tijd heb jij dan even gemist.
- 20** „Wat vind jij van Ajax?”
1 Ik zou Sarina Wiegman vra-gen. 2 Dat is toch die club uit Alkmaar?
- 21** „I'd like to make a compliment to the cock.”
1 Dat zei m'n vrouw vannacht ook. 2 Maar niet tegen jou.
- 22** „Ben je nou nog steeds homo?”
1 Wat zonde.”
1 Tot nu toe geen klachten gehad. 2 Zag ik jou nou laatst bij de gay sauna?
- 23** „Jammer dat het geen witte Kerst is.”
1 Ik kan m'n dealer even bellen? 2 Ja, dan had je maar niet zo vaak naar Thai-land moeten vliegen.

Heb je een vraag van de week, taboe, of 'kwestie' voor deze rubriek? Mail dan naar japkeddenktmee@nrc.nl

COLOFON

Mediahuis NRC BV
Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stas

Redactie
Vragen, opmerkingen
of suggesties?
Mail naar
redactie@nrc.nl of ga
naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus
20673, 1001 NR Amster-
dam, t.a.v. rubriek, redac-
tie of persoon.
T: **020 - 755 3000**
(algemeen nummer)

Ingezonden brieven
Reageren op artikelen?
Stuur maximaal 250 woor-
den naar
opinie@nrc.nl.
Vermeld naam, adres en
tel. nummer.

Advertenties
T: **020 - 755 3049**,
E: sales@nrc.nl,
W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten
T: **020 - 755 3052**
E: familieberich-ten@nrc.nl

NRC Webwinkel
E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

**Bezorging en abonne-
menten**
Wij streven ernaar NRC te
bezorgen voor 7.00 uur, op
zaterdag voor 9.00 uur. W:
nrc.nl/service,
T: **088-572 0572**
(ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-
13.00)

**Omgang
persoonsgegevens**
Mediahuis NRC BV legt
van abonnees en gebrui-
kers van online dienst-
verlening gegevens vast
voor de uitvoering van
een (abonnee)overeen-
komst en/of het verlenen
van diensten. Deze gege-
vens kunnen worden ge-
bruikt om u te informeren
over relevante producten
en diensten van Media-
huis NRC BV (zie ook
nrc.nl/privacyverklaring).
Afmelden kan via
privacy@nrc.nl.

Auteursrecht
© NRC, 2025. Alle au-
teursrechten en data-
bankrechten ten aanzien
van (de inhoud van) deze
uitgave worden uitdruk-
kelijk voorbehouden. De-
ze rechten berusten bij
Mediahuis NRC BV c.q. de
betroffende auteur.
Zie voor de volledige
tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●● zeer goed
●●●●● goed
●●●●● matig
●●●●● zwak

Actie is geldig
t/m
3 januari

Tijdelijk tot
€1.500,-
korting

Een nieuwe & veilige badkamer in 1 dag

Wilt u uw badkamer vernieuwen, zodat u er nog jarenlang van kunt genieten? MAX Badkamers plaatst uw nieuwe badkamer in één dag en zorgt ervoor dat deze veilig, comfortabel én mooi is.

Vraag de **gratis brochure** aan op
www.maxbadkamers.nl
of bel 0341 - 78 11 11

- Marktleider in Nederland
- Montage in 1 dag
- Uitsluitend Duitse en Nederlandse producten
- Geleverd binnen 4 weken
- Tot 10 jaar garantie
- Eigen monteurs

Bezoek ook onze showrooms:
Oosteinderweg 90 te Nunspeet
Oirschotseweg 14 te Best **(NIEUW)**

Uitstekend

★ Trustpilot
* Score November 2025

